

TİHV
Türkiye İnsan Hakları Vakfı

**BİRLEŞMİŞ MİLLETLER İŞKENCEYE KARŞI KOMİTE'NİN
TÜRKİYE İLE İLGİLİ 3. PERİYODİK RAPORUNU TAKİP RAPORU**

Ekim 2012

Ankara, Ekim 2012

Türkiye İnsan Hakları Vakfı Yayınları 83

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VAKFI

Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No:49/11, Kızılay, Ankara

Tel: (312) 310 66 36 • Faks: (312) 310 64 63

E-posta: tihv@tihv.org.tr

<http://www.tihv.org.tr>

ISBN: 978-975-7217-91-6

Türkiye İnsan Hakları Vakfı, Türk Medeni Yasası'na göre kurulmuş,
hükümet dışı ve bağımsız bir kuruluştur.
Statüsü 30 Aralık 1990 tarihli ve 20741 sayılı Resmi Gazete'de
yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

BULUŞ Tasarım ve Matbaacılık, Ankara
Tel: (312) 222 44 06 • Faks: (312) 222 44 07

Bu yayın Avrupa Komisyonu'nun maddi desteğiyle hazırlanmış ve bastırılmıştır.

İşkence ve Kötü-Muameleye Karşı Mücadelede Bütüncül Yaklaşımı Güçlendirmek adlı proje diğer kuruluşların yanı sıra Demokrasi ve İnsan Hakları Avrupa Aracı kapsamında Avrupa Komisyonu (EIDHR) tarafından da desteklenmektedir.

"Bu belgenin içeriği yalnızca Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nın sorumluluğundadır; hiçbir şekilde Avrupa Komisyonu'nun duruşunu yansıttığı addedilemez."

English version of
this volume is available at the HRFT

Giriş

Elinizdeki takip raporu uzun soluklu bir çalışmanın ürünüdür. Bu rapora kadar geçen süreyi şu şekilde özetlemek mümkündür: İşkenceye Karşı Komite, Türkiye ile ilgili ikinci periyodik raporunu 2003 tarihinde hazırlamış ve bir sonraki periyodik rapor süreci için de 2010 yılını öngörmüştü. Üçüncü periyodik raporun görüşmeleri ise 2-3 Kasım 2010 tarihinde Cenevre’de gerçekleşti.

Hükümetin sunmuş olduğu rapor üzerine TİHV olarak ilk kez biz de 99 sayfalık, kapsamlı bir tür “gölge rapor” hazırlayıp İşkenceye Karşı Komite’ye ilettik. Aynı zamanda yine TİHV olarak Cenevre’deki görüşmelere aktif olarak katıldık.

BM İşkenceye Karşı Komite de Türkiye ile ilgili üçüncü raporunu 19 Kasım 2010 tarihinde yayınladı. Ekte de göreceğiniz gibi TİHV’in hazırladığı rapora önemli ölçüde hürmet eden bir rapor ortaya çıktı.

Üçüncü periyodik raporun ardından takvime göre 4 başlık altında ve bir yıllık bir izleme dönemi oluşmuştu. Söz konusu dönemin sona ermesinin ardından Türkiye Hükümeti 5 Mart 2012’de 4 başlığa ilişkin yeni raporunu gönderdi.

Bu nedenle Türkiye’nin yeni raporuna hazırladığımız elinizde bulunan takip raporunu 2012 yılının Ekim ayında ilgili mercilere ilettik.

Bu süreçte ise Avrupa Komisyonu’nun katkısıyla 1 Ekim 2011’de raporda da bahsi geçen 4 başlığı gözden geçirmek için Ankara’da raporlama konusunda deneyimli 22 arkadaşımızın katılımıyla, rapora son halini vermek için ise 23 Eylül 2012’de Diyarbakır’da yine 22 arkadaşımızın katılımıyla iki toplantı gerçekleştirdik. Hak ihlallerinin önlenmesine yönelik çeşitli meslek gruplarında mücadele eden arkadaşlarımızın katkısıyla TİHV çatısı altında hazırlanan söz konusu raporun faydalı olduğunu dileriz.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER İŞKENCEYE KARŞI KOMİTE'NİN TÜRKİYE İLE İLGİLİ 3.PERİYODİK RAPORUNU TAKİP RAPORU

I. GİRİŞ

1. İşkenceye Karşı Komite, 3 ve 4 Kasım 2010'da gerçekleştirilen 959. ve 960. toplantılarında Türkiye'nin 3. Dönemsel Raporu'nu (CAT/C/TUR/3) değerlendirmiştir (CAT/C/SR.959 ve 956).
2. Komite, 975. toplantısında bir dizi nihai gözlem ve tavsiyeleri (CAT/C/SR.975) benimsemiştir.
3. Nihai gözlem ve tavsiyelerin 28. paragrafında, aynı metnin 7, 8, 9 ve 11. paragraflarındaki tavsiyelere ilişkin izlemeyi gerçekleştirmek üzere bu konularda bir yıl içinde bilgi verilmesi Hükümet'ten talep edilmiştir.
4. Türkiye, İzleme Raporu'nu 05.03.2012 tarihinde Komite'nin bilgisine sunmuştur.
5. Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV), Komite'ye Türkiye'nin 3. Dönemsel Raporu'na konu edilen başlıkları da içeren geniş bir rapor sunmuş ve 3 Kasım 2010'da başlayan oturumlara katılarak Komite'ye sunum yapmış, soruları yanıtlamıştır.
6. Bu rapor Ekim 2010 itibari ile hazırlanmış ve Komite'ye sunulmuş olan önceki raporumuzda yer alan ve Komite'nin bilgi istediği konulardaki gözlem ve değerlendirmelerimizi yansıtmaktadır. Ekim 2011 tarihi itibari ile taslak halinde bulunan bu rapora son halinin verilmesi, Hükümet'in izleme raporunu sunmak üzere ek süre talep etmesi üzerine ertelenmiştir. Bu rapor Türkiye'nin izleme raporu da dikkate alınarak güncellenmiştir.

II. KOMİTE'NİN GÖZLEM VE TAVSİYELERİNİN YAYINLANMASINDAN SONRAKİ SÜRECİN DEĞERLENDİRİLMESİ

A. Komite'nin Tavsiyelerinin Hayata Geçirilmesi ve Bilgi Paylaşımı Konularındaki Sorunlar

7. Öncelikle belirtmek gerekir ki başta işkence olmak üzere insan hakları ihlallerine ilişkin şikâyetleri, uluslararası mekanizmaların eleştiri ve tavsiyelerini, yanı sıra Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararlarını dikkate alarak yapılan iyileştirmelere yönelik gerekli düzenlemeleri yapma, politikaları oluşturma, uygulama ve bilgi paylaşımı konularında Türkiye'de ciddi yapısal sorunlar bulunmaktadır.
8. Her şeyden önce uluslararası mekanizmaların tavsiyeleri, AİHM kararları, raporlar ve yazışmalar, bunlara karşın Hükümetin hangi tavsiye ve kararı yerine getirdiği, hangi iyileştirmeleri yaptığı ya da yapmadığı gibi bilgilerin toplandığı bir Hükümet birimi ve/veya merkez bulunmadığı gibi, bu bilgiler kamuoyu ile paylaşılmamaktadır.

9. Uluslararası mekanizmalar tarafından yapılan tavsiyeler ve Türkiye aleyhine verilen kararları hangi bakanlığın takip ya da koordine ettiği, dolayısıyla da hangi iyileştirmenin kimin alanına girdiği ve nasıl takip edildiği belli değildir. İyileştirmeleri yaşama geçirecek kurum ve mekanizmalara (parlamento, bakanlıklar, idari ve adli mekanizmalar) gerekli bilgilendirmeler yapılmamaktadır.
10. Hükümetin hangi iyileştirmeyi hangi öncelik sıralamasına göre, nasıl ve ne sürede gerçekleştireceğine dair bir eylem planı da bulunmamaktadır.
11. Bilindiği üzere Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni (AİHS) onaylamış ve bu sözleşmenin hayata geçirilmesi konusunda denetim mekanizmalarının karar ve tavsiyelerini uygulayacağını taahhüt etmiştir. AİHS karşısında devletlerin yükümlülüklerini denetleyen mekanizmalardan biri olan AİHM'den Türkiye'nin mahkûmiyeti ile sonuçlanan pek çok karar çıkmaktadır. Bu kararların yerine getirilip getirilmediği kamuoyu tarafından bilinmemekte ve takip edilememektedir. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, CM/REC(2008)2 numaralı Tavsiye Kararı'yla AİHM kararlarının taraf devletlerce etkili bir şekilde uygulanması ve ulusal düzeyde uygulama süreciyle ilişkili aktörler arasında etkili bir sinerjinin geliştirilmesi için faydalı her türlü önlemin alınmasını, kolaylaştırıcı mekanizmaların oluşturulmasını önermiştir. Türkiye söz konusu mekanizmayı henüz oluşturmadığı gibi, başta insan hakları savunucuları olmak üzere ilgili aktörler arasında etkili bir sinerji yaratacak bir ortamı da geliştirmemiştir.
12. Nitekim Hükümet, Komite'ye sunduğu 3. Dönemsel Raporu ve Komite'nin 19 Kasım 2010 tarihli Gözlem ve Tavsiyelerini, Türkçe' ye çevirerek kamuoyunun bilgisine sunmadığı gibi, Komite'nin tavsiyelerini yaşama geçirecek kurum ve mekanizmalara, yani Parlamento'ya, Bakanlıklara, idari ve adli mekanizmalara da iletmemiştir.
13. Hükümet, Komite'nin tavsiyelerinin 12. paragrafında belirtilen işkence ve kötü muamele vakaları hakkında şikâyet, soruşturma, yargılama ve mahkûmiyet bilgileri ile sınır dışı edilen mülteci ve sığınmacılara, gözaltı kayıtlarına, yargılama sürelerine, rehabilitasyon ve tazminat, insan ticareti ve cinsel şiddet sayılarına ilişkin kapsayıcı ve birleştirilmiş verileri halen sağlamamıştır.

Ulaşılabilen resmi istatistikler ise güncel olmadığı gibi işkence konusunda gerçek tabloyu ortaya koymaktan uzaktır. Tutulan istatistikler, sadece TCK kapsamındaki yargılamalar ve sanık sayısı ile ilgili olup sanıkların eylemleri veya mağdurlara ilişkin herhangi bir araştırma sonucunu içermemektedir.

Sadece sanık sayısına ve bunlara ilişkin soruşturma ve dava sayısına odaklanan sayısal veriler; işlenen suçun niteliksel değişimleri, kullanılan araçlardaki farklılaşma, mağdur profilleri, mağdurlardaki travma ile tedavi ve rehabilitasyon gereksinimleri ve mağdurlara açılan "karşı dava"lar hakkında bilgi edinmeye olanak tanımamaktadır.

Hükümetin istatistiki verilerin toplanmasına ilişkin yaklaşımı, işkence/kötü muamelenin ve sonuçlarının görünür olmasını sağlama yükümlülüğünün gözardı edildiğini, dolayısıyla yok sayma ve gizleme anlayışının devam ettiğini

göstermektedir. Bu anlayış işkence ve kötü muamelenin önlenmesi için gerekli önlemleri alma konusunda ciddi bir zafiyet yaratmaktadır.

Devletin sorumluluğunda yürütülmesi gereken bu çerçevedeki çalışmalar, STK'lar tarafından ve ancak sınırlı bir biçimde yapılabilmektedir. Bununla birlikte STK'ların, veri toplama ve bunları değerlendirerek sorunun çözümüne katkıda bulunma çabaları da, aşağıda belirtildiği üzere, işin henüz başında, resmi mercilerle işbirliği talebinde bulunulduğu aşamada sekteye uğramaktadır.

14. TİHV, Türkiye'de işkencenin önlenmesi ve cezasızlık ortamının sona ermesi amacıyla çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadır. İşkencenin önlenmesine yönelik faaliyetler sırasında başta İnsan Hakları Derneği olmak üzere alanda çalışan diğer örgütlerle işbirliği içinde bulunduğu gibi zaman zaman da hükümet yetkilileri ve organları ile koordinasyon içine girmektedir.

Bu izleme raporunun yazılmasına ilişkin hazırlıklara başlandığı dönemde TİHV, hükümet yetkilileriyle iletişim kurmak, Komite'nin tavsiyeleri konusunda ne gibi adımlar atıldığını öğrenmek ve atılan bu adımların uygulanmasına katkıda bulunmak amacıyla çeşitli kaynakları taramış ve resmi kurumlara bilgi edinme başvuruları yapmıştır. Bu kapsamda;

- Dışişleri Bakanlığı'na 23.05.2011 tarihinde bir mektup¹ göndermiştir. Bu mektupta; Komite'nin, Hükümet'in vermesi gereken izleme raporunda yer almasını istediği başlıklardaki tavsiyeleri de tek tek belirtilerek hangi konuda ne tür önlemler alınmakta ve düzenlemeler yapılmakta olduğu konusunda bilgi istenmiştir.
- Mektupta yer alan konuların takibinden sorumlu birim olması nedeniyle Dışişleri Bakanlığı Avrupa Konseyi ve İnsan Hakları Genel Müdür Yardımcılığı'na da mektubun bir örneği gönderilerek başvurumuz hakkında bilgi verilmiştir.²

15. Genel Müdür Yardımcılığı tarafından gönderilen Bakan adına Elçi-Genel Müdür Yardımcısı Kaan ESENER imzalı ve 06.06.2011 tarihli yanıtta³ özetle;

- ✓ Komite'nin, nihai gözlemlerini 19 Kasım 2010'da açıkladığı ve takip raporu kapsamındaki başlıklarda bir yıl içinde yanıt verileceğini,
- ✓ Kasım 2011 tarihine kadar ilgili kurumlardan edinilecek bilgiler çerçevesinde güncel konularda Komite'ye bilgi verileceği,
- ✓ TİHV tarafından iletilen (aslında Komite'nin tavsiyeleri olan) soruların, gerekli bilgilerin derlenmesinde yardımcı olacağı belirtilmiştir.

16. Yeni verileri almak ve değerlendirmek üzere Adalet Bakanlığı Adli İstatistik Genel Müdürlüğü web sitesinde yapılan tarama sonucunda en son olarak 2009

¹ EK 1 – TİHV, 23.05.2011 tarih ve 43/2011 sayılı bilgi edinme başvurusu

² EK 2 - TİHV, 23.05.2011 tarih ve 44/2011 sayılı bilgilendirme yazısı

³ Ek 3 - Avrupa Konseyi ve İnsan Hakları Genel Müdür Yardımcılığı, 06.06.2011 tarih ve 2011/673073 sayılı yazı

yılına ait istatistiklerin girilmiş olduğu, 2010 yılına ait verilerin açıklanmadığı görülmüştür.

Ağustos 2011 itibari ile yeni verileri almak ve aynı zamanda son 10 yılın verilerini derleyebilmek için Adalet Bakanlığı'na iki bilgi edinme başvurusu yapılmıştır.

- Bunlardan biri 2000 yılından itibaren yargıya yansımış olan işkence ve kötü muamele kapsamındaki dosyalarda verilen kararlar ile sanık sayılarına, disiplin soruşturmalarının sonuçlarına ve zamanaşımının kaldırılmasına yönelik çalışmalar yapılıp yapılmadığına ilişkindir.⁴
- Diğer başvuru ise zorla kaybetme vakalarına ilişkin sayısal veriler ile bu vakaların soruşturmasına ve veri toplanmasına dair özel usuller olup olmadığına ilişkindir. Ayrıca Bütün Kişilerin Zorla Kaybedilmeden Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme'nin imza sürecine ve zorla kaybetme suçunda zamanaşımının kaldırılmasına dair çalışma yapılıp yapılmadığı konularında da bilgi istenmiştir.⁵

Başvurular, ilgili web sitesinde yeterli ya da hiç veri bulunmaması nedeniyle yapılmış olmasına karşın Adli İstatistik Genel Müdürlüğü tarafından verilen 23.08.2011⁶ ve 24.08.2011⁷ tarihli iki yazılı yanıtta da istenen bilgilerin Genel Müdürlüğün web sitesinden elde edilebileceği belirtilmiştir.

- Yukarıda a ve b bentlerinde belirtilen bilgilerin elde edilebilmesi amacıyla 29.09.2011 tarihinde Adalet Bakanlığı'na ve Dışişleri Bakanlığı'na yeniden başvuru yapılmıştır.

Adalet Bakanlığı, zorla kaybetme vakaları ile ilgili sorularımız üzerine bu konuda istatistik tutulmadığı bilgisini vermiştir.⁸ İşkence ve kötü muamele suçları kapsamındaki veri istemimize kısıtlı olarak yanıt verilmiş, bilgi istediğimiz pek çok konu yanıtsız bırakılmıştır.⁹

17. Hükümetin ek süre istemi üzerine bu raporun sunum süreci uzadığından, raporun gözden geçirilmesi ve güncellenmesi sırasında, 2012 yılında Adalet Bakanlığı web sitesinde yapılan araştırmada; 2010 yılına ait verilerin yayınlandığı,

⁴ EK 4- TİHV, 12.08.2011 tarih ve 61/2011 sayılı bilgi edinme başvurusu

⁵ EK 5- TİHV, 12.08.2011 tarih ve 60/2011 sayılı bilgi edinme başvurusu

⁶ EK 6- Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, 23.08.2011 tarih ve 28201 sayılı yazı

⁷ EK 7- Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, 24.08.2011 tarih ve 28316 sayılı yazı

⁸ EK 8- Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, 07.10.2011 tarih ve 31995 sayılı yazı

⁹ EK 9- Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, 12.10.2011 tarih ve 32659 sayılı yazı

2011 yılına ait verilerin ise çok küçük bir bölümünün paylaşıldığı görülmüştür.¹⁰ Yeni veriler bu rapor içinde ilgili bölümlerde değerlendirilmiştir.

18. Özetle yukarıda (16. paragrafta) belirtilen başvuruların hiçbirinde Hükümet yetkilileri işbirliğine yatkın olmamış ve başvurulardan da herhangi bir sonuç alınamamıştır. 3. dönemsel raporlama sürecine ilişkin metinlerin çevirisinin yapılarak ilgili mekanizmalara iletilmemesi, işkencenin önlenmesi ve işkence ile mücadele sorumluluğunun tüm kurum ve organlarıyla Devlet'e ait olması gereğine aykırıdır. Komite ile yürütülen raporlama ve tavsiyelerin takibi bir bütün olarak Devlet'in değil yalnızca Hükümet'in bilgisi ve inisiyatifi dahilinde kalmaktadır. Bu tutum işkencenin önlenmesi konusunda ciddi ve kalıcı politikalar üretilmesine engel olmaktadır.
19. Yine Adalet Bakanlığı'nın ve Dışişleri Bakanlığı'nın işbirliğine yatkın olmayan yaklaşımları ve verilerin toplanması ve paylaşılması konusundaki zafiyetler şeffaflık ve denetlenebilir olma yükümlülüğünün ihlali anlamına gelmektedir.
20. İşkence ve kötü muamelelerin önlenmesi konusundaki niyetsizlik ve sorunun yok sayılması anlayışı Komite'nin tavsiyelerinin yaşama geçirilmesinde de yansımaları bulmuştur. Zira Komite'nin raporunda bilgi istediği; başlıkları oluşturan "işkence ve cezasızlık", "şikâyetler hakkında etkili, hızlı ve bağımsız soruşturmanın yokluğu", "kayıpların araştırılmasında başarısızlık", "temel yasal güvencelerin sınırlandırılması" gibi konularda bugüne kadar Hükümet tarafından atılmış ciddi bir adım bulunmamaktadır.

B. Ülke Çapında İşkence ve Kötü Muamele Vakalarındaki Artışa dair Genel Değerlendirmeler

21. Kasım 2010 tarihinden bu yana gözaltı merkezlerinde ve resmi olmayan gözaltı yerlerinde işkence ve diğer kötü muamele vakaları yaşanmaya devam etmiştir.
22. Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği için müzakerelerin başlamasına kadar temel hak ve özgürlükler alanında yapılan görece iyileştirmeler, tam üyelik müzakerelerinin başlaması kararının alınmasıyla kesintiye uğramıştır. Özellikle güvenlik güçlerinin terörle mücadelede zaafa uğradığı gerekçesiyle Türk Ceza Kanunu'nda (TCK), Ceza Muhakemesi Kanunu'nda (CMK), Terörle Mücadele Kanunu'nda (TMK) ve Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu'nda (PVSK) 2005, 2006, 2007 ve 2008 yıllarında yapılan değişikliklerle ciddi bir geriye gidış yaşanmıştır.

Yasal düzenlemelerdeki olumsuz değişiklikler uygulamada; işkence yasağı ve yaşam hakkı başta olmak üzere ifade özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü, toplantı ve gösteri özgürlüğü gibi pek çok hakkın ihlalinde yaygın artışa neden olmuştur. Adalet Bakanı'nın bir soru önergesine verdiği 13.02.2012 tarihli yanıtı¹¹ göre; insan

¹⁰ 06.09.2012 tarihi itibarı ile Adalet Bakanlığı resmi web sitesinde 2011 yılına ait linkin (http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/istatistik_2011/ist_tab.htm) açılmadığı görülmüş, Bakanlık ile iletişime geçildiğinde; "2011 yılı istatistiklerine ilişkin kitapçığın henüz hazırlanmamış olması nedeniyle verilen siteye işlenmediği" belirtilmiştir.

¹¹ Adalet Bakanı, 13.02.2012 tarih ve 610-01-62/263/569 sayı

hakları ihlallerine yol açan kimi yasa maddeleri¹² uyarınca haklarında dava açılan kişi sayısı 2005 yılında 16.240 iken, 2010 yılında bu sayı 63.117'ye ulaşmıştır. Bunlardan mahkûm olan kişi sayısı ise 2005 yılında 2.743 iken, bu sayı 2010 yılında 10.915'e yükselmiştir. Bu ve benzeri uygulamaların sonucu olarak cezaevlerindeki toplam nüfus 2005 yılında 55.870 iken 29 Şubat 2012 tarihinde 130.617'e yükselmiştir.

23. Devlet ile yurttaşlar arasında ciddi bir gerilime işaret eden, daha doğru bir ifade ile Devlet'ten yurttaşlara yönelen yasa dışı ve cezalandırıcı anlayışın göstergesi olan bu sayısal verilere, artık rutin hale gelmiş olan kolluk şiddetindeki artış da eklemek gerekir. Son bir buçuk yılda, Komite'nin 19.11.2010 tarihli gözlem raporunda polis araçlarını ve sokakları da kapsayacak şekilde "resmi olmayan gözaltı yerleri" olarak tanımladığı yerlerde gerçekleşen işkence ve kötü muamele vakalarında ciddi bir artış yaşanmıştır.
24. Son dönemde işkence ve kötü muamele bilgi alma ihtiyacından çok korku veya gözdağı vermek, cezalandırmak ya da otorite tesis etmek amacıyla uygulanmaktadır. Yine belli kategorideki kişilere veya gruplara karşı –örneğin LGBTT bireyler veya Kürtler- ayrımcılık uygulamanın yollarından biri olabilmektedir. Bireylere uygulandığında da toplumsal bir baskı aracı olma özelliği taşıyan işkence ve kötü muamele, artık kitlelere uygulanır hale gelmiş, düşünce ve ifade özgürlüğünün, örgütlenme hakkının kullanımını engellemenin aracı yapılmıştır. Herhangi bir suç isnadı ile karşılaşmamış olsa da herkesin kolluğun şiddetine uğraması riskini yaratan bu durum, mağdurun yaşı, cinsiyeti, etnik kökeni, sosyal konumu itibarıyla de bir ayırım gözetmediğinden tüm bireyleri potansiyel mağdur haline getirmektedir.
25. "Gösteri kontrol ajanları" olarak adlandırılan kimyasal ajanlar, tazyikli su gibi pek çok yöntemin barışçıl ve demokratik hak kullanımı niteliğindeki gösterilerde yaygın ve aşırı kullanımının yanı sıra kontrol altına alınmış ya da yakalanmış hatta gözaltı birimine götürülmüş kişilere de uygulandığı sıkça görülmektedir. Türkiye'de sokağa inmiş hali ile işkence ve kötü muamelelerin yeni biçimine ilişkin anlatımları somutlaştırabilmek için 2011 ve 2012 yılları içinde yaşanan pek çok olaydan yalnızca birkaçını aktarmak dahi yeterli olacaktır.

Bazı Örnek Olaylar:

1. Demokratik Çözüm Çadırlarına Yönelik Polis Müdahaleleri ve Sonuçları:

26. 2011 yılının bahar aylarında Barış ve Demokrasi Partisi ve Demokratik Toplum Kongresi'nin, Kürt sorununun demokratik yollarla çözümü için başlattığı sivil itaatsizlik eylemi, eylemcilerin bir araya gelip oturduğu ve kamuoyunda "Demokratik Çözüm Çadırı" olarak adlandırılan çadırlara polisin sürekli müdahalesi ve aşırı güç kullanımı nedeniyle yapılamaz hale gelmiştir.

¹² Verilere esas teşkil eden suçlar; Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası'na muhalefet, suç ve suçluyu övme, suç işlemeye tahrik, halkı kin ve düşmanlığa tahrik ve propaganda gibi suçlardır. Bu suçlar Türkiye'de düşünce ve ifade özgürlüğünün ya da örgütlenme hakkının bireysel veya kolektif kullanımını engellemek amacıyla kullanılmaktadır.

İHD Genel Merkezi'nin verilerine göre; 15.03.2011 ve 28.04.2011 tarihleri arasında 26 farklı ilde kurulan çadırlara toplam 56 kez müdahale edilmiştir. Zaman zaman ateşli silah kullanılan bu müdahaleler sonunda 2 kişi yaşamını yitirmiş, 872 kişi işkence ve kötü muameleye maruz kalmış ve 73 kişi yaralanmıştır. Raporunda gözaltına alınanların sayısı 872 ve tutuklananların sayısı 36 olarak açıklanmıştır.

2. Artvin - Hopa'da Yaşananlar:

27. Genel seçim çalışmaları sırasında 31.05.2011 günü Artvin'in Hopa İlçesi'ne giden Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Hopalıların protestosu ile karşılaşmıştır. Hopa halkı, bölgelerinde yapılmak istenen hidroelektrik enerji santrallerine ve bölgenin temel geçim kaynağı olan çaya uygulanan kotaya karşı tepkilerini pankartlar açarak göstermek istemişler, fakat polis müdahalesi ile karşılaşmışlardır.

Bu müdahale sırasında gaz bombasından etkilenen bir kişinin yaşamını yitirmesi üzerine hastaneye gitmek isteyen halk, çevik kuvvetin kaba dayacağına maruz kalmış, sığındıkları dükkan içlerine, hastane acil servisine ve hastanenin yakınında bulunan okul önüne gaz bombaları atılmıştır.

6-7 Haziran 2011 tarihlerinde TİHV, İHD, TTB, KESK Temsilcilerinin hazırlamış olduğu raporun¹³ tıbbi bölümünde; yaşları 20 ile 56 arasında değişen 10 erkek, 3 kadın başvuruçunun yapılan muayenelerinde; kaba dayığa bağlı yumuşak doku lezyonları, saç çekilmesine bağlı alopesi, gaz kanisteri çarpmasına bağlı yumuşak doku lezyonları tespit edildiği; ayrıca başvuruçuların kimyasal gaza bağlı; göz yaşarması ve yanması, tüm vücutta yanma, nefes darlığı, mide bulantısı, kusma, baygınlık geçirme, ayağa kalkamama gibi şikâyetlerinin devam ettiği belirtilmiştir. Yapılan ruhsal değerlendirmeler sonucunda ise 13 kişiden 7'sinde ruhsal semptomların bulunduğu ve genel olarak kaygı içerikli belirtilerin ve uyku sorunlarının ön planda olduğu ifade edilmiştir.

Polis müdahalesinin ardından gözaltına alınan 31 kişiden 12'si tutuklanmıştır. Avukatlarının yaptığı basın açıklamasında, yakalama sırasında ve gözaltı boyunca özellikle hastaneye gidiş gelişlerde kişilere şiddet kullanımının devam ettiği belirtilmiştir.

Polisin uyguladığı yoğun şiddetten sorumlu olanlar hakkında soruşturma açılmamasına rağmen, Hopa İlçe Emniyet Müdürü'nün olayda "güvenlik zafiyeti" yarattığı, Artvin İl Jandarma Komutanı'nın ise "müdahalede yetersiz kaldığı" gerekçesi ile görevden alınması ve haklarında soruşturma izni istenmesi dikkate değerdir.

3. Üniversite Öğrencilerine Yönelen Kolluk Şiddeti ve Hükümet'in Tutumu:

28. Üniversite öğrencileri, 2011 yılında artan siyasal baskının ve kolluk şiddetinin yöneldiği hedeflerden biri oldu. Bilim ve araştırma özgürlüğünün temel taşı olan düşünce ve ifade özgürlüğü, öğrencilere yönelik kolluk şiddeti, ceza davaları, disiplin yaptırımı ve hatta tazminat davaları nedeniyle ciddi şekilde kısıtlandı.

¹³ TİHV-İHD-TTB-KESK, Hopa Raporu, 09.06.2011

2010-2011 öğretim yılında yaşananlara dayanarak bir grup akademisyen, hekim ve avukat tarafından hazırlanan raporda¹⁴ farklı şehirlerde bulunan üniversitelerde okuyan öğrencilerin, basın açıklaması, protesto gösterisi yapma, slogan atma, pankart açma gibi eylem ve etkinlikleri nedeniyle güvenlik güçlerinin müdahalesine maruz kaldıkları kaydedilmiştir.

Raporda yer alan öğrencilerin anlatımları ve yazılı belgelere göre kullanılan işkence ve kötü muamele yöntemleri; “copla, tekmeyle, başlarına, yüzlerine, ellerine, sırtlarına, karınlarına, hamileyim diye bağırarak bir kadının kasıklarına vurmaya, yüzlerine yakın mesafeden yoğun miktarda gaz sıkmak, gazın etkisiyle dağılmaya çalışan öğrencilere tekrar tekrar gaz sıkmak, gözaltına aldıktan sonra kapalı alanda özellikle otobüslerde gaz sıkmak; otobüslerin kapısını, penceresini, klimasını kapatarak gazın etkisinin artmasını sağlamak, tazyikli basınçlı su sıkmak, soğuk havada ıslak şekilde bekletmek, kelepçe takmak, otobüslerden indirmemek, sözlü ve fiili tacizde bulunmak, gözaltında iç çamaşırlarını çıkarmaya zorlayarak arama yapmaya çalışmak, küfür, hakaret, tehdit”tir.

Başbakan’ın bu şiddet karşısında, öğrencileri hedef alan ve teröristmiş gibi gösteren beyanlarına karşılık, şiddet uygulayanları “polisimi ezdirtmem” diyerek koruması, işkencenin önlenmesi ve cezalandırılması yükümlülüğünün ihlaline yol açan zihniyetin varlığını koruduğunu ortaya koymaktadır. Yine İçişleri Bakan’ının; basına yansıyan görüntüleri, “kameralara görüntü vermek için kendilerini yere atan öğrencilerin görüntüleri” olarak nitelendirmesi işkencenin inkârı anlamına gelmektedir.

Sorumlular hakkında adli ya da idari işlem başlatılmamış olması, Devletin en tepesinden gelen “görmezden gelme” ve hatta “sahiplenme ve koruma” tutumunun bir sonucudur.

4. Sendikal Faaliyetlere Yönelik Şiddet Kullanımı:

29. 2011 yılında Hükümet’in, İzleme Raporu’nda iddia ettiğinin aksine gösteri kontrolünden sorumlu personelin güç kullanımını sınırlayan yasal bir düzenleme yapılmamıştır. Yukarıda özetlemeye çalıştığımız örnek vakalardaki keyfi ve aşırı güç kullanımı 2012 yılında da devam etmektedir.

Eğitim sisteminde ciddi değişiklik öngören bir yasa tasarısının TBMM’de görüşülmesi sırasında, yapılacak değişiklikleri protesto etmek isteyen Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu (KESK) 28-29 Mart 2012 tarihlerinde Ankara’da merkezi bir Miting yapma kararı aldı. Türkiye’nin pek çok ilinden Ankara’ya gitmek isteyen KESK’liler polis tarafından engellendiğinden Ankara’ya az sayıda gösterici ulaşabildi. 29.03.2012 tarihinde barışçıl yollarla seslerini duyurmak isteyen göstericilere polis tarafından müdahale edildi. Yoğun olarak göz yaşartıcı gaz ve basınçlı su kullanılan müdahale sırasında çok sayıda gösterici yaralandı.

Ankara’ya gidişlerinin engellenmesi üzerine İzmir’de basın açıklaması yapmak

¹⁴ Üniversite Öğrencilerinin İfade Özgürlüğünün Toplu Kullanımı, 21.09.2011

isteyen sendika üyeleri de polisin basınçlı su ve göz yaşartıcı gazlar kullandığı müdahalesinden etkilenmiş, çok sayıda kişi hastaneye kaldırılmıştır. Yaralananlardan dört kişinin TİHV'na başvurması üzerine yapılan muayenelerinde basınçlı sudan kaynaklanan ciddi kemik kırıkları, organ yaralanmaları ve kimyasal gazların tetiklediği solumun yolu hastalıkları tespit edilmiştir.

5. 2012 Yılı Newroz Kutlamaları Sırasında Uygulanan Şiddet:

30. Her yıl 17-25 Mart tarihleri arasında kutlanan Newroz Bayramı'nın İçişleri Bakanlığınca yasaklanması¹⁵, güvenlik güçlerinin kutlama yapmak isteyenlere karşı aşırı şiddet kullanması sonucunu yaratmıştır. Kutlamaların yapılacağı günlerde kolluk, Newroz Alanları'nı ablukaya almış, basın açıklaması, kutlama ya da yürüyüş yapmak isteyen gruplara yoğun gaz bombaları ve tazyikli suyla müdahale etmiştir.

İHD'nin hazırladığı rapora¹⁶ göre ülke çapındaki müdahaleler sırasında biri polis memuru, biri BDP Arnavutköy İlçe Yöneticisi olmak üzere iki kişi yaşamını yitirmiştir. BDP ilçe yöneticisinin ölüm nedeni, gaz kanisterinin başına isabet etmesidir. Yine ülke genelinde 178 kişi yaralanmıştır.

Kontrolsüz ve Aşırı Kimyasal Ajan Kullanımı

31. Göz yaşartıcı gazlar olarak bilinen kimyasal ajanların güvenlik güçlerince "kontrolsüz" ve "aşırı" kullanımından kaynaklanan yaralanmaların yanı sıra ölümler de meydana gelmiştir. Son olarak 27.05.2012 tarihinde iki grup arasında çıkan kavgayı yatıştırmaya çalışan Çayan Birben isimli genç, astım hastası olduğunu belirtmesine rağmen polislerin kendisine doğrudan biber gazı sıkması sonucunda yaşamını yitirmiştir.¹⁷ TİHV Dokümantasyon Merkezi'nin verilerine göre; 14 Haziran 2007 tarihinde PVSK'da yapılan değişiklikten bu yana 2008 yılında 1, 2009 yılında 4, 2011 yılında 5, 2012 yılının ilk beş ayında 2 olmak üzere yaklaşık 5 yılda 12 kişi yoğun kimyasal kullanımının doğrudan toksik etkisiyle veya "gaz kapsüllerinin" vücutlarına isabet etmesi sonucu mekanik etkiyle yaşamını yitirmiştir.

32. Kolluk tarafından birey ya da kitlelere uygulanan yaygın şiddetin yanı sıra özel güvenlik görevlileri ve korucular eliyle gerçekleştirilen işkence ve kötü muameleler de giderek artmaktadır.¹⁸ Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun'da¹⁹ açık bir düzenleme bulunmamasına rağmen ilgili yönetmelikte²⁰ Özel

¹⁵ İçişleri Bakanlığı, 15.03.2012 tarih ve 337-2162/62258 sayılı genelge

¹⁶ İHD, 2012 Newrozunda Yaşanan Hak İhlalleri Raporu (16-22 Mart), http://www.ihd.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=2524:2012-newrozunda-yasanan-hak-ihlalleri-raporu-16-22-mart&catid=67:genel-merkez-aciklamalari&Itemid=213

¹⁷ <http://bianet.org/bianet/diger/138738-cayan-birben-biber-gazindan-oldu>

¹⁸ <http://bianet.org/bianet/genclik/133159-siddete-hayir-diyen-ogrencilere-ozel-guvenlik-dayagi>

¹⁹ 5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun, 26/06/2004

²⁰ Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik, Resmi Gazete:07.10.2004, 25606 sayı

Güvenlik Komisyonu'nun "canlılar üzerinde kalıcı etkisi olmayan kimyasalların kullanılmasına izin verebileceği" şeklinde bir düzenlenme bulunmaktadır. Komisyonlarca verilen izinler kapsamında, özel güvenlik görevlileri tarafından başta biber gazı olmak üzere kimyasal gaz kullanıldığı ve 2011 yılından itibaren kimyasal kullanımında artış olduğu gözlemlenmektedir.²¹

33. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), 10.04.2012 tarihli kararıyla²² kontrol altındaki kişilere karşı göz yaşartıcı gaz kullanımını ilk kez Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin işkence ve diğer kötü muamele yasağını düzenleyen 3. maddesinin ihlali olarak değerlendirmiş ve Türkiye'yi mahkûm etmiştir.
34. Yine gösterilere müdahale veya dur ihtarına uymama gibi nedenlerle; PVSK değişikliğinden Eylül 2012'ye kadar geçen sürede, 116 kişi kolluğun ateşli silah kullanımı sonucu hayatını kaybetmiştir.
35. Gösteri kontrolünde kullanılan basınçlı su, cop, kimyasal gaz gibi ajanların yanı sıra "Silent Guardian" (Sessiz Bekçi) denilen ve 95 GHz'de milidalga yayan kontrol ajanının kullanılmaya başlanacak olduğuna dair bilgiler 2012 yılında basında yer aldı²³. Bu haberler üzerine TBMM'de verilen bir soru önergesine İçişleri Bakanı tarafından verilen yanıtta²⁴; Emniyet Genel Müdürlüğü ilgili personeline "Silent Guardian Protection System" isimli cihazın demo gösteriminin yapıldığı ancak satın alma işlemi yapılmadığı belirtilmiştir. Söz konusu yanıt cihazın kullanımına ilişkin girişimlerde bulunulduğunu göstermektedir. Mevcut uygulamalar dikkate alındığında insan sağlığı ve hayatı üzerindeki etkileri henüz net olarak bilinmeyen bu kontrol ajanının kullanım biçimi ve kişiler üzerinde yaratacağı sonuçlar endişe yaratmaktadır.
36. Daha çok açık alanlarda ve kalabalık insan gruplarına karşı gerçekleştirilen bu tür işkence ve kötü muamelenin önlenmesi ve cezalandırılmasındaki güçlüklerin de altını çizmek gerekir. Eylemi gerçekleştiren kamu görevlilerinin toplumsal olaylara müdahalede kask, gaz maskesi, özel üretilmiş koruyucu giysiler kullanmaları, eşkâllerinin ve dolayısıyla kimliklerinin tespitini güçleştirmektedir. Bu da failin anonimleşmesi ve gizlenmesi sonucunu yaratmaktadır.
37. Kolluk tarafından gerçekleştirilen müdahalelerin ardından göstericilerin gözaltına alınması ve örgüt üyeliğinden, kamu görevlisine mukavemete varan pek çok suçlama ile karşılaşması, mağdurlar üzerinde ciddi bir baskı oluşturmaktadır. Gözaltına alınanlar, halen kamu görevlilerinin kontrolünde bulunduğu şikâyet mekanizmalarına ulaşmaları zorlaşmaktadır. Gözaltına alınmayanlar ise, gözaltına alınma kaygısı yaşadıklarından maruz kaldıkları muamelelerle ilgili başvuru yapmaktan ve hatta sağlık kurumlarına müracaat

21 <http://haber.sol.org.tr/devlet-ve-siyaset/universitede-ozel-guvenlik-gorevlilerine-biber-gazi-egitimi-haberi-43886>

22 AİHM, Ali Güneş – Türkiye Kararı, 9829/07, 10.04.2012

23 <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1089066&CategoryID=77>

24 İçişleri Bakanı, 17.07.2012 tarih ve 4047-5421/140479 sayı

etmekten çekinmektedirler. Örneğin Artvin-Hopa'da yaşananlardan sonra basına yansıyan görüntülerden ve TİHV, İHD, TTB, KESK Temsilcilerinin ilçe sakinleriyle yaptığı görüşmelerden; yüzlerce insanın kimyasal gazlardan, tazyikli sudan ve darptan etkilenmiş olduğu tespit edilmesine karşın, TİHV Gezici Tedavi Ekibi'ne sağlık kontrolü için yalnızca 13 kişinin başvurması ek bir yaptırıma uğrama kaygısının somut bir göstergesidir.

38. Kolluk müdahalesiyle başlayan yakalama/gözetli işlemleri sonunda göstericiler hakkında hızla soruşturma açılmasına rağmen, kamu görevlileri hakkında adli işlem başlatılmamakta veya nadiren açılan soruşturmaların sonuçlanması uzun zaman almaktadır.

Bütün bu güçlükler ve muhalif seslere tahammülü olmayan siyasi iktidarın içinde bulunduğu göz yumma ve destekleme tutumu, güvenlik görevlilerini özellikle de polisi "dokunulmaz bir aygıt" haline getirmiştir.

C. Geçmişle Yüzleşmenin Bir Parçası Olarak "12 Eylül Darbesi" Dönemi İşkence ve İşkence Sonucu Öldürme Suçlarının Aydınlatılması

39. Türkiye kamuoyu, bugün bir yandan "sokağa inmiş" haliyle işkence ve kötü muameleyle baş etmeye çalışırken, bir yandan da halen travmaları devam eden "12 Eylül Darbesi" döneminde yaşanmış işkence ve kötü muamele uygulamalarının faillerinin cezalandırılması mücadelesi vermektedir.
40. 12 Eylül darbesi döneminde (Eylül 1980-Kasım 1983) ölüm cezası, gözetiminde kaybetmeler, gözetiminde ve cezaevinde öldürmeler, işkenceyle öldürme, yaygın ve sistematik işkence, işten atmalar gibi pek çok suçtan mağdur olanlar veya yakınları halen adalet arayışı içindedirler.
41. İnsan Hakları Derneği, 78'liler Girişimi Vakfı, Devrimci 78'liler Derneği, Diyarbakır Cezaevi Gerçeğini Araştırma ve Hakikat Komisyonu'nun mağdurlarla ve yakınları ile savcılığa ilettiği 386 başvuru, darbe döneminde insan haklarının nasıl çiğnendiğine dair önemli kanıtlar sunmaktadır. Örneğin;
- İbrahim Erdoğan, 12 Eylül mağduru olduğunu ve bu dönemde işkenceye maruz kaldığını, Filistin askısında omzunun çıktığını, kulağının patladığını ve çenesinin kırıldığını,
 - Hamit Kapan, 200 gün bir fiil işkencede kaldığını, gözetiminde bulunduğu sürede Fehmi Özarslan ve Mehmet Ceren'in işkence sonucu öldürüldüğünü,
 - Ali Ekber Yürek'in abisi Mehmet Yürek de kardeşinin işkencede öldürüldüğünü ancak tanıkların ifadelerine başvurulmadığı belirtmektedir.
42. Bahsedilen 386 başvurunun ardından açılan soruşturma başka şikâyetlerin de savcılığa ulaşması ile genişlemiş ancak verilen yetkisizlik kararları nedeniyle soruşturma süresi uzamıştır. Sonuçta darbeyi yapan komutanlardan hayatta kalan Kenan Evren ve Tahsin Şahinkaya hakkında; 756 sayılı ETCK m.146 ve m.147 kapsamında Anayasa'yı ortadan kaldırmak, TBMM'ni görevini yapmaktan

men etmek ve Hükümet'i devirmek, kısaca darbe suçundan dava açılmıştır. Hazırlanan iddianamenin başında darbe döneminde işlenen kötü muamele ve işkence suçlarıyla ilgili olarak ayrı bir dava açılacağı belirtilmiş olmasına rağmen henüz bir dava açılmamıştır.

III. ÖNCELİKLİ KONULAR

43. Yukarıda kamu görevlilerinin "güç kullanımı" olarak değerlendirilen ve aslında işkence ve kötü muamelenin biçim, hedef, amaç ve mekân değiştirmiş haliyle devam ettiğini gösteren örnek ve değerlendirmelere yer verilmiştir. Rapora alınan örnekler üzerinden Hükümet üyelerinin ya da idarecilerin, işkence ve kötü muamelenin sokağa yansımış ve yaygınlaşmış hali karşındaki pasif, hatta destekler tarzındaki tutum ve beyanları değerlendirilmiştir. Türkiye'de demokratik hak kullanımları sırasında kitlelere uygulanan bu şiddetin yanı sıra işkence ve kötü muamele uygulamaları devam edegelmiş, Komite'nin takip raporunda istediği konular da dahil olmak üzere Türkiye'nin 3. Dönemsel Raporu'nda yer alan hiçbir konuda iyileşme olmamış, sorunların gelecekte çözümüne dair somut adımlar atılmamıştır.

Elinizdeki bu izleme raporu, ; Komite'nin takibine karar verdiği dört başlık altındaki konularda bilgi verilmesinin yanı sıra, daha geniş bir perspektiften işkence, kötü muamele ve yaşam hakkı ihlallerine neden olan uygulamalar ile bu bağlamda yaşanan sorunlar hakkında bilgi paylaşımını hedeflemektedir.

A. İŞKENCE VE CEZASIZLIK (Paragraf 7)²⁵

44. Komite'nin Gözlem Raporu'nun 7. paragrafında;

- *Resmi olmayan gözaltı yerlerinde devam edegelen işkenceye dair kapsamlı iddialardan,*
- *İşkence iddiaları hakkında etkili, hızlı, tarafsız ve bağımsız soruşturma yürütülmesi konusundaki başarısızlıktan,*
- *Kötü muameleden suçlu bulunan kamu görevlilerinin cezalarının ertelenmesinin cezasızlık ortamını güçlendirmesinden,*
- *İşkence iddialarıyla ilgili yargılamaların daha az ceza gerektiren TCK m.256 ve m.86 kapsamında değerlendirilmesinden kaygı duyulduğu belirtilmektedir.*

45. Aynı paragrafta Hükümet'e;

- *İşkence eylemlerine son vermek için acil önlemler almasını,*
- *Soruşturmaların hızlı, etkin ve tarafsızlığının güvence altına alınmasını ve bunun için etkili ve tarafsız mekanizmalar kurmasını,*
- *İşkence faillerinin soruşturma sonuna kadar görevden alınması ya da başka göreve atanmasını güvence altına almasını,*
- *İşkence faillerinin daha az cezayı gerektiren kanun maddeleri (TCK m.256 ve m.86) kapsamında yargılanmalarını engellemek için bir rehber hazırlamasını tavsiye etmiştir.*

46. Etkin, hızlı ve tarafsız soruşturma yürütme yükümlülüğüne ilişkin değerlendirmelerimiz, aşağıda Komite'nin Gözlem Raporu'nun 8. paragrafına ilişkin bölümde yer almaktadır.

1. İşkence-Kötü Muamele ve Cezasızlık Sorununun Mevcut Durumu ve Hükümet'in Sunduğu Takip Raporuna İlişkin Değerlendirmeler

47. Resmi olmayan gözaltı yerlerinde; toplumsal gösteriler sırasında "kitlelere uygulanan" ve yukarıda belirtilen kötü muamelelerin yanı sıra "bireylere yönelik" kötü muamele niteliğindeki uygulamalar da halen devam etmektedir. 2012 Türkiye'sinde işkence ve kötü muamele, resmi gözaltı birimlerinde ve diğer alıkonma yerlerinde de varlığını sürdürmektedir.

a. Sayısal Veriler

a.a. Adalet Bakanlığı Verilerinin Değerlendirilmesi²⁶

48. Her ne kadar Adalet Bakanlığı'nın istatistiklerinden detaylı ve sağlıklı verilere ulaşmak mümkün olmasa da web sitesinde yayınlanan bilgileri değerlendirmekte yarar vardır. Cumhuriyet Savcılıklarınca yürütülen işlemlere dair 2011 verileri

²⁵ Bkz. Ek, syf. 73

²⁶ www.adlilicil.adalet.gov.tr

henüz yayınlanmamıştır. 2010 yılı verilerine bakıldığında ise TCK'daki suçların gruplandığı ve bu nedenle birden fazla kanun maddesine ilişkin sonuçların aynı kalemde gösterildiği görülmektedir.

49. İşkence iddialarının soruşturulması ve yargılması sırasında yargı makamlarının daha çok TCK m.256'da düzenlenen ve daha az cezayı gerektiren zor kullanma yetkisinde sınırın aşılması suçuna dayandıkları bilinmektedir. Bakanlık istatistiklerinin savcılık verilerine dair kısmında TCK m.256'ya ait veriler diğer 18 suçla birlikte yer almaktadır. Bu nedenle tek başına "zor kullanma yetkisinde sınırın aşılması suçu" kapsamında sağlıklı bilgiye ulaşmak mümkün olmamıştır.
50. Bakanlık web sitesinde işkence suçunu düzenleyen TCK m.94 ve m.95 ile eziyet suçunu düzenleyen TCK m.96 birlikte değerlendirilmiştir. Eziyet suçunu işkenceden ayıran özellik failinin kamu görevlisi olmamasıdır. Fakat işkence iddiası ile yürüyen soruşturma ve kovuşturmalarda kamu görevlileri hakkında daha az cezayı gerektiren eziyet suçu kapsamında cezalandırma talep edilmesi sıkça karşılaşılan bir uygulamadır. **Adalet Bakanlığı'nın verilerine göre yalnızca 2010 yılında TCK m.94, 95 ve 96. maddeleri kapsamında sonuçlandırılan dosyalarda; toplam fail sayısı 2443'dür. Faillerden 949'u hakkında takipsizlik, 984'ü hakkında kamu davası açılması kararları verilmişken, 510 kişi hakkında ise "diğer kararlar" şeklinde kategorize edilen yetkisizlik, görevsizlik, davanın ertelenmesi gibi kararlar verilmiştir.** Oranlara vurulduğunda; hakkında kamu davası açılan fail sayısının genel toplamın yalnızca % 40,3'ünü oluşturduğu, takipsizlik (% 38,8) ve diğer kararların (% 20,9) ise genel toplamın % 59,7'sine tekabül ettiği görülmektedir.
51. Adalet Bakanlığı'nın resmi web sitesinde yayınlanan 2011 yılına ait veriler; sadece "2011 yılında ceza mahkemelerinde açılan ve karara bağlanan davalardaki suç türlerine ve sanık sayısına" ilişkindir. Aynı veriler 2010 yılı için de mevcuttur. Hem işkence ve kötü muamele fiillerine ilişkin yayınlanmış son iki yılın resmi verilerini değerlendirmek, hem de savcılık kararlarıyla ilgili yukarıdaki bilgilerin doğruluğunu denetlemek için ceza mahkemelerinde açılan davalarla ilgili bilgileri incelemek gerekmektedir.
52. Aşağıdaki tabloda da görüleceği gibi, 2010 yılı içinde zor kullanma yetkisinde sınırın aşılması suçunu düzenleyen TCK m.256 kapsamında 800 fail hakkında kamu davası açılmış iken 765 sayılı eski TCK'da bu suçun karşılığı olan m.245 kapsamında 97 fail hakkında dava açılmıştır. Kamu görevlisinin sahip olduğu nüfuzu kötüye kullanarak yaralama suçunu düzenleyen TCK 86/3-d maddesi kapsamında ise 9 fail hakkında dava açılmış olup kötü muameleden hakkında dava açılan toplam kamu görevlisi sayısı; 906'dır.

2010 yılı istatistiklerinde, savcılıklarca sonuçlandırılan soruşturmalarda TCK m.256 kapsamında hakkında takipsizlik kararı veya "diğer kararlar" verilen fail sayısının ayrıca belirtilmediğine değinmiştik. Bakanlık kaynaklarında TCK m.256'nın içinde yer alan suç grubunda, hakkında dava açılan faillerin, genel toplamın %38,8'ini oluşturduğu bilgisi yer almaktadır. Bu grup içerisinde TCK m.256 çekilip verilen

oran, "hakkında kamu davası açılan fail sayısına (800)" uygulandığında toplam fail sayısının yaklaşık olarak 2.062 olabileceği tahmin edilmektedir.

Tablo 1			
KAMU GÖREVLİLERİ HAKKINDA 2010 VE 2011 YILLARINDA ESKİ VE YENİ TCK KAPSAMINDA AÇILAN DAVALARDA SANIK SAYISI			
SUÇ	İLGİLİ KANUN VE MADDESİ	2010	2011
		SANIK SAYISI	
ZKY sınırının aşılması yoluyla yaralama	YTCK m.256	800	729
K. görevlisinin nüfuzunu kötüye kullanarak yaralaması	YTCK m.86/3-d	9	3
İşkence suçunun basit hali	YTCK m.94/1	165	135
Mağdurun sıfatı ve özelliklerine göre ağırlaşan işkence	YTCK m.94/2	11	9
Cinsel taciz yoluyla işkence	YTCK m.94/3	10	9
İşkencenin kemik kırılmasına neden olması	YTCK m.95/3	24	4
İşkence sonucu ölüm meydana gelmesi	YTCK m.95/4	7	4
İşkence	ETCK m.243/1	42	52
İşkence sonucu ölüm meydana gelmesi	ETCK m.243/2	0	2
Kötü muamele	ETCK m.245	97	55
GENEL TOPLAM		1165	1002

53. İşkence suçu yönünden yapılan incelemede ise; TCK m.94 ve m.95 kapsamında olmak üzere 2010 yılında 259, 2011 yılında 215 fail hakkında dava açıldığı anlaşılmaktadır. Önceki iki yılın verilerine bakıldığında bu sayının 2008 yılında 184, 2009 yılında 253 olduğu görülmektedir.
54. Resmi kurumların dokümantasyon konusunda gösterdikleri zafiyet nedeniyle Türkiye'deki işkence ve kötü muamelenin resmini ortaya koyabilecek kesin ve tam bilgilere ulaşmak mümkün olamamaktadır. Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nın 2011 yılı verileri; muamele biçimi, mağdur sayısı, suçun işlendiği yer, kamu görevlisinin niteliği gibi pek çok konuda, resmi mercilerden elde edilebilen verilere oranla daha fazla bilgi barındırmaktadır. Ne yazık ki, Türkiye çapında

yalnızca beş ilde temsilciliği bulunan Vakfımıza ulaşmanın güçlüğü nedeniyle ülke geneline ilişkin verileri toplamayabilmek mümkün değildir.

a.b. TİHV Verilerinin Değerlendirilmesi²⁷

55. 2011 yılı içinde beş ildeki temsilciliklerimize yapılan başvuru sayısı 519'dur. Bu başvuruların 485'i işkence görenler, 34'ü ise işkence görenlerin yakınları tarafından yapılmıştır. Psikotik bozukluğu bulunan ve yakınlarına ulaşamadığı için değerlendirme dışı bırakılan bir başvurucu dışında kalan **484 başvurucunun 224'ü "2011 yılı içinde ve gözaltında işkence gördüğünü" beyan etmektedir. Son beş yılın gözaltında işkence iddiasına dayanan başvuruları karşılaştırıldığında; 2007 yılında 310, 2008 yılında 258, 2009 yılında 264 olan başvuru sayısının 2010 yılında 160'a düştüğü, ancak 2011 yılında ciddi bir artış olduğu gözlenmektedir.**

56. Son bir yılda işkence, kötü muamele vakalarındaki artışta, tabii ki Komite'nin Gözlem Raporu'nda da altı çizilen "resmi olmayan gözaltı merkezlerinde" uygulanan şiddetteki artışın etkisi bulunmaktadır. 2011 yılından önceki işkence öykülerini de kapsayan genel veriler ile 2011 yılında işkence gördüğünü beyan edenlerin verileri birlikte değerlendirildiğinde; "sokakta ve açık alanda", "araç içinde" ve "evde ya da işyerinde" işkence görenlerin sayısında artış meydana gelmiştir.

Tablo 2				
Son Gözaltında İşkence Gördüğü Yer	2011 Yılında Başvuranlar		2011 yılında İşk. Görenler	
	Başvuru Sayısı	%	Başvuru Sayısı	%
Emniyet Müdürlüğünde	226	46,7	79	35,3
Sokakta veya Açık Alanda	71	14,7	60	26,8
Polis Karakolunda	58	12,0	34	15,2
Araç İçinde	31	6,4	28	12,5
Evde/İşyerinde	9	1,8	7	3,1
Jandarma Karakolunda	8	1,7	2	0,9
Jandarma Komutanlığında	7	1,4	-	-
Diğer	24	5,0	11	4,9
Bilmiyor/Hatırlamıyor	7	1,4	3	1,3
Boş	43	8,9	-	-
Toplam	484	100	224	100

²⁷ TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezleri Raporu – 2011, TİHV Yayınları 79, Ankara,

57. **2011 yılı ve öncesinde işkence gören 484 kişiden 111'i, 2011 yılı içinde işkence gören 224 kişiden 95'i; resmi olmayan gözaltı yerlerinde işkence gördüğünü iddia etmektedir. (Tablo 2) Oranlara bakıldığında bu sayılar 484 başvuruçunun %22,9'una, 224 başvuruçunun %42,4'üne karşılık gelmektedir.** Bu veriler, Türkiye'de muhalif olup demokratik yollarla görüşlerini ifade etmek isteyenleri sindirmek amacıyla kolluk şiddetinin yaygın olarak kullanılmaya başladığına ilişkin önceki tespitlerimizi de doğrulamaktadır.

58. Resmi gözaltı merkezlerinde işkence görenlerin sayısı; 2011 yılında işkence gördüğünü söyleyenler esas alındığında 115 (% 51,4) iken, genel toplam dikkate alındığında 342'ye (% 70,7) ulaşmaktadır. Bu kategorinin tespitinde, Tablo 2'de "Boş" sütununda yer alan veriler de dikkate alınmıştır. Bu sütun son gözaltına alınışında işkence görmemiş ve fakat önceki gözaltılarında veya cezaevi sürecinde işkence görmüş, fiziksel ve ruhsal travması devam eden başvuruçulardan oluşmaktadır.

Resmi gözaltı veya alıkonma yerlerindeki işkence oranlarının halen % 50'nin üzerinde seyretmesi, işkence ve kötü muamelenin "yalnızca kamusal alana taşınmadığını", hem kamusal alanda hem de alıkonma yerlerinde devam ettiğini göstermektedir.

a.c. İHD Verilerinin Değerlendirilmesi²⁸

59. Türkiye çapında yaygın şube yapılanması olan İHD yıllık raporlarını, şubelerine yapılan bireysel başvuruları, bünyesinde oluşturulan inceleme ve araştırma komisyonlarının raporları, basın ve yayın organlarında yer alan haberleri, diğer sivil toplum örgütlerinin raporları ve resmi kurumların verilerini derlenerek hazırlamaktadır.

60. İHD Genel Merkezinin 2011 yılı verilerinin yer aldığı rapora göre tespit edilen toplam işkence ve kötü muamele sayısı; 3252'dir. Tespit edilen vakalar içinde "gözaltı yerleri dışındaki" 517 vaka ile "toplumsal gösteriler sırasındaki" 1425 vakanın toplamı 1942'dir ve genel toplamın önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.

61. İHD verileri aynı zamanda, 15 vakada köy korucularının, 58 vakada özel güvenlik görevlilerinin işkence ve kötü muamelenin faili olduğunu göstermektedir. Ayrıca "okullarda" yaşanan 119 şiddet vakası tespit edilmiştir.

62. Hükümet tarafından 2010 yılında Komite'ye sunulan 3. Dönemsel Rapor'da ve 2012 yılında sunulan Takip Raporu'nda yer verilen işkencenin önlenmesi ve faillerinin cezalandırılması konusunda ciddi iyileştirmeler yapıldığı iddialarına rağmen yukarıdaki verilerden işkence ve kötü muamele uygulamalarının devam ettiği anlaşılmaktadır.

²⁸ İnsan Hakları Derneği, 2011 Yılı Türkiye İnsan Hakları İhlalleri Raporu, http://www.ihd.org.tr/images/pdf/2012/rapor/ihd_2011_ihlal_rapor.pdf

b. İşkence-Kötü Muamelenin Yaygın Olarak Görüldüğü Alanlar ve Somut Vaka Örnekleri

63. Bu bağlamda Türkiye’de devam edegelen işkence, kötü muamele ve cezasızlık sorununun Kasım 2010’dan bu yana geçen süredeki görünüm biçimlerini yaşanmış örnekler üzerinden irdelemek yararlı olacaktır. Yine AIHM içtihatları²⁹ bağlamında Türkiye’nin “etkin ve yaygın kontrol sahibi otorite” kabul edildiği yani Türkiye’nin egemenlik alanında kabul edilen Kuzey Kıbrıs’ta yaşanan işkence ve diğer hak ihlallerine değinmek gerekir.

b. a. Gözaltı Merkezlerinde İşkence ve Kötü Muamele

64. TİHV’na 2011 yılı içinde “gözetiminde” gördüğü işkence nedeniyle başvuran 224 kişinin, uygulandığını iddia ettiği işkence yöntemleri şöyledir:

Tablo 3		
İşkence Yöntemi	Başvuru Sayısı	%
Dayak	183	81,7
Hakaret	166	74,1
Aşağılama	154	68,8
Kendisine Yönelik Diğer Tehditler	83	37,1
Öldürme Tehdidi	61	27,2
Anlamsız İsteme İtaat Etmeye Zorlama	60	26,8
Kimyasal Maddelere Maruz Bırakma	53	23,7
Cinsel Taciz	40	17,9
Sözlü Cinsel Taciz	35	15,6
Yeme İçmenin Kısıtlanması	29	12,9
İşkenceye Görsel/İşitsel Tanıklık Ettirme	28	12,5
Yakınlarına Yönelik Tehditler	27	12,1
Saç, Sakal, Bıyık Yolma	26	11,6
Vücudun Tek Bir Noktasına Sürekli Vurma	24	10,7
İşeme ve Dışkılamanın Engellenmesi	24	10,7
Uyutmama	20	8,9
Fiziksel Cinsel Taciz	15	6,7

²⁹ Louizidou – Türkiye (Esas Hk), 15318/89, 18.12.1996; Kıbrıs-Türkiye, 25781/94, 10.05.2001

Tablo 3 Devam

Soyma	12	5,4
Havasız Bırakma	12	5,4
Ajanlık Teklifi	12	5,4
Hücrede Tecrit	11	4,9
Yakınlarının Yanında İşkence Yapma	10	4,5
Soğuk Ortamda Bekletme	10	4,5
Gürültülü Müzik ve Marş Dinletme	9	4,0
Diğer Pozisyonel İşkenceler	8	3,6
Yalancı İnfaz	7	3,1
Basıncılı/Soğuk Su	6	2,7
Gözbağı	5	2,2
Elektrik	4	1,8
Aşırı Fiziksel Aktiviteye Zorlama	3	1,3
Haya Burma	3	1,3
Tecavüz	1	0,4
Askı	1	0,4
Düz Askı ya da Çarmih	1	0,4
Yakma	1	0,4
Diğer	15	6,7
Genel Toplam	1159	5,1

Tablo 3'ten de görüldüğü üzere halen uygulanmakta olan işkence, kötü muamele yöntemleri arasında; aşağılama ve kaba dayak ilk sıralarda gelirken, elektrik verme, askı, haya burma, cinsel tecavüz/taciz, yakma, saç-sakal yolma gibi ağır acı veren işkence yöntemlerinin kullanımı geçmiş yıllara oranla azalmakla birlikte devam etmektedir.

65. Başvurucuların anlatımlarına dayanan bu bilgiler bize aynı zamanda birden fazla yöntemin aynı kişi üzerinde uygulandığını göstermektedir. Tablodan da anlaşılacağı gibi; 224 başvurucuya farklı yöntemlerle 1159 muamele uygulanmış olup, her başvurucunun ortalama 5 farklı muameleye maruz kaldığı anlaşılmaktadır.

A.B. DOSYASI

Bir marketin özel güvenlik görevlisi olarak çalışan A.B., 04.02.2011 günü marketin parasını bankaya yatırmaya giderken arkadan gelen birinin bayıltıcı bir maddeyi burnuna bastırması sonucu bayılmıştır. Hastanede kendisine geldikten sonra İzmir İl Emniyet Müdürlüğü Gasp Bürosu'na götürülmüştür. Saat 17.00 gibi başlayan gözaltı işlemi boyunca paranın kendisi tarafından alındığını itiraf etmeye zorlanmıştır.

Başvurucu gözaltı sırasında zaman zaman gözlerinin bağlandığını, yalnızca kilodu kalacak şekilde soyulduğunu, polislerin daha sonra bunu da çıkararak "tecavüz edecek" gibi davranışlarda bulduklarını, boyun-yüz-baş-sırt-göğüs ve karın bölgesine yumruk ve tekme attıklarını, ameliyatlı olan sağ bacağına çok sayıda darbe aldığını, üzerine oturarak ve ayaklarıyla basarak kendisine eziyet verdiklerini beyan etmektedir. Zaman zaman üzerine tazyikli soğuk su sıkıldığından, soğuk bir yerde bekletildiğinden, elektrik vermekle ve eşini getirip soymakla tehdit edildiğinden yakınmaktadır. Bu muamelelerin bir bölümünde gözleri bağlı ve elleri arkadan kelepçeli iken yürütüldüğünü, polislerin bu sırada "başını eğ, önünde duvar var, kapı var, çarpacaksin" diyerek kendisini yönlendirdiklerini, talimatlara uymasına rağmen sürekli kapı, duvar gibi yerlere çarptığını ifade etmiştir. A.B.'nin sinir krizi geçirmesi ve "yeter artık, öldürün beni" diye sayıklamaya başlaması üzerine işkenceye son verilmiştir. Sorgulama gece 02:00'a kadar devam etmiş, Başvurucu savcılığa çıkarılmadan evinin önüne bırakılmıştır.

Savcılığa yapılan başvuru sonunda, sorgu işlemi gerçekleştiren altı polis memuru hakkında işkence suçu (TCK m.94/1) kapsamında dava açılmış ve halen devam etmektedir.³⁰ A.B.'ye TİHV tarafından halen tıbbi destek ve hukuksal yardım sunulmaktadır.

Yukarıdaki örnekten de görüldüğü gibi birden fazla yöntemin aynı mağdur üzerinde uygulanması, mağduru yaşadığı ruhsal ve fiziksel acıyı arttırmasının yanında çaresizlik duygusunun da "ölmeyi isteyecek kadar" artmasına neden olmaktadır.

b.b. LGBT Bireylere Yönelik İşkence ve Kötü Muamele

66. LGBT bireyler cinsel yönelimleri nedeniyle toplumsal boyutta olduğu kadar her hangi bir sorun nedeniyle kamu otoriteleri ile karşı karşıya kaldıklarında da ayrımcılığa uğramaktadır. Uygulanan şiddet aşağılama ve dışlamanın yanı sıra kişilerin bedensel bütünlüklerine yönelik olmakta ve pek çok kez yaşam hakkı ihlalleriyle de sonuçlanmaktadır. Nefret söylemlerinin hedefi olmaktan kurtulamayan LGBT bireylere karşı sergilenen şiddet içinde güvenlik görevlileri tarafından uygulanan işkence, kötü ve küçük düşürücü muameleler ciddi bir yer tutmaktadır.

³⁰ İzmir 2. Ağır Ceza Mahkemesi, 2011/247 E.

67. Uluslararası Af Örgütü'nün 2011 yılında yayınladığı raporda³¹ Lambdaistanbul Derneği'nin 2010 yılında yayınladığı rapora atıf yaparak, özellikle trans kadınların gözetiminde şiddete maruz kaldığına vurgu yapmıştır. Araştırmaya katılan 104 trans kadından % 89'u, gözetiminde "fiziksel şiddete" maruz kaldığını belirtmiştir. Aşağılayıcı söz ve muameleler de eklendiğinde bu oranın % 97'ye çıkmaktadır. Trans kadınların % 77'si gözetiminde iken cinsel şiddete ve tacize uğradıklarından yakınmaktadır. Araştırma aynı zamanda trans kadınların usuli güvencelerden de yoksun bırakıldıklarını göstermektedir. 104 katılımcının % 86'sı gözetimine alındıklarına dair kayıt tutulmadığını ifade etmiştir.
68. Uluslararası Af Örgütü'nün 2011 yılı raporuna göre; 2011 yılında görüşülen trans kadınlar önceki yıllara dair bu bilgileri doğrulamıştır. LGBT örgütlerinin şiddete karşı eylemliliklerinin, işkence ve kötü muamele vakalarında azalma sağladığı ancak pek çok vakanın yaşanmaya devam ettiği de raporda belirtilmektedir.

b.c. Cezaevlerinde İşkence ve Kötü Muamele

69. Cezaevleri işkence ve kötü muamelenin en çok uygulandığı mekânlar arasındadır. Cezaevinde otorite veya disiplini sağlamak ya da cezalandırmak amacıyla veya bir ayrımcılık uygulama biçimi olarak fiziksel ve ruhsal acı çektirme yöntemleri uygulana gelmektedir.
70. Tutuklu ve hükümlülere uygulanan bedensel ya da ruhsal şiddetin yanı sıra, cezaevlerinin fiziksel koşulları, sağlık hizmetlerine erişimdeki kısıtlılık, hijyen ve beslenme sorunları ile özellikle F tipi cezaevlerinde uygulanan tek kişi tutulma veya küçük grup izolasyonuna dayalı tecrit nedeniyle tutuklu ve hükümlülerin ruhsal ve bedensel bütünlüklerinin bozulduğu gözlemlenmektedir. Yukarıda değinildiği gibi son yıllarda cezaevi nüfusunun hızla artması ve cezaevlerine kapasitesinin çok üzerinde tutuklu, hükümlü konulması fiziki koşulların daha da kötüleşmesine ve hak yoksunluklarının artmasına neden olmuştur. Bu durum pek çok cezaevinde protesto ve eylemliliklere yol açmaktadır. Tutuklu ve hükümlülerin seslerini duyurmak ve koşulların iyileştirmesi taleplerinin ciddiye alınmasını sağlamak için gerçekleştirdikleri tür eylemler çoğu kez ölümlere ve ciddi yaralanmalara yol açmaktadır.
71. 16.06.2012 tarihinde Şanlıurfa E Tipi Kapalı Cezaevi'nde çıkan yangın sonucu 13 mahpus hayatını yitirmiş ve 5'i yaralanmıştır. TİHV, İHD, ÇHD, DİSK, Diyarbakır Barosu, KESK, MAZLUMDER, TTB'nin ortak raporunda³²; 375 kişilik kapasitesi olduğu belirtilen cezaevinde 1057 tutuklu ve hükümlünün kalmakta olduğu, binanın eski ve sıhhi koşulların kötü olduğu, uyuma ve yemek gibi insani ihtiyaçların insan onuruna uygun şekilde karşılanmadığı, koşulların kalabalık ve sıcak olduğu tespitleri yer almaktadır. Tutuklu ve hükümlüler ile sivil toplum

³¹ Uluslararası Af Örgütü, 'Ne Hastalık, Ne de Bir Suç' Türkiye'de Lezbiyen, Gey, Biseksüel ve Trans Bireyler Eşitlik İstiyor, 2011 - <http://www.amnesty.org/en/library/asset/EUR44/001/2011/en/cc847907-217a-4ae2-a106-da4bbd6f4b72/eur440012011tr.pdf>

³² Şanlıurfa E Tipi Cezaevi'nde 16-18 Haziran 2012 Günlerinde Meydana Gelen Yangınlarla İlgili Ön İnceleme Raporu, 22.06.2012, <http://www.kesk.org.tr/content/urfa-cezaevi-raporu>

kuruluşlarının uzun zamandır bu sorunların çözümü için girişimlerde bulunduğu ancak iyileştirmeye yönelik adımlar atılmadığı da iddialar arasındadır. Cezaevinde kalanların tutulma koşullarını protesto etmek için koşuşlarındaki yatakları ateşe vermeleri, ancak itfaiyenin müdahalesine geç izin verilmesi ve yetersiz kalması, sağlık ekiplerinin binaya geç alınması nedeniyle can kayıplarının ve yaralanmaların olduğu raporda altı çizilen hususlardandır.

72. Cezaevlerinde işkence ve kötü muamelenin sistematik uygulandığına dair en çarpıcı örneklerden biri Adana'nın Pozantı İlçesi'ndeki M Tipi Çocuk Kapalı Cezaevi'nde kalan çocuklara; cezaevi 2. Müdürü, gardiyanlar ve yine cezaevinde kalan diğer çocuklar tarafından uygulanan işkence, cinsel taciz ve tecavüzler olmuştur. Nisan 2011'de İHD Mersin Şubesi'ne iletilen şikâyetler zamanla 25'e ulaşmış ve Haziran 2011'de iddiaların basına yansımaları³³ üzerine kamuoyunda büyük bir tepki oluşmuştur. Pozantı Cezaevi'nde işkence ve tecavüze uğrayan çocuklar Terörle Mücadele Kanunu kapsamında tutuklanan ve kamuoyunda "taş atan çocuklar" olarak bilinen çocuklardır. Bu çocuklar cezaevine girdikleri andan itibaren "terörist" diye etiketlendiklerinden ve bu nedenle ayrımcılığa maruz kaldıklarından, gerek kamu görevlileri, gerekse kamu görevlilerinin bilgisi dahilinde adli suçlardan dolayı cezaevinde kalan diğer çocuklar tarafından kendilerine işkence ve cinsel taciz/tecavüz uygulandığından yakınmaktadır.

Ana muhalefet partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi'nin konuyla ilgili raporunda³⁴ tespit edilen ihlaller iki kategori halinde sayılmıştır.

Kamu görevlilerince gerçekleştirilen ihlaller;

- Cezaevine ilk girişte ve devam eden süreçte dayak atılması
- Siyasi suçtan tutuklu çocukların "terörist" olmakla suçlanması ve bu nedenle dövülmeleri
- Revire çıkma haklarının engellenmesi
- Revir doktorlarının kötü muamele uygulaması
- Adli tıp kurumuna, adliyeye, hastaneye götürülüp getirilirken kelepçe takılması

Kamu görevlilerinin onay ya da göz yumması nedeniyle diğer tutuklularca gerçekleştirilen ihlaller;

- Tecavüz
- Cinsel taciz
- Ayak tabanlarına sopa ile vurulması

³³ <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1079884&CategoryID=77>

³⁴ <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/20041465.asp>

- Basketbol potasına boğulacak derecede kafalarının asılması
- Paspas sapı ile dayak atılması
- Çamaşır yıkatma, masaj yaptıрма, ayak yıkatma gibi özel işlerin yaptırılması
- Sabah erken saatte uyandırılıp koğuş temizliği yaptırılması

Raporda ayrıca çocuklar tarafından en çok şikâyet edilen kişi olan cezaevi ikinci müdürünün Van-Erciş Cezaevi'ne birinci müdür olarak atanması ve Pozantı Cezaevi Müdürü'nün Sincan Cezaevi'ne atanarak terfi ettirilmesi eleştirilmiştir.

İşkence ve taciz olaylarının basında yer almasından sonra Pozantı Çocuk Cezaevi kapatılmış ve 218 çocuk Sincan Cezaevi'ne nakledilmiştir. Ancak Sincan Çocuk Cezaevinde de işkence ve kötü muamele uygulamalarının olduğuna dair ciddi iddialar bulunmaktadır.³⁵

73. Cezaevlerinde tutulan kişilerin TİHV'nın sunduğu tedavi ve rehabilitasyon hizmetine erişimleri ancak tahliye edilmelerinin ardından mümkün olabilmektedir. 2011 yılında TİHV'na başvuran 247 kişi, herhangi bir nedenle cezaevinde kaldığını, bunların 138'i ise cezaevi sürecinde işkence ve kötü muameleye maruz kaldığını beyan etmektedir.

74. İHD Genel Merkezi'nce yayınlanan 2010 Yılı Cezaevi Raporu'nda cezaevlerinde işkence ve kötü muameleye ilişkin 512 ihlal tespit edildiği belirtilirken, 2011 yılı raporunda bu sayının 724'e çıktığı açıklanmıştır.

b.d. İdari Gözetim Merkezleri

75. Türkiye'de ülkelerine geri gönderilmek üzere özgürlüklerinden mahrum bırakılan göçmenlerin tutulduğu alıkonma merkezlerinde de ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Geri gönderme merkezlerinde³⁶, işkence ve kötü muamelenin yanı sıra, kötü fiziki koşullar ve tutma süresinin uzunluğu ve belirsizliği de bu kişilerde fiziksel ve ruhsal travmaya yol açabilmektedir. Alıkonma kararı her ne kadar cezalandırma amacıyla değil düzensiz göçü engellemek için yapılıyorsa da uzun süreli alıkonmalar cezalandırmaya dönüşmektedir.

76. Geri gönderme merkezlerinin hukuki statüsünü düzenleyen bir yasa henüz çıkarılmamıştır. Bu merkezlerde yaşama geçirilen uygulamaların her aşamasında tek yetki polislerde bulunmaktadır. Helsinki Yurttaşlar Derneği, İnsan Hakları İzleme Örgütü, Uluslararası Af Örgütü gibi insan hakları kurumların raporlarında³⁷ göçmenlerin "insanlık dışı ve aşağılayıcı koşullarda tutulduklarına" dair bilgilere yer verilmiştir.

77. Geri Gönderme merkezleri ve 2011 yılından bu yana Türkiye'nin Suriye sınırına yakın yerlerde kurulmuş olan "mülteci kampları" insan hakları örgütlerinin ve

³⁵ <http://bianet.org/bianet/insan-haklari/136799-sincannin-pozantidan-farki-ne>

³⁶ Eski adıyla "yabancı misafirhanesi"

³⁷ Uluslararası Af Örgütü, 'İki Arada Bir Derede' Türkiye'deki Mültecilere Koruma Sağlanmıyor, 2009, <http://www.amnesty.org.tr/ai/system/files/multeciraporu.pdf>

bağımsız gözlemcilerin denetimine kapalıdır. Hükümet yetkilileri bu bağımsız kurumların ısrarlı başvurularını her defasında geri çevirerek bu yerleri şeffaf olmayan bir yöntemle yönetmeye devam ediyor.

78. TBMM İnsan Hakları Komisyonu'nun 2010 yılında yayınlanan raporunda, farklı illerdeki 3 geri gönderme merkezinde (misafirhane) yapılan görüşmelerde 42 kişinin "Görevli memurlar genelde yasa dışı göçmenlere karşı kayıtsız davranmakta bazen haksız şiddet uygulamaktadır" önermesini değerlendirmesi istenmiştir. Görüşülen göçmenlerin % 36'sı önermenin "doğru", % 34'ü ise "yanlış" olduğunu beyan ederken, % 30'u beyanda bulunmak istememiştir. **"Görevlilerin fiziksel kötü muamelesine tanık oldum ya da maruz kaldım" önermesinin ise "doğru" olduğunu söyleyenlerin oranı % 34, "yanlış" olduğunu söyleyenlerin oranı % 50'dir. Görüşülenlerin % 11'i ise fikir beyan etmemiştir.**

Geri gönderme merkezlerinin fiziki koşullarına ilişkin tespitler ise zorunlu ve insani ihtiyaçların karşılanmadığını ortaya koymaktadır. Görüşülen kişilerin beyanlarına göre; **"temiz su ve yeterli yiyeceğe erişemeyenlerin" oranı % 43 iken, "erişebilenlerin" oranı % 41, "görüş bildirmeyenlerin" oranı ise % 14'tür. "Yeterli miktarda doğal ve suni ışık, temiz hava ve havalandırma imkânı" olmadığını beyan edenler % 64, aksi görüş bildirenlerin oranı % 30, görüş bildirmeyenlerin oranı ise % 5'dir. Bugüne kadar sivil toplum örgütleri veya resmi izleme raporlarında yazılı sorunların giderilmesine yönelik ciddi iyileştirme yapılmamıştır.**

b.e. Asker Kişilere Karşı İşkence ve Kötü Muamele – Asker Ölümleri

79. Türkiye'de zorunlu askerlik hizmetini yapan kişiler yoğun ve yaygın olarak şiddet maruz kalmaktadır.³⁸ Önceki yıllarda da bilinen ancak kamuoyuna yansıma kanalları bulunmayan, işkence ve diğer kötü muamele vakaları son dönemde açılan, www.askerhaklari.org isimli web sitesi vasıtasıyla kamuoyunun bilgisine sunulmaya başlamıştır. Bu sitede yer alan başvurulardan hazırlanan ve Asker Hakları İnisiyatifi tarafından 12.09.2011 tarihinde TBMM İnsan Hakları Komisyonu'na sunulan rapora göre 25 Nisan - 14 Eylül 2011 tarihleri arasında askerlik sırasında yaşanan hak ihlalleri ile ilgili 150 başvurudan değerlendirmeye alınan 138 başvuru konularına göre tasnif edildiğine şöyle bir tablo ortaya çıkmıştır:

- 66'sında hakaret (%48)
- 41'inde dayak (%30)
- 28'inde aşırı fiziksel aktiviteye zorlanma (%20)
- 24'ünde darp (%17)
- 20'sinde aşığılama (%14)
- 20'sinde tehdit edilme (%14)

³⁸ http://www.izledost.com/iskence/turk-askerlere-torture-in-the-turkish-army-barracks-video_8c1695d6b.html

- 19’unda mobbing (%14)
 - 18’inde yeterli sağlık hizmeti alamama (%13)
 - 16’sında haksız suçlar atfetme (%12)
 - 9’unda uyutmama (%7)
 - 9’unda üstlerin kişisel işlerini yaptırma (%7) gibi hak ihlalleri görülmüştür.
 - Raporda, açık olmamakla birlikte askerlikleri sırasında yaşadıkları hak ihlalleri için hukuksal süreçlere başvurmak isteyenlere karşı mobbing uygulaması olduğu da belirtilmektedir.
80. www.askerhaklari.org sitesinin girişimiyle derlenen ve tanık anlatımlarını da kapsayan 22 şikâyet dilekçesi 18.01.2012 tarihinde TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu’na sunulmuştur. Bu dilekçelerin 6’sı disiplin koğuşunda, 3’ü askeri cezaevinde ve 13’ü ise diğer askeri alanlarda yaşanan işkence ve kötü muamele iddialarına ilişkindir. Başvurucular “aşağılama, küfür, kaba dayak, uykusuz bırakma, kirli kıyafet giydirme, uzun süre ıslak yere oturtma, uzun süre başı öne eğik tutmaya zorlama ve zorla ağır iş (angarya) yaptırma gibi” muamelelerden şikâyetçi olmuşlar ve bu muamelelerin özellikle disiplin koğuşlarında daha ağır ve yoğun bir şekilde uygulandığını dile getirmişlerdir.
81. Türkiye’nin farklı illerinden yapılan başvurularda, yakınılan muamelelerin benzerliği dikkat çekicidir ve askerde gördüğü işkence sonucu hayatını kaybeden Uğur Kantar’la ilgili davanın soruşturması sırasında ortaya çıkan işkence ve kötü muamele uygulamaları ile de önemli benzerlikler taşımaktadır.

UĞUR KANTAR DOSYASI

Uğur Kantar, TC vatandaşı olup Kıbrıs’a zorunlu askerlik hizmeti yapmakta iken 7 günlük oda hapsi cezasını çekmek üzere disiplin cezaevine konulmuştur. 25.07.2011 günü işkence sonucu fenalaşarak hastaneye kaldırılmış ve 13.10.2011 günü hayatını kaybetmiştir.

Olayın tanığı olan diğer mahkum askerlerin ve cezaevinde görev yapan bazı erlerin anlatımına göre; sabah içtimasından sonra tüm askerler bahçede bekletilmiş, bina içine girmelerine izin verilmemiştir. Uğur Kantar, su içmek için binaya girmek istediğinde iki gardiyan tarafından önce bahçede, daha sonra da binaya sokularak banyoda dövülmüştür. Baygın olarak bahçeye çıkarılarak, güneş altında bir sandalyeye elleri sandalye arkasından kelepçelenerek oturtulmuştur. Hala baygın halde olduğundan düşmemesi için başka bir kelepçe ile sandalyeye sabitlenmiş ve bu halde 25-30 dakika bekletilmiştir. Ayılmayınca hastaneye kaldırılmış ise de “aşırı su kaybına bağlı olarak” yaşamını yitirmiştir.

Soruşturma sırasında dinlenen tanıklar cezaevinde mahkumlara sıkça şiddet

uygulandığını, özellikle cezaevine kayıt sırasında dayak atmanın yaygın olduğunu, uzun süre ayakta tutma, aşağılama, uykusuz bırakma gibi işkence yöntemlerinin kullanıldığını belirtmişlerdir. Tanıkların on dokuzu kendilerinin de şiddete maruz kaldığını anlatmıştır.

Soruşturma³⁹ sonunda iki gardiyan er hakkında işkence sonucu öldürme (TCK m.95/4) maddesi kapsamında dava açılırken, 3 gardiyan er hakkında da şiddete maruz kaldığını beyan eden toplam 19 mahkuma yönelik "kamu görevlisinin nüfuzunu kötüye kullanarak yaralama" suçunu (TCK m. 86/3-d) işledikleri gerekçesi ile dava açılmıştır⁴⁰. Mahkeme işkence suçunun Askeri Ceza Kanunu'nda düzenlenen bir suç olmaması nedeniyle görevsizlik kararı vererek dosyayı Elazığ Ağır Ceza Mahkemesi'ne göndermiş olup dava halen devam etmektedir.

82. Yukarıda bahsi geçen somut yakınmalar ve dosya bilgilerinden de anlaşılacağı gibi, ordu içinde işkence ve kötü muamele uygulamaları yaygın ve sistematik bir hal almıştır. Ancak şiddetin hiyerarşik yapı içinde üstten alta doğru uygulanması, şikâyet hakkının kullanılmasına engel olmakta, pek çok olay bu nedenle gizli kalmaktadır. Yukarıda içeriği hakkında bilgi verilen 22 dilekçe sahibinin, 15'inin terhis olduğu, yalnızca 7'sinin halen askerlik yapmakta olduğu dikkate alındığında, ek bir yaptırma uğrama kaygısının varlığı daha net anlaşılabilir.
83. Ayrıca askeri alanların ve işleyişin sivil denetimi mümkün olmadığı gibi askeri cezaevlerinin sivil denetimi de kısıtlanmıştır. Cezaevlerinin izlenmesi ve denetimi için 4681 sayılı kanunla kurulmuş olan ceza infaz kurumları ve tutukevleri izleme kurulları, yasal kısıtlılık nedeniyle askeri ceza ve tutukevlerinde izleme ve denetim yapamamaktadırlar.⁴¹
84. Türkiye'de asker intiharları çokça rastlanan bir olgudur. Mayıs 2012'de açıklanan resmi rakamlara göre 22 yılda 2221 asker intihar etmiştir.⁴² Yalnızca 2012 yılının ilk 8 ayında gerçekleşen asker intiharlarının sayısı ise 31'e ulaşmıştır.⁴³ İşkence ve kötü muamelenin yoğunluğu, şikâyet mekanizmalarına ulaşma konusunda yaşanan sıkıntılar ve denetim eksiklerinin yarattığı psikolojik halin ve çaresizlik duygusunun bu intiharlarla bir ilgisinin olup olmadığının araştırılması gerekmektedir.

³⁹ Kara Kuvvetleri Komutanlığı Kıbrıs Türk Barış Kuvvetleri Komutanlığı Askeri Savcılığı, 2011/251 Sor.

⁴⁰ Kara Kuvvetleri Komutanlığı Kıbrıs Türk Barış Kuvvetleri Komutanlığı Askeri Mahkemesi, 2011/376 E.

⁴¹ 4681 sayılı Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları Kanunu, m.1/2

⁴² <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1088073&CategoryID=77>

⁴³ <http://askerhaklari.com/intihar/2012-zorunlu-asker-intiharlari>

b.f. Vicdani Ret

85. Vicdani retçi Osman Murat Ülke tarafından AİHM'ne yapılan başvuru sonucunda, başvuru kişinin karşı karşıya kaldığı hukuksal süreç ve bunun sonuçları ile birlikte maruz kaldığı muamelenin "sivil ölüm" niteliği taşıdığı ve AİHS'nin 3. maddesini ihlal ettiğine ilişkin 2006 yılında vermiş olduğu karar⁴⁴ halen bir bütün olarak uygulanmamıştır.
86. Vicdani ret konusunda 2011 ve 2012 yıllarında Türkiye hakkında üç ayrı ihlal kararı daha çıkmıştır. Bunlar; 22.11.2011 tarihinde Yunus Erçep, 12.06.2012'de Halil Savda, 17.07.2012'de Mehmet Tarhan kararlarıdır. Bu kararlarda AİHM, 07.07.2011 tarihinde verdiği Bayatyan-Ermenistan kararı ile gitmiş olduğu içtihat değişikliği sonucunda vicdani reddi Sözleşme'nin 9.maddesi çerçevesinde bir hak olarak nitelendirmiştir.
87. Kararın uygulanmasını izleyen Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi 2006 yılından bu yana her üç ayda bir kararı gündemine almakta ve hem Osman Murat Ülke'nin mağduriyetlerinin giderilmesi ve daha fazla mağdur olmaması için "bireysel önlemlerin" alınması, hem de Ülke ile aynı durumda olan diğer vicdani retçilerin benzer ihlallere karşı korunması için "genel önlemlerin" alınmasını ısrarla vurgulamaktadır. Konuyla ilgili olarak 2007 ve 2009 yıllarında olmak üzere iki interim resolution çıkarılmıştır. Bakanlar Komitesi son olarak Eylül 2011'de Türkiye'den vicdani ret konusunda somut adımlar atmasını istemiş ve Aralık 2011'deki toplantısından önce bu adımlara ilişkin eylem planının sunulmasını talep etmiştir.

Ancak bu konudaki tek gelişme Eskişehir Askeri Mahkemesi'nin Osman Murat Ülke hakkında, firar nedeniyle vermiş olduğu yakalama kararının kaldırılması olmuştur. Yakalama kararının kaldırılması Ülke'nin asker kişi statüsünü değiştirmemekte ve diğer yurttaşlarla aynı haklara sahip olmasını da sağlamamaktadır.

88. Nitekim vicdani retle ilgili olarak süregiden ihlallere karşın Türkiye, vicdani retçileri "sivil ölüme" mahkum edecek denli ağır muamelelere maruz bırakmakta ve fakat işkence ve diğer kötü muamele biçimlerine yol açan bu pratiği değiştirme yolunda herhangi bir adım atmamaktadır. Vicdani retçilere ilişkin bu umarsız tutum aslında işkence ve diğer kötü muamele biçimlerinin engellenmesi için bir niyet yokluğunu da ortaya koymaktadır.

b.g. Kitleysel olaylarda uygulanan işkence ve kötü muamele

89. Kolluk görevlilerinin, özellikle de polislin toplumsal olaylara müdahalesi sırasında "zorunlu güç kullanma" adı altında göstericilere uyguladığı kitleysel şiddete yukarıda değinilmiştir. Ancak gerçekte bu güç kullanımının zorunlu olduğunu söylemek mümkün değildir. Tamamen barışçıl ve demokratik yollarla düşünce açıklaması niteliğindeki toplantı ve gösterilere hangi araç ve yöntemlerle müdahale edildiğinin de bu nedenle bir önemi bulunmamaktadır.

⁴⁴ AİHM, Ülke- Türkiye Kararı, 24.01.2006, 39437/98

Ancak müdahalenin gerekli olduğu durumlar da dahi, kullanılan gücün orantılı olduğu kabul edilemez. Zira basında görüntülerine sıkça rastlanıldığı gibi, yasa dışı olduğu iddia edilerek müdahale edilen eylemlerde, göstericiler bir ya da fazla sayıdaki kamu görevlisi tarafından cop, tekme veya yumrukla dövülmekte ve yakalama işlemi yapılmadan bırakılmaktadır. Ya da kişiler yakalandıktan sonra dövme ya da yakın mesafeden biber gazı sıkma uygulamaları devam etmektedir. Kolluk görevlilerinin bu gibi davranışlarının işkence olduğu ya da belli bir aşamadan sonra "zor kullanma yetkisinin aşımı"ndan öte işkenceye dönüştüğünü kabul etmek gerekir.

90. Gaz bombası, tazyikli su gibi gösteri kontrol ajanlarının yaygın ve yoğun kullanımı ciddi bir orantısızlık sorununu gündeme taşımıştır. Milletvekili Mülkiye Birtane'nin yazılı soru önergesi üzerine İçişleri Bakanı'nın verdiği yanıtta⁴⁵; 2002-2012 tarihleri arasında müdahale edilen gösterilerde ölen kimsenin olmadığı ve yeteri kadar gaz bombası ve gaz fişegi gibi kimyasallar kullanıldığı belirtilmiştir. Kullanılan kontrol ajanlarının orantılılığının tespitine yarayacak veri ve bilgiler Hükümet üyeleri tarafından açıklanmamaktadır. Bu durum yargı makamları önündeki dosyalarda da ciddi bir denetim ve değerlendirme eksikliği yaratmaktadır.

Ş.U. DOSYASI

Ş.U., Kamu Emekçileri Sendikası üyesi olup, Türkiye'de eğitim sisteminde ciddi değişiklikler yapacak olan bir yasa tasarisının TBMM'de görüşüleceği 28.03.2012 tarihinde KESK'in çağırısı üzerine Ankara'da yapılacak mitinge katılmak istemiştir. Sendikacılar, polisin Ankara'ya gitmelerine izin vermemeleri üzerine İzmir'de protesto gösterisi yapmışlar ve Valilik önünde basın açıklaması yapmak istemişlerdir. Ancak polis buna da izin vermemiş ve gaz bombası, biber gazı ve tazyikli su gibi kontrol ajanlarını yoğun olarak kullanmıştır. Onlarca kişi kimyasal gazlardan etkilenmiş ve hastaneye kaldırılmıştır. Bazı göstericiler ise tazyikli suyun yarattığı düşme, çarpma gibi nedenlerle yaralanmıştır.

TİHV'na başvuran Ş.U.'nun yapılan muayenesi sonucunda; sol bacak kemiğinde kırık tanısı konmuş, bu kırığın düşme ya da çarpma sonucu değil, "doğrudan tazyikli suyun etkisi" ile oluştuğu tespit edilmiştir. Ayrıca başvuruçuya, kimyasal gazların tetiklemesi sonucu oluşmuş astım tanısı konulmuştur.

Şikâyet üzerine aşırı derecede gösteri kontrol ajanı kullanan polisler ve bu konuda talimat veren amirleri hakkında soruşturma⁴⁶ başlatılmış, ancak yaklaşık altı aydır failerin tespitine yönelik hiçbir işlem yapılmamıştır.

⁴⁵ İçişleri Bakanı'nın yazılı cevabı, 25.04.2012 tarih, 2582-3259/88347 sayı

⁴⁶ İzmir Cumhuriyet Başsavcılığı, 2012/53048 Sor.

91. Hükümet sunmuş olduğu takip raporunda, İçişleri Bakanlığı'nın Kasım 2011'de Gösteri Kontrolünden Sorumlu Personel İçin Kılavuz hazırladığını belirtmiştir. Böyle bir düzenlemenin olup olmadığı ve varsa içeriği konusunda, önce kamuoyuna açık kaynaklar taranmış ve İçişleri Bakanlığı web sitesi ve valilik siteleri başta olmak üzere hiçbir resmi ya da gayri resmi internet sitesinden herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bu nedenle İçişleri Bakanlığı'na bilgi edinme başvurusu yapılmıştır. Emniyet Genel Müdürlüğü Eğitim Dairesi Başkanlığı'ndan verilen yanıtta "konuyla ilgili her hangi bir çalışma yapılmadığından evrak dosyaya kaldırıldığı" bilgisi yer almaktadır. Verilen 2. yanıtta ise konunun Güvenlik Dairesi Başkanlığını ilgilendirdiği ve evrakın bu birime yönlendirildiği bilgisi yer almaktadır. Bugüne kadar başvurumuzun içeriğine ilişkin ne bakanlık, ne de başka bir resmi merciden bilgi almak mümkün olmamıştır.

h. Kimlik Kontrollerinde Yaşanan İşkence ve Kötü Muamele

92. 2007 yılında PVSK'da yapılan değişiklik ile polislin yetkisi genişletilmiştir.⁴⁷ Polisin yetkilerinin genişletildiği konular arasında "durdurma ve kimlik sorma yetkisi" ile "güç ve silah kullanma yetkisi" de bulunmaktadır. Durdurma ve kimlik sorma yetkisinin, "polislin deneyim ve içinde bulunduğu duruma dair izlenimine" bağlı olarak kullanabilmesine izin verilmesi keyfi uygulamalara neden olmaktadır. Polise durdurduğu kişilerin üzerlerini ve araçlarının dışarıdan bakıldığında görülebilecek kısımlarını arama yetkisi de veren yeni yasal düzenleme uygulamadaki keyfiyeti arttırmıştır. Durdurma, kimlik sorma veya arama işlemine tabi tutulan kişiler, zaman zaman bunun nedenin açıklanmasını veya polis memurlarından kimlik göstermelerini istemektedir. Bu tür istemlerin dile getirilmesi çoğu zaman "mukavemet" olarak kabul edilmekte, kişilere karşı keyfi güç kullanıldığı muamelelere neden olmaktadır.

L.K.-S.T. DOSYASI

Başvurucular 12.01.2011 günü deniz kıyısına park ettikleri araç içerisinde birbirleriyle ve yanda park eden araç içinde bulunan arkadaşları B.C. ile sohbet etmekte iken Balçova İlçe Emniyet Müdürlüğü Asayiş Şubesi'ne bağlı bir polis ekibi yanlarına gelerek kimlik istemiş, daha sonra üst araması yapmıştır. Üst araması sırasında kaba ve tacizkar davranmaları nedeniyle bir başvuru kendilerini bu şekilde davranmamaları konusunda uyarmıştır. Bunun üzerine polisler aracı arayacaklarını söylediklerinde "arama izinlerinin olup olmadığını" sormuştur. Bu soruya sinirlenen polis memurları, kimlik sorduğu kişilere biber gazı sıkarak dövmeye başlamışlardır. Çağrı üzerine gelen takviye ekipteki polis memurları da dövme eylemine katılmışlardır.

Başvurucular karakol önüne getirildiklerinde bahçede tekme, tokat ve yumrukla dövülmeye devam edilmiş, hakarete maruz kalmışlardır. Polislerin isteği üzerine L.K.ye ait aracı karakola getiren B.C. de dahil olmak üzere hepsi

⁴⁷ 5681 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 02.06.2007

hakkında polis memurlarına mukavemet ettikleri gerekçesiyle adli işlem başlatılmıştır.

Ayrıca Başvurucular karakola alındıktan bir süre sonra; L.K.'ye ait araç içerisinde esrar maddesi bulunduğu söylenmiş ve bu suç kapsamında da soruşturma açılmıştır.

Şikâyet üzerine açılan soruşturma⁴⁸ sonucunda 04.05.2012 tarihinde polis memurları hakkında zor kullanma yetkisinde sınırın aşılması suçu kapsamında dava⁴⁹ açılmıştır. Dava halen devam etmektedir.

Kimlik sorma işlemi sonunda gözaltına alınan üç kişi hakkında ise, dört polis memuruna görevi yaptırmamak için direnme (TCK m.265) ve hakaret (TCK m.125/1,3,a-son) suçları kapsamında dava⁵⁰ açılmış olup halen devam etmektedir.

Yine 3 kişi hakkında uyuşturucu madde bulundurmamak suçundan açılan dava⁵¹ tüm sanıklar hakkında beraat kararı verilmesi ile sonuçlanmıştır. Beraat kararı, araçta uyuşturucu bulunduğu dair polis tutanağındaki çelişkilere ve iddianın samimi olmadığına dayandırılmıştır.

93. Polisin yetkilerinin arttırılmasına dair yasa değişikliği, henüz yürürlüğe girmeden önce ciddi tepki ve eleştirilere konu olmuştur. Uygulamada yaratacağı hak ihlallerine dikkat çekilmiştir. Yedi yıllık deneyim eleştirilerin haklı olduğunu somut örneklerle ortaya koymasına rağmen, polisin yetkisini daraltacak ve keyfi kullanılmasını engelleyecek iyileştirmeler halen yapılmamıştır.

b.i. Kuzey Kıbrıs'ta Yaşanan İşkence ve Kötü Muamele Vakaları

94. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Kasım 1983'te bağımsızlığını ilan etmiş olmasına rağmen diğer ülkeler tarafından tanınmadığından, uluslararası hukukta bağımsız bir devlet olarak kabul edilmemektedir. Her ne kadar 7 Mayıs 1985 tarihinde "KKTC Anayasası" yürürlüğe girmiş ve ayrı bir devlet yapılanmasına gidilmiş ise de yukarıda da belirttiğimiz gibi, Kuzey Kıbrıs'ta yaşanan hak ihlallerinden halen Türkiye sorumlu bulunmaktadır.

95. Kıbrıs'ta insan hakları alanında çalışan sivil toplum örgütlerinin raporları⁵² ve basına yansıyan haberler yoğun hak ihlallerinin ve bu arada işkence vakalarının yaşandığına işaret etmektedir. Kuzey Kıbrıs'ta uygulanmakta olan ceza yasasında

⁴⁸ İzmir Cumhuriyet Başsavcılığı, 2011/9877 Sor.

⁴⁹ İzmir 21. Sulh Ceza Mahkemesi, 2012/601 E.

⁵⁰ İzmir 8. Asliye Ceza Mahkemesi, 2011/ 348 E.

⁵¹ İzmir 11. Sulh Ceza Mahkemesi, 2011/179 E.

⁵² Kıbrıslı Türk İnsan Hakları Vakfı, İşkence Raporu, http://www.ktihv.org/raporlar/Iskence_Raporu.pdf

“işkencenin ayrı bir suç olarak düzenlenmemiş” olması, bu tür eylemlerin “yaralama” suçu kapsamında değerlendirilmesine neden olmaktadır. Bu durum işkencenin ağır, caydırıcı ve infaz edilebilir yaptırımlarla cezalandırılmasına dair uluslararası hukuk kurallarına aykırıdır.

96. Kuzey Kıbrıs’ta etkili başvuru mekanizmalarının olmaması, İstanbul Protokolüne uygun tıbbi rapor düzenlenmesini sağlayacak mevzuat bulunmaması gibi nedenlerle işkence mağdurları zaman zaman TİHV’na başvurabilmektedirler. 2012 yılında Vakfımıza yapılan bir başvuru, uygulanan işkence metotlarının ağırlığı kadar, usulî güvencelerin eksikliğini (nezarethane güvenliğinin olmaması, gözaltı sürelerinin uzunluğu gibi) göstermesi yönünden dikkat çekicidir. Sanık ifadesi alınırken avukatlarının yanlarında olmalarına izin verilmediği, doktor muayenelerinde polislin bulunduğu insan hakları raporlarında sayılan sorunlar arasında yer almaktadır.⁵³

D. K. R. DOSYASI

Başvurucu 17 Mayıs 2011 günü Girne’deki evinden gözaltına alındığını piknik alanına götürülerek, bir ağacın dalına sırtı ağaca bakacak ve ayakları yere hafif temas edecek şekilde asılarak yaklaşık 45 dakika kadar dövdüğünü ve hayalarının burulduğunu beyan etmektedir. Hakkındaki suçlamaları kabul etmemesi üzerine gözaltında kaldığı 2. gün başka bir piknik alanına götürülmüş ve elleri arkadan kelepçeli vaziyette tekme, yumruk ve tokat atılarak dövülmüştür. 3. gün ise bir kez daha piknik alanına götürülmüş, başına torba geçirilip bir ağaca asılarak dövülmüştür. Otomobilden çekilen iki kabloyla göğsüne elektrik verilmiş, cinsel organlarına elektrik vermekle tehdit edilince hakkındaki suçlamaları kabul etmiştir. Karakola dönünce içi buz dolu bir küvete sokulup orada uzun süre tutulmuştur.

Dördüncü gün mahkeme çıkışında gazetecilere küfrettiği gerekçesiyle tekrar gözaltına alınmıştır. Amerika’da yaşayan ve aynı zamanda Amerikan vatandaşı olan ablasının girişimleri sayesinde 20. günün sonunda tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakılmıştır. Başvurucu gözaltı boyunca ayrıca hakaret, aşağılama, öldürme tehdidi, anlamsız istemlere itaat etmeye zorlama, soyma, sözel-fiziksel cinsel taciz, soğuk ortamda bekletme, havasız bırakma, yeme-içmenin kısıtlanması, işeme ve dışkılamanın engellenmesi, uyutmama gibi yöntemlerle işkence gördüğünü beyan etmektedir.

c. İşkence ve Kötü Muamelenin Önlenmesi - Bağımsız Önleme Mekanizmalarının Kurulması

97. OPCAT’in onaylanmasının ardından “ziyaretler yoluyla” işkencenin önlenmesini sağlayacak bir ulusal önleme mekanizmasının kurulacak olması bir umut ışığı

⁵³ Kıbrıslı Türk İnsan Hakları Vakfı, 2009 yılı İnsan Hakları Değerlendirmesi, <http://www.ktiyhv.org/>

olmuştur. Ancak Hükümet'in, takip raporunda belirtilenin aksine, Türkiye İnsan Hakları Kurumu'nun kurulması ile sona eren yasama çalışması ciddi bir hayal kırıklığı yaratmıştır.

98. Türkiye'nin 2005 yılında imzaladığı Seçmeli Protokol'ün (OPCAT) onaylanmasına dair 6167 sayılı yasa, 12 Mart 2011 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Onay prosedürünün BM ile ilgili bölümü ise 27 Eylül 2011 tarihinde tamamlanmıştır. Böylece Türkiye, İşkenceyi Önleme Alt Komitesi'nin alıkonulma yerlerine düzenli ve habersiz ziyaret yetkisini tanıma ve en geç bir yıl içinde Seçmeli Protokol'e uygun bir Ulusal Önleme Mekanizması kurma yükümlülüğü altına girmiş bulunmaktadır.
99. Ancak Türkiye, ayrıca bir Ulusal Önleme Mekanizması kurma yönüne gitmemiştir. Seçmeli Protokol'ün Onay Yasasının gerekçesinde⁵⁴ de belirtildiği gibi Ulusal Önleme Mekanizması işlevi de görecektir Türkiye İnsan Hakları Kurumu (TİHK) kurulmuştur. TİHK'nun onaylanmasına dair 6332 sayılı yasa ise 30 Haziran 2012 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.
100. Yasa⁵⁵, TİHK için ikili bir yapı öngörmektedir; İnsan Hakları Kurulu (Kurul) ve Başkanlık.

Kurul, TİHK'in karar organıdır ve biri Başkan, biri İkinci Başkan olmak üzere Toplam 11 üyeden oluşmaktadır. 2 üye Cumhurbaşkanı, 7 üye Bakanlar Kurulu, bir üye Yüksek Öğretim Kurulu, bir üye de Türkiye Barolar Birliği Başkanlığı tarafından seçilecektir. Kurul üyeliğine seçilebilmek için TC vatandaşı olmak, kamu haklarından mahrum bulunmamak, yüz kızartıcı suçlar ve affa uğramış olsa bile devletin güvenliğine karşı suçlardan mahkûm olmamak, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun belirttiği koşullara uygun olmak, herhangi bir siyasi partinin yönetim ve denetim organlarında görevli veya yetkili bulunmamak, üniversite mezunu olmak gibi koşullar aranmaktadır.

Başkanlık yapılanması ise Başkan Yardımcısı, dokuz farklı Hizmet Birimi ve Çalışma Gruplarından oluşmaktadır. Başkanlık, Kurul kararlarını uygulamakla ve diğer konularda bizzat Başkana ve Kurula yardımcı olmakla görevlidir.

101. Yasaya göre, Seçmeli Protokol'e uygun bir Ulusal Önleme Mekanizması işlevini, Başkanlık bünyesindeki hizmet birimlerinden biri olan "İşkence ve Kötü Muameleyle Mücadele Birimi" üstlenecektir.
102. Kuruluş süreci emrivakiler, "ben yaptım oldu"lar ile geçen TİHK, aşağıdaki gerekçeler nedeniyle Seçmeli Protokol'e uygun bir Ulusal Önleme Mekanizması işlevini üstlenemez.

⁵⁴ Hükümet'in 30.09.2009 tarihinde TBMM'ye sunduğu yasa tasarısının gerekçesinde: *"Ek İhtiyari Protokol çekince konmasına imkan tanımamakta, ancak taraf devletlere Önleme Alt Komitesi ile ulusal önleme mekanizmalarının görev ve yetkilerine ilişkin hükümleri uygulamayı en fazla üç yıl süreyle erteleme imkanı vermektedir. Bu çerçevede, ulusal önleme mekanizması olarak görev yapabilecek bir ulusal insan hakları kurumu oluşturulmasına ilişkin çalışmalarını halihazırda sürmektedir."* denilmektedir. Tasarı TBMM tarafından aynen kabul edilmiştir.

⁵⁵ <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6332.html>

103. Her şeyden önce TİHK'nın kuruluş sürecinde Paris İlkeleri'nin ve Seçmeli Protokol'ün ruhunu oluşturan şeffaflık, katılımçılık ve demokratiklik ilkelerine tamamen aykırı bir yol izlenmiştir. Süreç, ülkede insan haklarının geliştirilmesi ve korunması için etkinlik gösteren sivil topluma ait tüm sosyal güçlerin çoğulcu temsiline ve katılımına açık olmamıştır. Bu eleştiriye ulusal ve uluslararası pek çok kişi, kuruluş ve organizasyon tarafından hazırlanan rapor ve değerlendirmede de yer verilmiştir. Avrupa Birliği uzmanları tarafından hazırlanan rapor bunlardan biridir. Rapor, Yasa Tasarısının hazırlanması sırasında sivil toplumun ve sivil toplum örgütlerinin sürece sürekli bir katılımlarının olmadığı belirtilerek, bunun da kurulacak olan Ulusal İnsan Hakları Kurumunun işlevine ve bağımsızlığına dair sivil toplum örgütlerinde kuşkuya neden olduğunun altı çizilmektedir.⁵⁶
104. Yasa Tasarıları TBMM'de görüşülürken baroların, üniversitelerin, insan hakları alanında çalışan sivil toplum örgütlerinin temsilcileri ve diğer uzmanlar ilgili Komisyonlar'a davet edilmiş görüş ve eleştirilerini iletme imkânı tanınmıştır. Ancak yapılan eleştirilere dikkat edilmemiş, alınan görüşlere, yazılı ve sözlü katkılara hiçbir şekilde Yasada yer verilmemiştir.
105. Bu durum, TİHK Yasa Tasarısı'nı incelemek üzere kurulan, TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Alt Komisyonu Üyesi CHP Ankara Milletvekili Levent Gök'ün Alt Komisyon Raporu'na karşı yazdığı muhalefet şerhinde çok açık biçimde ortaya konulmaktadır:

"Yasa tasarısının hazırlık sürecinde baroların, üniversitelerin, insan hakları alanında çalışan sivil toplum örgütlerinin ve uzmanların görüşlerine başvurulmamıştır. Tasarı, Komisyonumuza sunuluncaya kadar yasa tasarısına ulaşmak bile mümkün olmamıştır. Bu nedenle tasarının geri çekilmesi, uzmanlar, üniversiteler ve baroların üzerinde çalışarak, uzlaşma ile yeni bir tasarı hazırlanması gerekirdi. Komisyonumuza davet edilen başta Türkiye Barolar Birliği ve bir kısım Barolarımız, İnsan Hakları Merkezi bulunan üniversiteler, İnsan Hakları Derneği, Türkiye İnsan Hakları Vakfı gibi insan hakları alanında çalışan sivil toplum kuruluşları ve insan hakları konusunda uzman akademisyen ve şahıslar, alt komisyonumuza davet edilerek dinlenmişlerdir. Dinlenen bu kurum ve kişilerin büyük bir kısmı yıllardır bu alanda çalışan ve hazırlıkları olan kurum ve kişilerdir. Ancak dinlenenlerin ve yazılı sözlü katkıda bulunan bu kişilerin hiçbirinin görüşlerinden yararlanılmamıştır."⁵⁷

106. TİHK Yasası işkenceyi önleme perspektifine sahip değildir. Yasada işkence ve Kötü Muameleyle Mücadele Birimi'nin görev ve yetkileri çok genel ifadeler ile düzenlenmiştir. İçeriği, dili ve gerekçesi ile bir bütün olarak Yasa, işkenceyle etkin mücadele ve önleme perspektifine sahip değildir.

⁵⁶ Bkz. Kirsten Roberts, Bruce Adamson- Chapter 23 Peer- Review Mission: Human Rights Institutions. 17-21 January 2011, Ankara, Turkey, (<http://www.avrupa.info.tr/Files//2011%20Peer%20Review%20Report%20on%20the%20National%20Human%20Rights%20institutions.pdf>, "3.Role of Civil Society with the NHRI"

⁵⁷ Bkz. <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss279.pdf>, s.15

107.Nitekim, bu durum 8 Ekim 2012 tarihinde Ankara'da İşkence Önleme Derneği (APT) TİHV ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi tarafından ortaklaşa gerçekleştirilen "OPCAT uyarınca Türkiye'de Kurulacak Ulusla Önleme Mekanizmasının (UÖM) Etkin Olarak Gerçekleştirilmesi Toplantısına" katılan AK Parti İzmir Milletvekili ve aynı zamanda TİHK yasasını inceleyen TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Alt Komisyonu Başkanı olan Hamza Dağ tarafından sarf edilen "biz TİHK'nu, UÖM'nin işlevlerini üstelenmesi düşüncesiyle oluşturmadık" şeklindeki ifadelerle de teyit edilmiştir.

108.TİHK, Paris İlkeleri'nde ve Seçmeli Protokol'de belirtilen bağımsızlık ölçütlerine sahip değildir. TİHK'ın karar organı olan İnsan Hakları Kurulu üyelerinin %80'nin Bakanlar Kurulu ve Cumhurbaşkanı, yani siyasi iktidar tarafından seçilecek olması bağımsızlığı zedeleyen en önemli unsurdur. Yanı sıra yasada üyelerin seçimi sırasında şeffaflık ve geniş bir danışma süreci öngörülmediği gibi üyelerin bağımsızlıklarını güvence altına alacak seçilme/atama kriterlerine de yer verilmemiştir. Kısacası TİHK, sıradan bir devlet kurumu gibi tasarlanmıştır. Bunların yanı sıra Yasa'da;

- Kurulun üye profilinin oluşturulmasında cinsiyet dengesinin ve etnik/dinsel/kültürel azınlıkların temsilinin gözetileceğine dair herhangi bir düzenleme yoktur.
- STK ve sivil toplumun temsili açıkça güvence altına alınmamıştır.

109.TİHK, başkan merkezli bir kurum olarak tasarlanmıştır. Kurul toplantılarının gündemini belirlemekten Kurum'un stratejik planını, performans programını hazırlamaya, Kurum personelini atamaktan çalışma politikalarını oluşturmaya kadar Kurum faaliyet ve hizmetleriyle ilgili tüm yetki ve inisiyatif Başkanda toplanmış, hizmet birimleri ve komisyon çalışmaları da Başkanın iradesine terk edilmiştir. Kurul üyelerinin seçilme/atanma biçimi ile Başkanın muazzam yetkileri bir arada düşünüldüğünde aslında yapılan; Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı'na yetki ve olanakları artırma yoluyla makyaj yapmaktan başka bir şey değildir.

110.TİHK üyeleri ve çalışanlarının görevlerini bağımsız ve tarafsız biçimde yapabilmelerini sağlamaya yönelik Yasada düzenlenen "dokunulmazlık" ya da "bağışıklık" teminatı yeterli değildir. Her ne kadar TİHK Yasası'nda da Başkan, Başkan Yardımcısı ve üyeleri kapsayan bir "üyelik teminatı" maddesi bulunmaktaysa da bu madde, anılan konumdaki üyelere olması gerektiği biçimde teminat sağlamaktan son derece uzaktır.

Öncelikle yasa; bir "yargı bağışıklığı" değil, sadece "yakalanmama, üzerlerinin ve konutlarının aranmaması, sorgulanmama" güvencesi getirmekte ve görevleri nedeniyle yargılanmayacaklarına ilişkin herhangi bir hüküm içermemektedir. Dolayısıyla, Kurul üyeleri görevleri süresinde dahi yargılanıp haklarında mahkûmiyet hükmü verilebilecektir. Kaldı ki ilgili maddeye göre "görevleri ile ilgili olarak

işledikleri suçlardan dolayı haklarında verilen mahkûmiyet kararı kesinleşen⁵⁸ başkan, yardımcısı ve üyeler hakkında üyelikten çıkarma kararı dahi verilebilecektir.

Yanı sıra, üyeliklerin belli koşullarda düşürülebileceği öngörülmüş“Kurul kararlarının süresi içinde imzalanmaması veya karşı oy gerekçesini süresi içinde yazılı olarak bildirilmemesi” de üyeliğe son verme gerekçesi olarak belirtilmiştir ki bu, kötüye kullanmaya son derece açık bir düzenlemedir.

TİHK Yasası, uzman sıfatıyla izleme ve raporlama alanında çalışacak olanlar yönünden de herhangi bir teminat öngörmemektedir.

111.Yasa, TİHK’ın sahip olacağı mali bağımsızlığın hangi düzeyde olacağına açıklık getirmemektedir. Kurumun gelirleri, genel bütçeden tahsis edilecek ödenekler, Kuruma yapılacak her türlü bağış, yardım ve vasiyetler, Kurum gelirlerinin değerlendirilmesinden elde edilen gelirler ile oluşacaktır. Ancak bu genel ifadeler uygulamada Kurumun yeterli ve bağımsız bir bütçeye sahip olması için bir güvence değildir.

Hele TİHK Başkanına verilen münhasır yetki düşünüldüğünde bu güvencesiz durum daha da belirgin hale gelmektedir. Başkan, yıllık bütçenin ve mali tabloların hazırlanmasından olduğu gibi kullanımında da münhasıran yetkilidir. Gider kalemlerinin belirlenmesinde, örneğin; *ad hoc* ziyaretlerin yapılması başkanın “gerekli görmesi” ne bağlı olduğu gibi bu ziyaretler için bütçe ayırması için de “gerekli görmesi” yeterli olacaktır.⁵⁹ Bütçenin belirlenmesinin ve bütçe üzerine yapılacak tasarrufun tek bir kişiye devredilmesi katılımçılık ve çoğulculuk anlayışına tamamen aykırı olduğu gibi keyfi uygulamalar için de uygun bir zemin sunmaktadır.

Mevcut “Ceza ve Tutukevleri İzleme Kurulları” ve “ İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları”nın ihtiyaca yetecek ölçüde bir bütçenin tahsis edilmemesi nedeniyle işlevsizliği ve aynı zamanda hükümet birimlerine bağımlılığı hatırlandığında bütçe bağımsızlığı daha bir önem kazanmaktadır.

112.TİHK’ nun kadro yapısı Seçmeli Protokol’ün öngördüğü biçimde önleyici ziyaretler yapmaya elverişli değildir. Yasa, Kurum için 35 insan hakları uzmanı, 25 uzman yardımcısı, bir başkan yardımcısı, bir tercüman, bir psikolog, bir sosyal hizmetler uzmanı, bir kütüphaneci, bir mali hizmetler uzmanı ve 10 idari işler personeli olmak üzere 75 kişilik bir kadro öngörmektedir.

Ancak Yasada, İşkence ve Kötü Muameleyle Mücadele Birimi’nde Kurul’un kaç üyesinin görev ve sorumluluk üstleneceği, yanı sıra kaç uzman ve uzman yardımcısı kadrosunun çalışacağı açıkça düzenlenmemiştir. Sadece Kurul’un görev ve yetkilerinin düzenlendiği bölümde gerektiğinde üç üyeden müteşekkil heyetlerin özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin buldukları yerlere ziyaretler gerçekleştireceği belirtilmektedir. Öngörülen uzman ve uzman yardımcısı sayısının 9 hizmet birimine eşit şekilde dağılacağı varsayılırsa İşkence ve

⁵⁸ 6332 TİHK Yasası m.6/2

⁵⁹ 6332 sayılı TİHK Yasası, m.10

Kötü Muameleyle Mücadele Birimi'nde 6 ya da 7 uzman/uzman yardımcısı görev yapacaktır.

Türkiye'de 81 il, 957 ilçe ve 34.395 köyde yaklaşık olarak yaklaşık 75 milyon kişi yaşamaktadır. Suç soruşturması ile ilgili olarak görev yapan ve kişilerin özgürlüklerinden alıkonmaları ile ilgili olan Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde hizmet birimi sayısı, 2011 yılı sonu itibarıyla, 3.220'tür. Ayrıca, Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde kullanılan ve aynı zamanda yakalanan kişilerin transferlerinde kullanılmaya potansiyeline sahip bulunan 31.623⁶⁰ araç bulunmaktadır. Aynı işlev ve yetkiye sahip jandarma karakollarının sayısı da 5.000 civarındadır.⁶¹ Yanı sıra 63.009 işyeri yakalama yapma yetkisine sahip özel güvenlik birimlerinin görev yapması için özel güvenlik izni almıştır.⁶² Yine 2011 yılı verilerine göre Türkiye'deki sivil cezaevi sayısı 377'dir.⁶³

Kişilerin özgürlüklerinden alıkonulması potansiyeline sahip, yukarıda belirtilen 70 bin civarındaki mekâna ayrıca askeri cezaevleri, askeri disiplin koğuşları, askeri üslerde bulunan güvenlik birimleri, eğitim evleri, sığınmacı ve mültecilerin tutulduğu birimler, havaalanı transit bölgeleri, hastanelerin kapalı tedavi birimleri, yatılı okullar, yetiştirme yurtları gibi kişilerin kendi iradeleri ile ya da iradeleri olmasa da kondukları ancak kendi iradeleriyle ayrılmalarına izin verilmeyen her türlü mekânı da bu listeye dâhil ettiğimizde ortaya çok ciddi bir sayı çıkmaktadır.

Kıscası Türkiye gibi coğrafi olarak geniş, kişilerin özgürlüklerinin kısıtlandığı yerlerin çeşit ve sayısının büyük, işkence ve diğer kötü muamele pratiklerinin yoğun ve yaygın olduğu bir ülkede bu sayıdaki kadro ile TİHK'nın önleyici ziyaretler yapabilmesi fizik olarak mümkün değildir.

d. Fiilin Nitelendirilmesi Sorununa İlişkin Değerlendirmeler

113. Kötü muamele iddialarının soruşturulması sırasında, TCK madde 94 yerine, hangi hallerde 256 veya 86.maddelerinin kullanılacağını belirlemek için bir rehber hazırlandığına ilişkin herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Resmi mercilere yapılan başvurularda da bu konuda bir bilgi alınamamıştır.

114. Geçen süre içinde işkence suçunun nitelendirilmesiyle ilgili uygulamayı değiştirebilecek nitelikte herhangi bir tedbir alınmadığı, TİHV'nin hukuksal destek verdiği veya izlediği dosyalardan anlaşılmaktadır. TİHV tarafından hali hazırda hukuksal destek verilen 37 dosyada yapılan inceleme sorunun devam ettiğini ve ciddiyetini ortaya koymaktadır. 2009, 2010 ve 2011 yıllarında izlenmiş toplam 37 dosya suçun nitelenmesi yönünden irdelenmiş ve 31'inin kapsam içinde olduğu tespit edilmiştir. 31 dosyanın sadece 7'sinde kamu görevlileri hakkında "işkence" suçundan dava açıldığı görülmüştür. Bir dosyada davanın açılmasından sonra, mahkemenin suçun zor kullanma yetkisinde sınırın aşılması

⁶⁰ <http://www.egm.gov.tr/indirilendosyalar/PERFORMANS2012.pdf>

⁶¹ <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=HaberYazdir&ArticleID=1079236>

⁶² <http://www.sabah.com.tr/Gundem/2012/02/21/polis-kadar-ozel-gu-venligimiz-var>

⁶³ <http://www.cte.adalet.gov.tr/>

olmayıp işkence olduğuna karar vermesi üzerine bu sayı 8'e yükselmiştir. Ancak dosyanın gönderildiği ağır ceza mahkemesi henüz yargılamaya başlamadığından, önceki mahkemenin kararına katılıp katılamayacağı belli değildir.

Diğer 29 dosyada kamu görevlilerinin eylemi; "zor kullanma yetkisine ilişkin sınırın aşılması", "kasten yaralama", "basit yaralama", "kamu görevlisinin sahip olduğu nüfuzu kötüye kullanmak suretiyle kasten yaralama", "hakaret", "asta kötü muamele" olarak nitelendirilmiştir.

115.Yukarıda Tablo 1'de yer alan "2010 ve 2011 yıllarında hakkında kamu davası açılan fail sayısına" ilişkin veriler ışığında, işkence suçu ile işkence yerine uygulanan zor kullanma yetkisinde sınırın aşılması (TCK m.256, ETCK m.245) ve memurun nüfuzunu kötüye kullanarak yaralama (TCK 86/3-d) suçunun verilerini karşılaştırmak mümkündür. Fakat yine işkence yerine kullanılan "kasten yaralama", "basit yaralama", "hakaret" gibi suçlar yalnızca kamu görevlileri tarafından işlenen suçlar olmadığından, bu suçlara dair verileri karşılaştırmada kullanmak mümkün olmamıştır.

TCK m.256, TCK 86/3-d ve ETCK m.245 kapsamında; 2010 yılında toplam 906 fail hakkında, 2011 yılında 787 fail hakkında dava açılmıştır. İşkence suçunu düzenleyen TCK m. 94 ve m.95 kapsamında ise; 2010 yılında toplam 259, 2011 yılında 215 fail hakkında dava açılmıştır.

116.Adalet Bakanlığı'nın resmi web sitesinde "2010 yılında ceza mahkemelerinde sonuçlanan davalardaki sanık sayıları ve verilen kararlar" hakkındaki veriler aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Ancak 2011 verileri henüz yayınlanmamıştır.

Tablo 4						
KAMU GÖREVLİLERİ HAKKINDA AÇILMIŞ OLUP 2010 YILI İÇİNDE ESKİ VE YENİ TCK KAPSAMINDA KARARA BAĞLANAN DAVALARDAKİ SUÇ VE SANIK SAYISI İLE KARAR TÜRÜ						
SUÇ	İLGİLİ KANUN VE MADDESİ	SUÇ SAYISI	SANIKLARA İLİŞKİN KARAR TÜRLEİ			
			MAHKUMİYET	BERAAT	DİĞER	TOPLAM SANIK
ZKY sınırının aşılması yollamasıyla yaralama	YTCK m.256	630	25	308	309	642
K. görevlisinin nüfuzunu kötüye kullanarak yaralaması	YTCK m.86/3-d	17	0	0	17	17
İşkence suçunun basit hali	YTCK m.94/1	139	40	90	31	161
Cinsel taciz yoluyla işkence	YTCK m.94/3	11	3	1	8	12
K. görevlisi olmayanın işkence suçuna iştiraki	YTCK m.94/4	1	0	0	1	1
İşkence sonucu ölüm meydana gelmesi	YTCK m.95/4	4	8	0	0	8
İşkence	ETCK m.243/1	46	2	14	30	46
Kötü muamele	ETCK m.245	280	27	81	178	286
GENEL TOPLAM		1128	105	494	574	1173

117.Tablo 4'e göre; 2010 yılında zor kullanma yetkisinde sınırın aşılması (TCK m.256) ve (ETCK m.245) kapsamında toplam 910 suçla ilgili olarak, 928 fail hakkındaki dava sonuçlandırılmıştır. Bu faillerden 52'si hakkında mahkumiyet, 389'u hakkında beraat ve 487'si hakkında "diğer kararlar" verilmiştir. Mahkumiyet kararı verilen fail sayısı, genel sayısının yalnızca % 5,6'sıdır.

Kamu görevlisinin nüfuzunu kötüye kullanarak yaralaması suçu kapsamında (TCK m.86/3-d) sonuçlandırılan 17 suçla ilgili 17 fail hakkında verilmiş mahkumiyet ya da beraat kararı bulunmamaktadır. Bu suç kapsamındaki tüm kararlar "diğer kararlar" kategorisine girmektedir.

İşkence suçu kapsamında 201 suçun yargılması sonunda ise toplam 228 fail hakkında karar verilmiştir. 53 kamu görevlisi işkence suçundan mahkum olurken, 105 kamu görevlisi beraat etmiştir. Diğer kararlar kategorisinde ise 70 kamu görevlisi bulunmaktadır. Mahkum olan fail sayısının, tüm faille oranı, % 23,2'dir.

Adalet Bakanlığı verileri 2010 yılında karara bağlanan dosyalar dikkate alınarak hazırlandığından verilen kararların temyiz süreçleri sonunda nasıl bir tablonun ortaya çıkacağı bilinmemektedir. Ancak takip edilen dosyalarda, Yargıtay incelemesinin kamu görevlileri lehine sonuçlar doğurduğu, özellikle temyiz aşamasının uzunluğu nedeniyle mahkumiyet kararlarının zamanaşımı nedeniyle bozulduğu bilinmektedir.

118. Bu tespitin ardından Hükümet'in takip raporunda "iyi örnek" olarak sunulan Engin Çeber dosyasını hem suçun nitelendirmesindeki sorunlar yönünden, hem de Yargıtay'ın bozma kararından sonraki değişiklikler yönünden değerlendirmesinde yarar var.

ENGİN ÇEBER DOSYASI

28.09.2008 tarihinde bir basın açıklamasının ardından dergi satan gruba polis müdahale etmiş, Engin Çeber ve 3 arkadaşını memura mukavemet suçlaması ile gözaltına almıştır. Yakalama sırasında kişilere karşı güç kullanılmış ve iki gün süren gözaltı boyunca şiddet kullanımı devam etmiştir. Polis otosu da dahil olmak üzere götürüldükleri karakolda ve parmak izi alınması için götürüldükleri ilçe emniyet binasında kaba dayak, cop ve kemerle dövme, birbirine kelepçeleyerek yerde sürüklenme, korkutma, cinsel taciz ve saç çekme eylemlerine maruz kalan 4 kişi 30.09.2008 günü memura mukavemet suçundan tutuklanmıştır. Yakalananlar kendilerine uygulanan kötü muamele nedeniyle polisin arama ve parmak izi alma gibi işlemlerine itiraz ettiklerini, polisler ise kendilerine direnen kişilere karşı yasal sınırları içerisinde güç kullandıklarını iddia etmişlerdir.

Engin Çeber ve diğer iki kişi cezaevine götürüldüklerinde, kabul araması sırasında tüm giysilerini çıkarmaları istenir. Onur kırıcı buldukları bu aramayı reddetmeleri nedeniyle tahta copla, tekme ve tokatla darp edilirler.

01.10.2008 günü, sabah ve akşam sayımında ayağa kalkmadıkları ve sıraya girmedikleri gerekçesi ile bu kez gardiyanlar tarafından kapı açma demiri, plastik sandalye, su maşrapası, tahta cop gibi aletlerle darp edilirler.

02.10.2008 günü sabah sayımında da aynı nedenle ve benzer aletlerle, bu kez vücutlarını ıslattıktan sonra darp edilirler ve farklı koşullara alınırlar.

Engin Çeber yeni gönderildiği koşu tahtasında sayım sırasında ayağa kalmaması nedeniyle 06.10.2008 ve 07.10.2008 tarihlerinde benzer şekilde darp edilir. 07.10.2008 günü sabah sayımda baş ve boyun bölgesine aldığı darbeler, kafasının demir kapıya vurulması ve yarı baygın halde olduğu halde dövülmeye devam edilmesi sonucu beyin kanaması geçirir ve kaldırıldığı hastanede 10.10.2008 tarihinde yaşamını yitirir.

119. Engin Çeber'in ölümü üzerine başlayan soruşturma Türkiye'deki yargı pratiklerine baktığımızda hiç alışkın olmadığımız bir hızla yürütülmüş ve yalnızca ölüm olayı

ile sınırlı kalmayıp Engin Çeber ve arkadaşlarının yakalanmasından başlayan karakol, emniyet müdürlüğü, cezaevi kayıt işlemleri ve sayımlar sırasında devam eden tüm işkence, kötü muamele iddialarını kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

Soruşturma sonunda polis memurları, cezaevi müdür ve ikinci müdürleri ile gardiyanlar ve cezaevi doktorundan oluşan 60 kamu görevlisi hakkında iddianame hazırlanmıştır. Ancak suçun nitelendirmesine ilişkin sorunlar bu dosyada da mevcuttur.

Hazırlanan iddianamede; yakalama ve gözaltı işlemlerini yapan 13 polis memurun uyguladığı muamelenin “zor kullanma yetkisinde sınırı aşılması olamayacağı” tartışılmış, ancak suçun eziyet suçu (TCK m.96) olduğu kabul edilmiştir.

Cezaevine kabulde çıplak arama yapan ve arama kabini içinde kişileri tahta sopa ile dövdüğü tespit edilen 4 jandarma görevlisinin eylemi zor kullanma yetkisinde sınırın aşılması (TCK m. 256) olarak değerlendirilmiştir.

Yine iddianamede 01.10.2010 günlü sayımda Engin Çeber ve arkadaşlarının ayağa kalkmaması nedeniyle (kamera kayıtlarına göre) 14 dakika 37 saniye süren sayımda vücutları ıslatılarak tahta cop, tekme ve yumrukla dövülmeleri işkence değil yine eziyet suçu kapsamında değerlendirilmiştir.

06.10.2010 günü, 7 dakika 43 saniye süren sayımda Engin Çeber’in ayağa kalkmaması nedeniyle tokat, yumruk ve tekme ile dövülmesi zor kullanma yetkisinde sınırın aşılması kabul edilmiştir.

İddianamede 07.10.2010 günlü sayımda Engin Çeber’in ölümüne neden olan muamelenin ise neticesi nedeniyle ağırlaştırılmış işkence (TCK m.95/4) olarak cezalandırılması istenmiştir.

Yargılama aşamasında savcılık makamının yaptığı belli hatalar düzeltilmiştir. Örneğin eziyet suçunun kamu görevlilerince işlenemeyeceğinden, polis memurları hakkındaki yargılama işkence suçuna dayanılarak yürütülmüş, 3 polis memuruna TCK m.94/1 kapsamında ceza verilirken 10 polis delil yetersizliğinden beraat etmiştir.

Ancak mahkeme kararında ciddi yanlış ve çelişkiler bulunmaktadır. Mahkeme işkence suçunun oluşması için eylemin sistematik olması gerektiğini kabul ederek, kanun metninden ayrılmıştır. Ayrıca sayımda ayağa kalkmayan kişilere karşı tutanak tutmak ve disiplin cezası vermek yerine zor kullanılmasının mümkün olmadığına karar veren mahkeme; sayımda ayağa kalkmayan tutukluların vücutlarının ıslatılarak dövülmesini işkence olarak kabul ederken, sadece tekme ve tokat gibi kaba dayağa maruz kalmalarını zor kullanma yetkisinde sınırın aşılması olarak değerlendirmiştir.

Yargılama sonucunda 20 sanık hakkında ömür boyu hapis cezasından beş ay hapis cezasına kadar değişen çeşitli cezalar verilmiş, 40 sanık ise beraat etmiştir. Yukarıda değindiğimiz hata ve çelişkilere rağmen kamuoyu vicdanını rahatlattığı düşünülen bu karar Yargıtay tarafından bozulmuştur.

Bozma kararında; aralarında menfaat çatışması olan sanıkların aynı avukat tarafından savunulması ve tutanaklardan birinde yargıç imzasının olmaması gerekçesi ile mahkeme kararının usul yönünden bozulduğu açıklanmıştır.

Karar her ne kadar usuli nedenlerle bozulmuş ise de yeniden yargılama yapan yerel mahkeme sanık avukatlarının talebi üzerine, bozma nedenleri dışındaki konularda da kararlar almıştır. Bu bağlamda keşif işlemi tekrarlanmış ve kamera kayıtları yeniden incelenmiş, Engin Çeber'e ait adli raporlar yeniden Adli Tıp Kurumu'na gönderilmiştir.

Mahkemenin bozma kararı konusunda davanın taraflarından görüş alması ve zaten dosyada mevcut olan delillerin yeniden toplanması yargılamanın uzaması sonucunu yaratmıştır. Henüz esasa ilişkin bir temyiz incelemesinin yapılmamış olması karşısında dosyanın yeniden bozulması ihtimali de vardır.

6 Ağustos 2012 günü verdiği mütalaasında duruşma savcısı; ilk kararda müebbet hapis cezası alan Cezaevi 2. Müdürü Fuat Karaosmanoğlu ve Başgardıyan Nihat Kızılkaya'nın eylemlerinin işkence sonucu ölüme sebep olma değil, görevi kötüye kullanma suçunu oluşturduğu gerekçesi ile TCK m.240 kapsamında cezalandırmalarını talep etmiştir.

Mahkeme 1 Ekim 2012 tarihinde verdiği kararda; daha önce işkence sonucu ölüme sebebiyet vermektan ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkum ettiği Nihat Kızılkaya'nın eylemini bu kez basit işkence olarak değerlendirmiş ve 2 yıl 6 ay hapis cezası vermiştir. Önceki kararda işkence suçundan mahkum olan polis memuru Aliye Uçak hakkında ise zor kullanma yetkisinde sınırın aşılması suçundan 5 ay hapis cezası verilmiştir.

Gerek iddianame ve gerek mahkeme tarafından verilen kararlar arasındaki farklar, yargı makamlarının suçun nitelendirilmesi konusundaki kafa karışıklığının bir göstergesidir.

120. Memurun nüfuzunu kötüye kullanarak yaralama (TCK 86/3-d) suçunu 2005 yılında yapılan değişiklikle ilk kez tanımlanmış bir suçtur. Amaç, saik ve işleniş itibari ile işkence suçunun unsurlarından hiçbir farkı bulunmayan bu suçun ayrıca düzenlenmiş olması uygulamada ciddi karışıklığına yol açmaktadır. Yine Eski TCK m.245'de zor kullanma yetkisinin aşılması sonucu oluşan yaralanmalar için uygulanacak ceza, maddenin kendi içinde düzenlenmiş iken, Yeni TCK m.256 cezanın miktarını tayin için m.86/3-d'ye gönderme yapmaktadır. Hükümetin, suçun nitelemesindeki hataların önüne geçmek için atması gereken somut adımların başında; TCK m.86/3-d maddesini yürürlükten kaldıracak ve TCK m.256'yı verilecek ceza miktarını içerecek şekilde yeniden düzenleyecek yasal değişikliğin yapılmasını sağlamak olmalıdır.

Yeni TCK'da, yürürlüğe girdiği 2005 yılından bu yana 12 kez değişiklik yapılmıştır.⁶⁴ Bu değişikliklerin üçü, Komite'nin Gözlem Raporu'nun yayınlandığı Kasım 2010

⁶⁴ Değişiklikler Başbakanlık'a ait resmi web sitesinde (<http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/>) yer alan TCK metninin sonundaki çizelgeden (<http://www.mevzuat.gov.tr/Kanunlar.aspx>) izlenebilir.

tarihinden sonra gerçekleştirilmiştir. 19.12.2010, 14.04.2011 ve 05.07.2012 tarihlerinde yürürlüğe giren kanunlarla değiştirilen maddeler arasında ne yazık ki TCK m.86 ve m.256 bulunmamaktadır. Yapılan incelemede Hükümet tarafından hazırlanmış ve anılan maddelerde değişiklik öngören yasa tasarısına da rastlanmamıştır.

121. İşkence suçuna ilişkin TCK m.94 ve m.95'in uygulanmasında önemli sorunlardan biri "sistematiçlik" tartışmasıdır. Türk Ceza Sisteminde, işkence suçu 2005 yılında yeniden tanımlanırken "eylemin sistematik olması koşulu" aranmamıştır. Ancak 94. Madde'nin gerekçesinde "işkencenin sistematikliğinden" bahsedildiğinden; savcı ve hakimler karar verirken bu koşulu aramakta ve işkence niteliğindeki pek çok eylem sistematik olmadığı gerekçesi ile farklı maddeler kapsamında işlem görmektedir. Yasa metnine "eylemin sistematik olmasının gerekmediği" eklenerek bu sorun kolayca aşılabilecekken, 2005 yılından beri yaşanan somut sorunlara ve yapılan tüm eleştirilere rağmen Hükümet gerekli değişikliği yapmaktan kaçınmaktadır.

122. Hükümet, işkence soruşturmalarının niteliği ile ilgili 8. paragrafta dair cevaplarında, soruşturmaların kolluk görevlileri tarafından değil, doğrudan savcılar tarafından yürütülmesi konusunda Adalet Bakanlığının genelge yayınladığını belirtmiştir. Bu konuya aşağıda tekrar değinilecek olmakla birlikte, bu tür genelgelerin soruşturmaların tamamının savcılar eliyle yürütülmesini sağlamaya yetmediğini belirtmek isteriz. Mağdurlar işkence ya da kötü muamele iddialarını savcılığa ulaştırmadan önce, kolluk olayın oluşu hakkında gerçek dışı tutanaklar düzenleyerek, soruşturmanın genel çerçevesini belirlemede, sonradan açılan işkence soruşturmalarında bu tutanaklar delil olarak kabul edilmektedir. Kolluk tarafından hazırlanan tutanakların büyük bir çoğunluğu, görevlerini yaparken dirençle karşılaştıkları ve bu nedenle yasal sınırları içinde güç kullandıklarına ilişkin olup, işkence soruşturmasını yürüten savcılar, tutanakların doğruluğunu araştırmaksızın suçu zor kullanma yetkisinde sınırın aşılması olarak nitelendirmektedirler.

e. Failin Görevden Alınmasını Sağlayacak Tedbirlere İlişkin Değerlendirmeler

123. İşkence veya kötü muamele olarak değerlendirilebilecek olgularda, zanlının soruşturma süresince görevden alınması veya başka yere tayin edilmesini sağlayacak, böylece kişinin soruşturmaya müdahale etme riskini ortadan kaldıracak herhangi bir yasa değişikliği yapılmadığı gibi, idari yönden herhangi bir önlem alındığı konusunda da bir bilgi bulunmamaktadır.

124. Benzer bir amaca hizmet etmek için öngörölmüş olan tutuklama tedbiri, işkence ve kötü muamele suçlarında çok nadir uygulanan bir tedbirdir. TİHV tarafından izlenen veya hukuksal destek sunulan dosyalar içinde yalnızca işkence sonucu ölümün meydana geldiği dosyalarda tutuklama kararı verildiği gözlemlenmektedir. Tutuklama "delilleri karartma veya değiştirme" ya da "soruşturmanın taraflarını baskı altına almaya" karşı bir tedbirdir. Adli ve idari görev ifa eden işkence faillerinin deliller ve davanın tarafları üzerinde

yaratılabileceği etkinin büyüklüğü, diğer faillere oranla daha fazladır. Nitekim pek çok işkence, kötü muamele iddiasında, delillerin imha ya da tahrip edildiğine, tanıkların baskı altına alındığına ve mağdurun şikâyetinden vazgeçmesi yönünde tehdit edildiğine rastlanmaktadır.

125. Raporda şu ana kadar değerlendirilen pek konuya olumsuz örnek olabilecek F.C. davası, aynı zamanda görevden uzaklaştırma ve tutuklama tedbirinin uygulanmamasının mağduru ve soruşturmayı nasıl etkilediğinin de iyi bir örneğidir.

F.C. DOSYASI

16.07.2011 tarihinde ailesi ile gittiği bir eğlence yerinde yapılan asayiş denetimi sırasında, üzerinde kimlik olmadığı için karakola götürülen F.C., hem bulunduğu eğlence yerinde, hem de araç içinde ve karakolda darp edilmiştir. İfade alma odasında kendisini karakola getiren polislerden ikisi tarafından dövülmüş, cinsel taciz ve hakarete uğramıştır. Şikâyetçi olmaması, hatta yakınlarına dahi bir şey anlatmaması konusunda tehdit edilmiştir. Faillerin bu eylemleri odada bulunan kamera görüntülerinden açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Yine görüntülerde karakol amirinin, odada olanların dışarıdan görünmemesi için perdeleri kapattığı da anlaşılmaktadır.

Başvurucu adli muayene için götürüldüğü hastanede, doktor muayenesi sırasında polislerin kapı yanında durarak içeriyi izlediğini, kısık bir sesle doktora "polislerin kendisini dövdüğünü" söylediğini, ancak doktorun bağıarak "bu beni ilgilendirmez" gibi bir cevap vermesi üzerine susmak zorunda kaldığını, muayenesinin ayrıntılı yapılmadığını ve şikâyetlerinin alınmadığını beyan etmektedir.

F.C., hakkında memurlara mukavemet ve hakaret ettiği iddiası ile işlem başlatılmış, fakat savcılığa sevk edilmeden karakoldan salıverilmiştir. Olayın ertesi günü savcılığa şikâyet dilekçesi vermiş, TİHV ve Baro gibi kurumlara müracaat etmiş olan başvurucu ve ailesi, bu başvuruları nedeniyle tehdit ve keyfi muamelelere maruz kalmışlardır. Örneğin Başvurucunun eşinin marketi "kaçak sigara satıldığı" iddiası ile defalarca aranmış, her seferinde ihbarın(?) gerçek olmadığı ortaya çıkmıştır. Evleri ve işyerleri sürekli izlenerek korku ve kaygı yaşamaları sağlanmıştır. Karakol ve emniyet müdürlüğünde görevli polisler tarafından telefonla "görüşmeye" davet edilmişler, gitmeyince tanıdıkları araya sokularak şikâyetten vazgeçmeleri istenmiştir.

Başvurucu ve ailesi uzun süre evden çıkmamış, dükkanlarını açmamış hatta yaşadıkları kaygı ve korku nedeniyle küçük kızlarını okuldan almışlardır.

- 126.F.C., işkence iddiası ile ilgili soruşturma devam ederken, İzmir İl Emniyet Müdürlüğü'ne dilekçe vererek yaşadığı baskıları anlatmış ve failer ile onlarla

birlikte hareket eden diğer polis memurlarının görevden alınmasını istemiştir. Ancak bu taleple ilgili herhangi bir işlem yapılmamıştır.

Devam eden süreçte, F.C. hakkında “polise mukavemet ve hakaret” suçlarından dava açılmıştır. Söz konusu dava halen devam etmektedir.⁶⁵

İşkence iddiası ile başlatılan soruşturma sonunda ise savcı, yakalama işlemini yapan 3 polis memuru hakkında “zor kullanma yetkisinde sınırın aşılması” suçu kapsamında dava açmıştır.⁶⁶ Savcılık suçu belirlerken kamera kayıtlarını bilirkişi sıfatı ile inceleyen üç polis memurunun hazırladığı rapora dayanmıştır. Ancak daha sonra görüntülerin basına yansımaları üzerine, savcının görüntüleri hiç izlemediği ve bilirkişi polislerin ise görüntülerin içeriğini sanıklar lehine değiştirerek rapora geçirdikleri anlaşılmıştır.

Görüntülerin basına yansımalarından sonra kamuoyunda ciddi bir tepki oluşmuş, Başvurucuya yapılan muamele ve şikâyetten vazgeçirmeye yönelik baskılar günlerce basın gündeminde kalmıştır. Bunun üzerine İçişleri Bakanlığı’na bir idari soruşturma açılmış ancak görevlendirilen mülkiye müfettişlerinin yaptıkları inceleme olumsuz sonuçlanmıştır. F.C. ’yi ve ailesini şikâyetten vazgeçmeye zorlayan, rahatsız eden polis memurlarının kimliği tespit edilmediği gibi, işkence faileri de görevden alınmamıştır.

Kamuoyunun ve basının tepkisi sayesinde bilirkişi raporunu hazırlayan polisler hakkında “suç delilini gizlemek ve değiştirmek” suçu kapsamında dava açılmıştır.⁶⁷ Bu soruşturma da işkence faili polislerin soruşturmasına bakan savcı tarafından yürütülmüş olup; savcı hazırladığı ikinci iddianamede bilirkişi olarak görevlendirilen polislerin, suçun nitelendirilmesi konusunda kendisini yanılttığını açıkça belirtmiştir.

F.C.’ye uygulanan muamele nedeniyle zor kullanma yetkisinde sınırın aşılması suçu kapsamında polisler hakkında açılan davanın ilk duruşmasında; sulh ceza mahkemesi dosyaya sunulan ek iddianameye dayanarak görevsizlik kararı vermiştir. Ek iddianame F.C.’nin itirazı üzerine düzenlenmiş, karakol amirinin de sanık olmasını sağlamıştır. Ayrıca ilk iddianamede adları bulunan polislerin hakaret ve tehdit suçundan da cezalandırılması istenmiştir. Sulh ceza mahkemesi tüm eylemleri bir bütün olarak değerlendirmek yerine ayrı ayrı suçlar olarak kabul etmiş ve dosyanın tehdit suçuna bakmakla görevli asliye ceza mahkemesine gönderilmesine karar vermiştir. Asliye ceza mahkemesi ise polislerin eylemlerini bir bütün olarak kabul etmiş ve suçun işkence olduğunu kabul ederek dosyayı ağır ceza mahkemesine göndermiştir. Ağır ceza mahkemesi henüz yargılamaya başlamamış olup suçun nitelendirmesinde, savcı ve sulh ceza hakiminin hataya düşmüş olması nedeniyle yargılamada olayın üzerinden 14 ay geçmiş olmasına rağmen hiçbir ilerleme kaydedilmemiştir.

127.Yukarıdaki örnekte olduğu gibi suçun yanlış nitelemesi durumunda, bu hata sonradan fark edilip dosya işkence suçlarına bakmakla görevli ağır ceza

⁶⁵ İzmir 15. Sulh Ceza Mahkemesi, 2011/869 E.

⁶⁶ İzmir 17. Sulh Ceza Mahkemesi, 2011/871 E.

⁶⁷ İzmir 9. Asliye Ceza Mahkemesi, 2012/220 E.

mahkemesine gönderilse bile (ki; uygulamada görevsizlik kararlarıyla çok ender karşılaşmaktadır) yargılama sürecinde uzamalar doğmaktadır. Ayrıca bu örnek, Hükümet'in cevaplarının aksine savcılara gönderilen genelgelerle, işkence soruşturmalarının tarafsız ve bağımsız olarak yürütülmesinin mümkün olmadığını, polisin hazırladığı tutanak ve raporlarla soruşturmayı etkilemeye devam ettiğini, mağdurların baskı ve tehdit ile yıldırılmaya çalışıldığını göstermektedir.

f. Cezasızlık Sorununa İlişkin Değerlendirmeler

128. Adalet Bakanlığının yukarıda Tablo 4'te yer alan 2010 yılında karar verilen davalara ilişkin verilerine dair bilgiler değerlendirildiğinde; zor kullanma yetkisinde sınırın aşılması (TCK m.256, ETCK m.245) ve kamu görevlisinin nüfuzunu kötüye kullanarak yaralaması suçu kapsamında (TCK m.86/3-d) kapsamında yargılanan 945 failin yalnızca 52'si hakkında mahkumiyet kararı verildiği görülmektedir. Faillerin 389'u beraat ederken, 504 fail hakkında "diğer kararlar" verilmiştir. Mahkum olan faillerin, toplam sayıya oranı % 5,5 iken beraat edenlerin % 41,2 ve hakkında diğer kararlar verilenlerin oranı ise % 53,3'tür.
129. İşkence suçu kapsamında 228 failin 53'ü hakkında mahkumiyet, 105'i hakkında beraat ve 70'i hakkında ise diğer kararlar verilmiştir. Mahkum olan fail sayısının tüm failere oranı % 23,2, beraat edenlerin % 46,1, hakkında diğer kararlar verilenlerin oranı ise %30,7'dir.
130. Verilen mahkumiyet kararlarına, cezanın ertelenmesi veya paraya çevrilmesi kararları da dahil olduğundan infaz edilebilen karar sayısı, mahkumiyet sayısından çok daha düşüktür. Kaldı ki; Adalet Bakanlığı verileri 2010 yılında karara bağlanan dosyalar dikkate alınarak hazırlandığından verilen kararların temyiz süreçleri sonunda nasıl bir tablonun ortaya çıkacağı bilinmemektedir. Ancak TİHV tarafından takip edilen dosyalarda, Yargıtay incelemesinin kamu görevlileri lehine sonuçlar doğurduğu, özellikle temyiz aşamasının uzunluğu nedeniyle mahkumiyet kararlarının zamanaşımı nedeniyle bozulduğu bilinmektedir.
131. "Diğer kararlar" arasında yer alan hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararları cezalandırmaya ve cezanın infazına engel oluşturmaktadır. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararları ilk kez, 2005 yılında kabul edilen CMK'da düzenlemiş olup, verilen mahkumiyet kararlarının infazının ertelenmesine benzer sonuçlar doğurmaktadır. Mahkumiyet kararının ertelenmesi, karardan sonra 5 yıl içinde başka suç işlemeyen sanığın cezasının infaz edilmemesi sonucunu yaratırken, Hükmün açıklanmasının geri bırakıldığı hallerde aynı süre içinde yeniden suç işlemeyen sanık hakkında verilen ve açıklanmamış olan mahkumiyet kararı ortadan kalkmakta, yani karar hiç verilmemiş ve dava hiç açılmamış kabul edilmektedir. Adalet Bakanlığının yazılı sorumuza verdiği yanıt ekindeki tabloda, 2009 yılında kötü muamele eylemleri (TCK m.256 ve ETCK m.245) nedeniyle 144 ve işkence eylemi nedeniyle 21 olmak üzere 165 fail hakkında "hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verildiği

anlaşılmaktadır. Bu sayı “diğer kararlar” başlığı altındaki 749 kararın % 22’sini oluşturmaktadır. Kötü muamele suçu yönünden verilen hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararlarının çokluğu, bu kararın 2 yıl ve daha az cezalarda uygulanabilmesindedir. Kötü muamele suçlarında verilen ceza miktarı zaten iki yıl olduğundan, hükmün açıklanmasının ertelenmesine olanak vermektedir.

Erteleme kararlarından farklı olarak, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararları temyiz edilememektedir. Yalnızca bir üst mahkemeye yapılabilen itirazlar ise, şekil yönünden incelenebilmekte yani yasanın hükmün açıklanmasının geri bırakılması için aranan koşulların oluşup oluşmadığına bakılmaktadır. Bu nedenle mağdurların haklarını sonuna kadar arayabilmesi ve kararın esastan incelenebilmesi yolları da kapanmaktadır.

132.Yine “diğer kararlar” kategorisinde yer alan kararların başında zamanaşımı nedeniyle verilen düşme kararları yer almaktadır. Uzun soruşturmalar ve yargılamalar nedeniyle işkence ve kötü muamele davalarının çok büyük bir kısmı zamanaşımı nedeniyle düşmektedir. Bu raporun hazırlanması sırasında veri toplamak amacıyla Adalet Bakanlığı’na yapılan ikinci başvuruda zamanaşımı nedeniyle düşme, erteleme, paraya çevirme veya af kararı verilen dosyalar ve sanık sayısı hakkında bilgi istenilmiştir. Verilen yanıtta⁶⁸; istenen bilgilere ilişkin verilerin 2009 yılından itibaren derlenmeye başlandığı ancak paraya çevirme kararlarının halen ayrıca değerlendirilmediği belirtilmiştir. Bakanlığın cevabı 2011 yılında hazırlanmış ise de cevap ekinde yalnızca 2009 yılı verileri gönderilmiş, 2010 yılı verileri gönderilmemiştir. Sonradan web sitesine konan 2010 yılı verilerinde ise, bakanlık cevabının aksine düşme, erteleme, af ve hükmün açıklanmasının geri bırakılması gibi karar ayrıntılarının yer almadığı, bütün bu kararların yine “diğer kararlar” başlığında toplandığı görülmektedir. Adalet Bakanlığının bu istatistikleri toplama ya da en azından paylaşma sorumluluğundan neden vazgeçtiğini anlamak mümkün değildir.

133.Hükümet tarafından, kamu görevlilerince işlenen işkence, öldürme ve zorla kaybetme eylemlerine uygulanan dava ve ceza zamanaşımının kaldırılmasına yönelik hiçbir ciddi adım atılmamıştır. Hatta aksine, ana muhalefet partisi CHP’nin işkence ve öldürme suçlarında zamanaşımının kaldırılmasını öneren yasa teklifi, TBMM’nin 06.03.2012 günlü oturumunda görüşülmüş ve reddedilmiştir. Ret oylarının büyük çoğunluğu iktidar partisine üye milletvekillerindedir. Bu durum Hükümet’in değil, Hükümeti tek başına elinde bulunduran iktidar partisine üye milletvekillerinin dahi zamanaşımı sorununu çözme irade ve isteğine sahip olmadıklarını göstermektedir.

134. İşkence ve kötü muamele faillerinin zamanaşımı, erteleme, paraya çevirme, af veya hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararlarıyla cezasız kalması, aynı zamanda kendileri için “temiz bir sicil” anlamına gelmektedir ki; böylece terfilerle ödüllendirmeleri mümkün olmaktadır.

⁶⁸ Bkz. EK 9

135.2012 yılı Temmuz ayında Sedat Selim Ay'ın İstanbul Terörle Mücadele Şube Müdür Yardımcılığı'na atanması, halen Türkiye'de işkence faillerinin terfilerle nasıl ödüllendirildiklerinin göstergesidir. 1997 yılında İstanbul Terörle Mücadele Şubesi'nde Komiser Yardımcısı olan Sedat Selim Ay, 16 kişiye işkence yapma suçundan yargılanmış, 15 mağdura işkence yaptığı gerekçesiyle 11 ay 20 gün hapis cezasına çarptırılmış ve verilen ceza ertelenmiştir. Yargıtay; kararı sanık aleyhine bozarak, mahkemenin her bir mağdur için ayrı ceza vermesini istemiştir. Dosya yeniden mahkeme önüne geldiğinde, sanığa daha ağır bir ceza vermek yerine, davanın 7,5 yıllık zamanaşımı süresinin dolması nedeniyle düşürülmesine karar verilmiştir. AİHM, davayla ilgili kararında işkencenin mahkeme kararıyla sabit olmasına rağmen, zamanaşımı gerekçesiyle faillerin cezalandırılmamış olmasını AİHS'nin 3. maddesinin ihlali olarak değerlendirmiştir.

Terfi haberinin öğrenilmesinden sonra kamuoyunda oluşan tepki ve kararın geri alınması taleplerine karşı, Başbakan, polis müdürünü "hakkında mahkumiyet bulunmadığını" söyleyerek savunmuş ve "biz terörle mücadele eden arkadaşımızı onlara yedirtmeyiz"⁶⁹ diyerek terfi kararına itiraz edenlere tepki vermiştir. Sedat Selim Ay'ın terfisi yalnızca Başbakan tarafından sahiplenilmemiş, İstanbul Valisi'nin⁷⁰, Emniyet Genel Müdürlüğü'nün⁷¹ yaptığı açıklamalarda da yeni müdür yardımcısı hakkında işkence ve tecavüz suçundan verilmiş bir karar olmadığı, hatta sicilinin iyi olması nedeniyle bu göreve layık görüldüğü vurgulanmıştır.

136. Mahkemeler tarafından verilen beraat kararları da cezasızlık olgusunu beslemeye devam etmektedir. Türkiye'nin 3. Dönemsel Raporu'nu değerlendirmiş olduğumuz ve Komite'ye sunduğumuz raporumuzda, soruşturmanın etkin ve hızlılığı yönünden olumlu örnek olarak yer alan iki dosya da ne yazık ki olumsuz bir sürece girmiştir. Bunlardan biri olan Engin Çeber davasındaki olumsuz gidişe dair yukarıda bilgi verilmiştir. Diğer örnek ise, önceki raporumuzun 147 no'lu dipnotunda açıklanan davadır. İdil'de 8 kişiye "işkence yaptıkları" iddiası ile yargılanan 3 polis memuru hakkında, eylemleri "zor kullanma yetkisi kapsamında değerlendirilerek" beraat kararı verilmiştir. Kişilerin elleri arkadan bağlı bir şekilde ve polis koridoru arasında hastane götürülmeleri sırasında cop ve tekme ile dövüldükleri, hastane ve karakol içinde dövülmeye devam edildikleri, iki kişinin karakol bahçesindeki ağaca bağlanarak dövüldüğü iddialarına ve şiddet kullanımının kabul edilmesine karşı, polislerin eyleminin zor kullanma yetkisi ve sınırı içinde değerlendirilmesi, sanıkların cezadan korunmasını sağlamak dışında bir anlam ifade etmemektedir. Karar mağdurlar tarafından temyiz edilmiş olup temyiz incelemesi devam edilmektedir.

⁶⁹ <http://www.agos.com.tr/basbakan-erdogandan-iskenceci-polis-aciklamasi-2221.html>

⁷⁰ <http://www.marksist.org/haberler/8088-istanbul-valisinden-sedat-selim-aya-destek>

⁷¹ <http://www.muhalifgazete.com/43967-Emniyet-o-polisi-korudu-htm>

B. ETKİN, HIZLI VE BAĞIMSIZ SORUŞTURMA (Paragraf 8)⁷²

137. Komite'nin Gözlem Raporu'nun "Şikâyetler hakkında etkili, hızlı ve bağımsız soruşturmaların yokluğu" başlığı altında;

- İşkence ve kötü muamele suçlarının soruşturulmasında süregiden başarısızlıktan,
- Polisin soruşturma işlemlerini yapmaya devam etmesinden,
- İdari soruşturma sistemindeki belirsizlikten,
- Üst düzey kolluk görevlilerinin soruşturulması için izin alma zorunluluğu bulunmasından,
- İşkence ve kötü muamele zillerinin belgelenmesi konusunda hakim ve savcıların bağımsız tıbbi delilleri kabul etmeyerek, Adalet Bakanlığı'na bağlı Adli Tıp Kurumu'nun raporlarını kabul etmelerinden,
- Bağımsız bir polis şikâyet mekanizmasının yokluğundan,
- İşkence ve kötü muamele suçlarının soruşturulmasındaki gecikme veya hareketsizlikten kaygı duyulduğunu bildirmiş ve

138. Paragrafın devam eden kısmında Komite;

- Soruşturma yürütecek olan savcı ve adli polis sayı, yetki ve eğitimlerini arttırıcı tedbirler alınmasını,
- Delillerin korunmasını sağlayacak tedbirler alınmasını ve mahkemelere delillerin güvenilirliğine özen göstermeleri konusunda talimat gönderilmesini,
- Soruşturmalarda kurumsal bağlılıklarına bakılmaksızın yetkin ve İstanbul Protokolü eğitimi almış hekimlerce hazırlanan raporların değerlendirilmesinin güvence altına alınmasını,
- Bağımsız şikâyet mekanizmasının kurulmasını,
- Üst düzey kolluk görevlilerinin soruşturulması için gerekli izin sisteminin kaldırılmasını tavsiye etmiştir.

1. Adli kolluk sisteminin kurulmamış olmasının soruşturmalara etkisi, delillerin güvenilirliği sorunu

139. Komite'nin Gözlem Raporu'nun yayınlanmasından sonra da bir adli kolluk birimi kurulmamıştır. TBMM'nin resmi web sitesinde yapılan aramada; gelecekte adli kolluk kurulmasını düzenleyen meclise sunulmuş herhangi bir yasa tasarısı ya da teklifinin bulunmadığı tespit edilmiştir.

140. Türkiye'de halen ayrı bir adli kolluk olmaması nedeniyle polis ve jandarma, idari görevlerinin yanı sıra savcı ve hakimlerin emir ve talimatı ile adli işlemleri de

⁷² Bkz. Ek, syf. 73

yürütmektedir. Bu durum hem işkence ve kötü muamele soruşturmalarının şeffaf ve tarafsız yürütülmesini, hem de hakim ve savcılarının tarafsızlığını ve bağımsızlığını olumsuz etkilemektedir. Yargı mercileri, kolluğun görevleri nedeniyle yargılanmalarının ve ceza almalarının “polisini soğutacağını” yani başka bir ifadeyle kolluğun cesaretinin kırılacağı ve görevlerini yapmayacakları kaygısı taşımaktadırlar. Bağımsız ve tarafsız olması gereken yargının işleyişini sürdürebilmek için idarenin önemli bir parçası olan Emniyet Teşkilatı ile kurduğu “iş ilişkisi”, yargıyı idareye yaklaştırmaktadır. Bunun dışında savcılarının, adli görevlerinden dolayı kolluğu denetleme görevinin bulunması, yine mevzuat gereği nezarethane ve cezaevlerini denetleme konusunda idari görevlerinin de halen devam ediyor olması savcılarda ciddi algı sapmalarına neden olmakta ve işkence dosyalarındaki tarafsızlıklarını sorgulanır hale getirmektedir.

141. Suçun nitelendirilmesindeki hatalar konusunda da değindiğimiz gibi; kolluk görevlileri, işkence kapsamındaki eylemlerinden sonra, “haklarında yapılacak bir şikâyete karşı tedbir almak”, “mağdurdaki darp ve cebir izlerinin oluşumuna dair neden uydurmak” ya da başkaca nedenlerle çeşitli tutanaklar hazırlamaktadırlar. Bu tutanaklar kamu görevlilerinin görevini yapmasına engel olan mağdura “yasal sınırları içinde güç kullanıldığını” yazılı olduğu tutanaklardır. Savcılar, kolluk tarafından gönderilen dosyalar içindeki bu tutanaklara dayanarak, mağdurlar hakkında “görevi yaptırmamak için direnme”, “hakaret” ve “tehdit” gibi suçlar kapsamında işlem yapmakta ve yine aynı tutanaklara dayanarak kamu görevlileri hakkındaki soruşturmaları “zor kullanma yetkisinde sınırı aşılması” olarak nitelendirmektedirler. Aslında işkence ve kötü muamele soruşturmaları, daha başında hem adli, hem de idari görevi bulunan kolluk tarafından dar bir çerçeveye hapsedilerek, savcılar etki altına alınmaktadır. İdari bir pratik haline gelen bu uygulama, aynı zamanda işkence mağdurunun “mukavemet”, “hakaret” ve “tehdit” gibi suçlar kapsamında yargılanması ve ek yaptırıma maruz kalması sonucunu da doğurmaktadır.
142. Artık rutin bir hale gelmiş bu uygulamanın ortadan kaldırılmasına yönelik hiçbir adım atılmaması, sorunun Komite’nin Gözlem Raporu’nun yayınlanmasından sonra da devam etmesine neden olmuştur. TİHV’na yapılan başvuru ve basına yansıyan işkence ve kötü muamele haberleri polis benzeri diğer tutanak düzenlemeye devam ettiğini göstermektedir. Haziran 2012’de, hamile bir akrabasını hastaneye götürmek isteyen Ahmet Koca’nın, karşıdan gelen polis ekibinden yol istemesi üzerine yaşanan tartışma sonunda, araçtan indirilerek ailesinin gözü önünde 7-8 polis tarafından dövülmesi görüntülerinin⁷³ basına yansımından sonra kamuoyunda büyük bir tepki oluşmuştur. Mağdur, polis aracına bindirilerek yakınlarının bulunduğu yerden uzaklaştırıldığını, araç içinde gezdirilerek dövülmeye devam edildiğini ve تنها bir yerde araçtan indirildiğini iddia etmektedir. Hakkında polise mukavemet veya başka bir suçtan işlem yapılmayan mağdurun, şikâyetçi olması ve görüntülerin ortaya

⁷³ <http://www.frequency.com/video/polisten-babaya-ocuklarinin-gz-nnde/51593883>

çıkması üzerine tutulan tutanaklarla hakkında soruşturma başlatılmıştır. Sonradan hazırlanan bu tutanaklara dayanarak Ahmet Koca hakkında mukavemet ve hakaret suçlarından dava açılmıştır.⁷⁴ Bu durum, idarenin gerekli tedbirleri almaması yanında, savcılarının da kararları ile kollukça geliştirilen bu uygulamanın devamına izin verdiklerine işaret etmektedir.

143. Karşı davalar için hazırlanan evraklar içinde yer alan tanık beyanlarının da gerçeği yansıtmadığı pek çok dosyada ortaya çıkmaktadır. Örneğin; TİHV'nın hukuksal destek verdiği bir dosyada; polislerce darp edilen ve yakalandıktan sonra yüzüne biber gazı sıkılan Başvurucunun, polise mukavemet ve hakaret ettiği gerekçesiyle başlatılan adli soruşturmada, polis tarafından dinlenen tanıkların ifadeleri, yine polis tarafından hazırlanan tutanaklarla birebir örtüşmektedir. Hem tutanaklarda, hem de tanık anlatımlarında kişinin kendisini yere atarak ve çırpınarak kendine zarar verdiği, polisin ise; kendisine ve başkalarına zarar vermemesi için makul biçimde güç kullandığı belirtilmektedir. Başvurucu karakolda verdiği ifadede polislerin uyguladığı muamele nedeniyle şikâyetçi olduğunu belirtmiştir. Savcılık önceden hazırlanmış olan tutanakları ve tanık anlatımlarını delil kabul etmiş, tanıkları yeniden dinlemeden polisler hakkında takipsizlik kararı vermiştir. Başvurucu hakkında ise, memura mukavemet ve hakaret suçundan dava açılmıştır. Bu davada karakolda dinlenen tanıklar yeniden dinlenmiştir. Tanıklardan biri, olayı tam olarak göremediğini, polis tarafından karakola davet edildiğini, ancak karakol içine girmeyip bahçede beklediğini, daha sonra okumadığı bir belgenin kendisine imzalatıldığını beyan etmiştir. Diğeri ise karakol ifadesindeki kadar ayrıntılı bilgisi olmadığını söylemiştir. Mahkeme, tanıkların duruşmadaki anlatımlarına dayanarak Başvurucu hakkında beraat kararı⁷⁵ vermiştir.
144. Yukarıdaki örnek, delillerin sıhhati konusunda mahkemelerin uyarılması gerektiği tespit ve tavsiyesinin yerindeliğini göstermesine rağmen, ne savcılara, ne de mahkemelere bu şekilde bir talimat gönderildiğine ilişkin elimizde bilgi bulunmamaktadır.
145. Bu konuda yapılan araştırma ve sonuçlarını paylaşmadan önce Hükümet'in Takip Raporu'nda belirtilen bir hususa açıklık getirmek isteriz. Hükümet, 8. paragraf hakkındaki açıklamalarında, Adalet Bakanlığı'nın "işkence ve kötü muamele iddialarının doğrudan savcılar tarafından soruşturulmasını sağlayacak genelge" yayınladığını bildirmektedir. Ancak 5982 sayılı Kanunla Anayasa'da yapılan değişiklik sonucunda savcılarının adli, hakimlerin ise idari görevlerini; kanun, tüzük, yönetmeliklere ve genelgelere uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme ve uygulamaya yönelik genelge yayınlama yetkisi Adalet Bakanlığı'ndan alınarak Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na (HSYK) verilmiştir. Anayasadaki bu değişiklik, 11.12.2010 tarihinde ilgili kanuna⁷⁶

⁷⁴ <http://ns2.ntvturk.com/ntv-teknoloji/9698-polis-devleti-gururla-sunar.htm>

⁷⁵ İzmir 17. Asliye Ceza Mahkemesi, 29.06.2011, 2010/529 E. - 2011/402 K.

⁷⁶ 6087 sayılı Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanunu, m.4

işlenmiş olup, HSYK yaptığı ön hazırlık çalışmaları sonunda 30.06.2011 tarihinde, Adalet Bakanlığı'nın (4) ve (8) nolu genelgelerinin birleştirilerek güncellenmesine karar vermiştir. Karar doğrultusunda hazırlanan (8) nolu genelge 18.10.2011 tarihinde yayınlanmıştır.⁷⁷ Adalet Bakanlığı ise 21.10.2011 tarih ve 148 nolu genelgesi, bahsi geçen (4) ve (8) nolu genelgeleri yürürlükten kaldırmıştır. Bu nedenle Hükümet'in 2006 yılında Adalet Bakanlığı'nca hazırlanan ve 2011 yılında yürürlükten kalkan genelgeyi; Komite'ye atılmış yeni bir adım gibi sunması, ciddi bir özensizliğe işaret etmektedir.

146. Bu açıklamanın ardından, HSYK'nın (8) nolu genelgesinin incelenmesinde, işkence ve kötü muamele iddialarının soruşturulmasında delillerin güvenilirliği konusunda dikkatli olunmasına dair herhangi talimat bulunmadığını, ayrıca Komite'nin tavsiyelerinde belirtilen somut önlemlerin hiçbirinin genelgede düzenlenmediğini belirtmek isteriz.
147. Toplam altı buçuk sayfa olan genelgenin neredeyse altı sayfası Anayasa maddelerine, işkence ile ilgili iç hukuk düzenlemelerine, uluslararası hukuk normları ve AIHM kararlarına ayrılmışken, uygulayıcılara yönelik kısım sadece yarım sayfadan oluşmaktadır. Genel geçer temennilerden ibaret bu bölümde somut çözüm ve tedbirlere yer verilmemiştir.⁷⁸ Bu nedenle uygulanıp uygulanmadığı denetlenemeyecek olan genelgenin, tıpkı Adalet Bakanlığı genelgeleri gibi sorunları gideremeyecek olduğu açıktır.

2. "Karşı Dava" Sorunu

148. İşkence, kötü muamele fillerinin gizlenmesi için kullanılagelen "karşı dava" sorununun bugün geldiği noktaya da değinmekte yarar vardır. Karşı davaların önlenmesine yönelik herhangi bir adım atılmamıştır.

⁷⁷ HSYK, (8) nolu İnsan Hakları İhlalleri İle İşkence Ve Kötü Muamele İddialarına İlişkin Soruşturmalar Genelge, 18.10.2011 tarih, B.03.1.HSK.0.70.12.04-010.06.02-136-2011 sayı

⁷⁸ Anılan genelgenin uygulayıcılara yönelik kısmı şöyledir:

"... Bu itibarla;

Yukarıda yapılan açıklamalar ve ilgili hükümler ile kararlar doğrultusunda;

- 1- *Temel hak ve özgürlüklerin ve özellikle adil yargılanma hakkı ve diğer evrensel hakların korunması, kişi ve kurumların mağdur edilmemesi, toplumun yargıya olan güveninin devamının sağlanması, insan haklarına ilişkin ihlal kararları verilmesinin ve ülkemizin uluslararası alanda saygılığının zedelenmesinin önlenmesi bakımından, soruşturmanın yürütülmesinde asıl yetki ve sorumluluğa sahip olan Cumhuriyet savcıları tarafından; soruşturma evresinin uluslararası sözleşmeler, AIHM kararları, Anayasa, kanunlar, yönetmelikler, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve Adalet Bakanlığı tarafından çıkarılan genelgelerde açıklanan ilkeler doğrultusunda hızlı, etkin, adil, eksiksiz ve insan haklarına saygılı bir şekilde yapılarak delillerin zamanında, tam ve hukuka uygun olarak toplanması suretiyle, yapılan soruşturmalardan kaynaklanan insan hakları ihlallerine fırsat verilmemesi,*
- 2- *İnsan hakları ihlali, işkence ve kötü muamele iddialarına ilişkin olarak yapılan soruşturmanın, kolluk kuvvetlerine bırakılmayarak bizzat Cumhuriyet başsavcısı ya da görevlendireceği bir Cumhuriyet savcısı tarafından etkili ve yeterli bir şekilde yürütülmesi,*
- 3- *Ülkemizin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler, AIHM kararları ve bu konulardaki ilgili hukuki düzenlemelerin dikkatle takip edilmesi ve uygulanması,*
- 4- *İnsan hakları ihlallerinin önlenmesi, işkence ve kötü muamele eylemlerinin gerçekleşmemesi konularında farkındalığı arttıracak tedbirlerin alınması..."*

Tablo 5						
KAMU GÖREVLİLERİNE KARŞI İŞLENİP 2010 YILI İÇİNDE KARAR BAĞLANAN DAVALARIN SUÇ TÜRÜNE VE SANIKLAR HAKKINDA VERİLEN KARARLARA GÖRE DAĞILIMI						
SUÇ	İLGİLİ KANUN MADDESİ (TCK)	SUÇ SAYISI	SANIKLARA İLİŞKİN KARAR TÜRLERİ			
			MAHKUMİYET	BERAAT	DİĞER	TOPLAM SANIK
Görevi yaptırmamak için direnme	265/1	21759	8006	6491	9809	24306
Yargı görevi yapanlara karşı direnme	265/2	648	225	208	293	726
Suçun failine göre ağırlaşmış hali	265/3	41	10	15	21	46
Silah veya korkutucu bir güç kullanılarak direnme suçu	265/4	19	11	3	8	22
Kasten yaralamanın ağırlaşmış halinin meydana gelmesi	265/5	20	5	2	13	20
GENEL TOPLAM		22487	8257	6719	10144	25174

149. Adalet Bakanlığı verilerine göre (Tablo 5), yalnızca 2010 yılında karara çıkan davalarda toplam 25.174 kişi kamu görevlisine direnme suçundan yargılanmıştır. Karar sonuçlarına dikkat edildiğinde en küçük dilimin “beraat” kararlarından oluştuğu görülmektedir, bu dilim toplam sanık sayısının yalnızca % 26,7’sine karşılık gelmektedir. Suçtan mahkum olanlar ise % 32,8 oranındadır. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararlarının da içinde yer aldığı “diğer kararlar” % 40,5’lik dilimi oluşturmaktadır.

150. Yine 2010 yılı verilerine göre 778 kişi hakkında “kamu görevlisine hakaret” suçundan sonuçlanan davalarda, yalnızca 73 kişi beraat ederken, 207 kişi mahkum olmuş ve 489 kişi hakkında “diğer kararlar” verilmiştir. Karşı davalara konu edilen tehdit ve benzeri suçlar yalnızca kamu görevlilerince işlenen suçlardan olmadığından, karşı dava mağdurlarının tam sayısını tespit etmek mümkün değildir. Ancak 2010 yılında karara bağlanan işkence ve kötü muamele niteliğindeki dosyaların tamamında (Tablo 4) yargılanan toplam

kamu görevlisi sayısının 1173 olduğu ve yalnızca 105'i hakkında mahkumiyet kararı verildiği hatırlanacak olursa, aradaki ciddi uçurumun oluşmasında kolluğun delil hazırlamadaki etkisinin payı daha açık olarak görülecektir.

3. Soruşturmanın hızlılığı sorunu

151. İşkence ve kötü muamele soruşturmalarının hızlandırılması yönünde sonuç alıcı adımlar atılmamıştır. Adalet Bakanlığı'nın 2010 ve 2011 yıllarında açılan davalarla ilgili verileri (Tablo 1) içinde 765 sayılı Eski TCK'nın 245 ve 243. maddeleri kapsamında toplam 248 dava açıldığı bilgisi yer almaktadır. 765 sayılı yasa 01.06.2005 tarihinde yürürlükten kalkmış olmasına rağmen, bu tarihten önce işlenen suçlar için lehe hükümleri uygulanmaya devam edilmektedir. Dolayısı ile 2005 yılı 1 Haziran'ından önce işlenmiş 248 suçun soruşturmasının 2010 ve 2011 yıllarında tamamlanmış olması uzun soruşturmanın boyutuna dair önemli bir veri vermektedir.
152. Bu kadar uzun olmasalar da TİHV tarafından izlenen veya takip edilen davalarda soruşturma süreçlerinin uzamasıyla sıkça karşılaşılmaktadır. Yukarıda "Kimlik Kontrollerinde Yaşanan İşkence ve Kötü Muamele" başlığı altında bilgi verilen L.K.-S.T. Dosyasında suç tarihi 12.01.2011 iken iddianame, 04.05.2012 tarihinde hazırlanmış, soruşturma aşaması 15 ay sürmüştür. Yine 04.07.2010 tarihinde Kuşadası polis merkezinde darp edilen F.Ş. isimli başvuruyla ilgili soruşturma, 23 aydan fazla devam etmiş ve 25.06.2012 tarihinde tamamlanmıştır.
153. Aynı şekilde uzun yargılamalar bir sorun olarak varlığını devam ettirmektedir. Adalet Bakanlığı verilerine göre 2010 yılında ağır ceza mahkemelerindeki "ortalama yargılama süresi" 278 gün iken, bu mahkemelerde görülen işkence ve eziyet fiillerinin "ortalama yargılama süresi" 621 gündür. Diğer suçların ortalama yargılama süreleri ile karşılaştırıldığında, devletin güvenliğine karşı suçlar (1074 gün) ve yabancı devletlerle ilişkilere karşı suçlardan (793 gün) sonra en uzun yargılama süresinin işkence ve eziyet suçlarına ait olduğu görülmektedir.

4. Bağımsız Hekimlerce Hazırlanan Raporların Delil Niteliği ve ATK'nun İşkence Davalarındaki Yeri

154. Komite, işkence ve kötü muamele soruşturmalarında değerlendirilecek tıbbi raporların ister resmi kurumlarda görevli, ister bağımsız olsun yetkin ve İstanbul Protokolü eğitimi almış hekimlerce hazırlanmasını tavsiye etmiştir.
155. Bu gerekliliğin bir sonucu olarak TİHV, işkence mağdurlarının muayenesinin ve raporlarının uluslararası standartlara uygunluğunu sağlamak için 2007-2009 yıllarında Adalet ve Sağlık Bakanlıkları ile ortaklaşa yaklaşık 3500 hekime İstanbul Protokolü eğitimi verilmesinde etkin rol almıştır. İstanbul Protokolü eğitimlerinin ardından, TİHV eğitim alan hekimlere yönelik destek ve izlem sistemleri geliştirmiştir. Bu kapsamda hekimlerin profesyonel çalışma hayatlarında alıkonularının muayenelerinde karşılaşılabilecekleri her türlü baskı, etik ihlal, işleyişle ilgili sorun, hukuksal ya da bilimsel yardım ihtiyacında 24 saat destek hizmeti sunacak bir telefon hattı kurulmuş ve hizmet verilmiştir.

156. Ayrıca yine eğitim almış hekimlere yönelik tamamlayıcı nitelikte uzaktan eğitim (e-eğitim) modülü hazırlanmış ve hayata geçirilmiştir. Halen 60 hekim uzaktan eğitim programına devam etmektedir. Ancak Hükümet eğitimlerden sonra tespit edilen (işleyiş, idari, hukuki) sorunların iyileştirilmesine yönelik çalışmalar geliştirmemiştir.
157. İstanbul Protokolü eğitimlerine rağmen Protokole ve hekimlik mesleğinin etik ilkelerine uygun tutum gösteren hekimler haklarında soruşturmalar açılmaktadır. Buna en çarpıcı örnekleri medyada da yüksek ses bulan Dr. Sadık Çayan ve Dr. Naki Bulut olaylarıdır. Açılan bu tür soruşturma ve davalar hekimler üzerinde baskı oluşturmakta ve alıkonulan kişilerin adli muayenelerinin standartlara uygun yapılmasını engellemektedir.

Dr. Sadık Çayan Mardin'in Midyat Devlet Hastanesi'nde görev yaptığı sırada, 2010 Aralık ayında bir hükümlünün muayenesi için "Üçlü Protokolü" (yürürlükten kaldırılan) gerekçe gösteren jandarmaların muayene odasından çıkmaması üzerine, muayeneyi reddetmiş, gerekçe olarak da hasta mahremiyetinin ihlal edildiğini bildirmiştir. Jandarma tarafından tutulan tutanakla "görevi kötüye kullanmak" suçlaması ile Dr. Sadık Çayan hakkında dava açılmıştır. 2 Kasım 2011 tarihinde Dr. Çayan hakkında beraat kararı verildi. Dr. Naki Bulut ise Muğla Devlet Hastanesi'nde aynı nedenle muayene yapmayı reddetmiştir. Dr. Bulut'a "devleti 19 lira 20 kuruş zarara uğratmak"tan soruşturma açılmıştır.

158. Türkiye'de adli tıp bilirkişilik sisteminde Adli Tıp Kurumu(ATK) tekel olma durumunu halen korumaktadır. Türkiye'de tüm resmi sağlık kuruluşlarının ve tıp fakültelerinin adli tıp raporu verme yetkileri bulunmasına rağmen savcılar ve mahkemeler ATK'nu tek resmi bilirkişi olarak tanımaktadır. Bu durum ATK'nda iş yükünü arttırdığı gibi düzenlenen raporların bilimselliği hususunda kuşkulara da yol açmaktadır.

5. Tarafsız ve Bağımsız Mekanizmalar

159. Hükümet'in takip raporunu sunmasından sonraki süreçte, "Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu"⁷⁹ kabul edilmiştir. Bu gelişmeyi etkili ve bağımsız bir şikâyet mekanizması oluşturma yükümlülüğü açısından değerlendirmek gerekir. Söz konusu kanun, aynı adla 2006 yılında kabul edilerek yasalaşmış⁸⁰ ancak, dönemin Cumhurbaşkanı tarafından tamamının iptali istemiyle açılan dava sonucunda Anayasa Mahkemesi'nce iptal edilmiştir.⁸¹ İptal edilen kanun metni, içeriği çok fazla değiştirilmeden ve Anayasa Mahkemesi'nin iptal

⁷⁹ 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu, 14.06.2012

⁸⁰ 5548 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu, 28.04.2006

⁸¹ Anayasa Mahkemesi Kararı, 2006/410 E. – 2008/185 K., 25.12.2008

gerekçelerinin hiçbirisi karşılanmadan, yeniden tasarı haline getirilerek yasalaşması sağlanmıştır. Ana muhalefet partisi, 2012 yılında kabul edilen yasanın 15 maddesiyle ilgili olarak Anayasa Mahkemesi'ne başvurarak iptalini talep etmiştir. Anayasa Mahkemesi'nin önceki iptal kararı değerlendirildiğinde, yasanın yeni halinin de iptali kuvvetle muhtemeldir.

Yasanın geleceğine ilişkin bu saptamalara ek olarak; kabul elden yasanın Komite'nin beklentisini karşılayacak "etkili bir şikâyet ve denetim" mekanizması kurmaktan uzak olduğunu belirtmek gerekir. Her şeyden önce oluşturulan kurumun görev sınırı; temel hak ve özgürlüklere hasredilmemiş, işkence ve kötü muamelenin önlenmesi ya da cezalandırılması yönünde özel bir görev tanımlanmamıştır. Yasada sayılan 4 istisna dışında, "idarenin her türlü eylem ve işlemleri, tutum ve davranışları" hakkında kuruma başvuru mümkündür. Bu geniş görev alanında, kurumun yapabilecekleri ise; "inceleme", "araştırma" ve "önerilerde bulunma"yla sınırlandırılmıştır. Kurumda, 1 başdenetçi, 5 denetçi ve 1 genel sekreterin çalışması ve merkezi bir yapılanma öngörülmüştür. Kurum gerekli görürse farklı illerde "büro" açabilecektir, ancak bürolarda çalışanların görev ve yetkisi tanımlanmamıştır. Kamu Denetçiliği Kurumu'nun görev alanının genişliği karşısında, yapılanma biçimi ve denetçi sayısı dikkate alınırsa etkili bir şikâyet mekanizmasından beklenen işlevi yerine getirmesi mümkün olmayacaktır. Kurumun herhangi bir konuyu kendiliğinden araştırma yetkisi bulunmadığı gibi, şikâyetler için yazılılık ve belli şekil şartları öngörülmüş olması da diğer olumsuzluklardır.

160. İçişleri Bakanlığı tarafından planlanan bağımsız polis şikâyet sisteminin kurulması ile ilgili olarak hazırlanan Kolluk Gözetim Komisyonu Kurulması Kanun Tasarısı 22.07.2010 tarihinde TBMM Başkanlığı'na sunulmuş ancak meclisin görev süresinin dolması nedeniyle kadük olmuştur. Tasarı, 2011 yılında yapılan genel seçimlerden sonra, 05.03.2012 tarihinde yeniden meclise⁸² sunulmuş olup alt komisyonların raporlarının hazırlanması beklenmektedir. Ancak Tasarı'nın yeniden gündeme alınması sırasında sivil toplum örgütlerinin görüşleri alınmadığı gibi önceki yasama çalışmaları sırasında dile getirilen öneri ve eleştirilere uygun herhangi bir değişiklik de yapılmamıştır.

161. Soruşturma makamlarının tarafsız olmadığına ilişkin örnekler yalnızca kamu görevlileri tarafından işlenen işkence ve öldürme suçlarına gösterilen bir toleransa değil, aynı zamanda belli bir azınlık grubuna yönelik ayrımcılığa ilişkin de olabilmektedir. 24 Nisan 2011 tarihinde zorunlu askerlik hizmeti yaparken başka bir asker tarafından öldürülen ermeni Sevag Balıkcı'yla ilgili soruşturmada ortaya çıkmıştır. Ermeni azınlığın paskalya bayramının 1. Gününde olan "ermeniler soykırımını anma günü"nde cinayetin işlenmesi ve başka belirtiler suçun bir nefret suçu olduğuna işaret etmektedir. Açılan davada, delillerle oynandığı, emanete alınan giysilerdeki izler ile hazırlanan raporlar arasında çelişkiler

⁸² http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tasari_teklif_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=102780

olduğu ortaya çıkmıştır.⁸³ Görgü tanıklarının dinlenmesindeki gecikmeler ve tanık beyanlarının önce komutanlar ve sonra da failin yakınları tarafından değiştirilmeye çalışıldığı, olay yerindeki delillerin yerlerinin değiştirildiği ortaya çıkmıştır. Bütün bu veriler soruşturma aşamasının tarafsız ve etkili yürütülmediğini göstermesinin yanı sıra nefret suçlarının önlenmesinde ve cezalandırılmasında görülen genel isteksizliğin de somut yansıması gibidir.

162. Genel adalet sistemi içinde var olan şikâyet mekanizmalarının yetersizliği ve yeni mekanizmalar kurulurken etkili olmasına özen gösterilmemesi bir sorun olarak varlığını devam ettirmektedir. Türkiye tarihinde “olağanüstü dönemler” olarak tanımlanabilecek; 1938’de Dersim’de gerçekleştirilen katliam, 1980 Darbesi sonrası ülke genelinde ve 1990’lı yıllarda ise Kürtlere yönelik işlenen yoğun ve yaygın hak ihlallerinin ortaya çıkarılması ve cezalandırılması için “olağanüstü mekanizmalara” ihtiyaç bulunmaktadır. Bir devlet politikası olarak; insan haklarının fiilen askıya alındığı ya da keyfi olarak rafa kaldırıldığı böylesi dönemlerde olağan adalet mekanizmalarının işlemediği bir gerçektir. Bu dönemlerde gerçekleşmiş işkence, öldürme, faili meçhul, zorla kaybetme veya göçe zorlama gibi hak ihlallerini araştırmak özel bir metot uygulanmasını gerektirmektedir.
163. Latin Amerika ülkelerinde veya Güney Afrika Cumhuriyeti’ndeki gibi “hakikat komisyonlarının” kurulması, bu komisyonların tarafsız ve bağımsızlığının güvence altına alınacağı, herhangi bir engel ya da kısıtlama olmadan çalışabilme olanaklarının yaratılacağı düzenlemeler yapılması acil bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca araştırma sonucu ortaya çıkan ihlallerin yaptırımı bağlanması ve mağdurların zararlarının tazmini konusunda bir mekanizma oluşturulması da gerekmektedir. Ancak ne yazık ki; sivil toplum kuruluşlarının ısrarlı taleplerine rağmen, bu niteliklere sahip komisyonların kurulması Hükümet’in gündeminde değildir.
164. Kolluk tarafından işlenen suçlara karşı bağımsız ve tarafsız bir mekanizma oluşturulamaması işkence ve kötü muamele fiillerindeki artış, farklı arayış ve girişimlere yol açmıştır. Şikâyet mekanizmalarının oluşturulması görevinin Hükümet tarafından ihmal edile gelmesi, hükümet dışı kurumlar tarafından yerine getirilmeye çalışılmaktadır. İstanbul Barosu ve Çağdaş Hukukçular Derneği İstanbul Şubesi’nin işbirliği ile oluşturulan “imdat polis” hattı, işkence ve kötü muameleye uğrayan kişilere işkencenin sona erdirilmesi ve sonrasındaki hukuki süreçleri takip için bir araya gelen gönüllü avukatlarca hizmet vermektedir.⁸⁴ Hattın hizmet vermeye başlamasından kısa bir süre sonra, eylem yapan işçilere polis tarafından müdahale edildiğinin bildirilmesi üzerine olay yerine giden 2 avukat da polis şiddetine maruz kalmış, bir avukatın gördüğü muamele sonucu elinin kırıldığı öğrenilmiştir.⁸⁵

⁸³ <http://bianet.org/bianet/insan-haklari/137473-sevag-icin-kesif-yapilacak>

⁸⁴ <http://bianet.org/bianet/insan-haklari/140379-iskenceye-karsi-imdat-polis-hatti>

⁸⁵ <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1098994&CategoryID=77&Rdkref=6>

165. Üst düzey kamu görevlilerinin işkence ve diğer kötü muamele fiilleri ile suçlanması durumunda haklarında soruşturma açılması için idari makamlardan izin alınması sistemi halen uygulanmaktadır. Sistemin kaldırılması yönünde TBMM'ne sunulmuş herhangi bir yasa tasarısı veya teklifine de rastlanmamıştır.

C. KAYIPLAR (Paragraf 9)⁸⁶

166. Komite Türkiye ile ilgili Gözlem raporunda;

- *Başta, BM Zorla ve Kendi İsteği Dışında Kayıplar Çalışma Grubunca ve AİHM tarafından zorla kaybedildiği saptananlar olmak üzere kayıp kişilerin soruşturmaları konusunda bilgi bulunmaması,*
- *Bu tür soruşturmaların etkili, bağımsız ve şeffaf olmamasından ve gelişmeler hakkında ailelere bilgi verilmemesinden duyulan kaygıyı dile getirerek,*
- *Hükümet'e bu eksiklikleri gidermesini ve Bütün Kişilerin Zorla Kaybedilmeden Korunmasına dair Uluslararası Sözleşmeyi imzalamasını tavsiye etmiştir.*

167. Komite'nin de belirttiği gibi, Türkiye'de gerçekleşen zorla kaybetme eylemlerinin gerçek sayısı konusunda veriler eksik, yetersiz ve çelişkilidir. Bunun başlıca nedeni gözaltında zorla kaybetme eylemlerini izleyen ve kayıt altına alan bir devlet biriminin bulunmamasıdır. Yetki ve görev alanları bakımından konuyla ilgili olması gereken Adalet ve İçişleri Bakanlıklarından da "zorla kaybetme eylemleri" hakkında sağlıklı bir veri ve bilgi akışı sağlanamamaktadır.

TİHV'nın Adalet Bakanlığı'na 12.08.2011 tarihinde yaptığı bilgi edinme başvurusu⁸⁷ ile Türkiye'de 1980 yılından bugüne kadar kayıtlara geçen zorla kaybetme ihlallerinin yıllara ve ihlalin gerçekleştiği yere göre sayıları konusundaki veriler istenmiştir. Adalet Bakanlığı bu talebe, 23.08.2011 tarihinde "istenen bilgilerin Genel Müdürlüğün web sitesinden elde edilebileceği"⁸⁸ şeklinde bir yanıt vermiştir. Sözü edilen web sitesinde bu yönde herhangi bir veri olmaması nedeniyle 03.10.2011 tarihinde aynı içerikte ikinci kez bilgi edinme başvurusu yapılmış, Adalet Bakanlığı, bu kez gözaltında kayıplar konusunda "istatistiki veri toplanmadığı ve bilgi bulunmadığı"⁸⁹ yanıtını vermekle yetinmiştir.

168. Türkiye'deki gözaltında zorla kaybetme vakalarının sayısı insan hakları örgütlerinin verilerine dayanmaktadır. İnsan hakları örgütlerinin verilerinin kaynağı ise daha çok basında yer alan kayıp haberleri ile kayıp yakınlarının yaptığı başvuru ve şikâyetlerdir. Maalesef ülkemizde basın, diğer insan hakları ihlallerinde olduğu gibi "kayıp" iddialarına da yeterince yer vermemektedir. Diğer yandan kayıp yakınları da çoğunlukla akıbetleri hakkında henüz umutlarını tüketmemiş oldukları için yakınlarının başına kötü bir şey gelebileceği korkusuyla kayıp vakalarını dile getirmekten ve şikâyetçi olmaktan kaçınabilmektedir. Bu nedenlerden dolayı Türkiye'de gözaltında zorla kaybedilenlerin insan hakları örgütlerinin saptayabildiğinden çok daha fazla olduğu düşünülmektedir.

⁸⁶ Bkz. Ek, syf. 74

⁸⁷ Bkz. EK 5

⁸⁸ Bkz. EK 6

⁸⁹ Bkz. EK 8

169. TİHV Dokümantasyon Merkezi'nin verilerine göre 1990 ila 2010 yılları arasında gözaltında zorla kaybedilen kişi sayısı 230'dur.

İHD'nin güncellenmiş verilerine göre ise 1990 ile Mart 2012 yılları arasında gözaltında zorla kaybedilen kişi sayısı 450'dir.

Veriler arasındaki bu fark, bilgi kaynaklarının farklılığından oluşmaktadır. Dokümantasyon çalışmalarını daha çok basın ve yayın organlarında çıkan haberlere dayandıran TİHV, topladığı bilgileri başka kaynaklardan doğrulatabildiği oranda kayda geçirmektedir. Ayrıca daha sonra cesetleri bulunan kayıplar, "faili meçhul cinayetler" kategorisi altında kayda geçirilmektedir. İHD ise basın yayın organlarındaki haberlerinin yanı sıra geniş Şube örgütlenmesi sayesinde bizzat kayıp yakınlarının doğrudan başvurularını da kaynak olarak alma imkânına sahiptir.

170. Birleşmiş Milletler Zorla ve İradedışı Kayıplar Üzerine Çalışma Grubu, aynı döneme ilişkin Türkiye'de 182 kayıp vakası tespit etmiştir.

171. Çalışma Grubu, BM Genel Kurulu'na sunduğu 6 Şubat 2012 tarihli raporunda⁹⁰ bu vakaların 49'u hakkında doğrudan kaynaklardan, 72'si hakkında ise Hükümet'ten bilgi edinerek toplam 120 vakanın akıbetine açıklık kazandırıldığını, geriye kalan 60 kayıp vakası hakkında Hükümet'ten henüz bir bilgi alınamadığını belirtmiştir. Çalışma Grubu'nun 26 Aralık 2011 tarihli Raporunda bu sayı 61'dir. Geçen bir yıllık süre içerisinde Hükümet, önce dört sonra altı vaka hakkında bilgi vermesine karşın Çalışma Grubu, sadece bir vaka hakkında verilen bilgilerin aydınlatıcı olduğuna karar vermiştir.

172. İHD İstanbul Şubesi Gözaltında Kayıplar Komisyonu'nun kayıp yakınları ile birlikte 27.05.1995 tarihinde başlattıkları yaklaşık 200 hafta boyunca her Cumartesi günü İstanbul İstiklal Caddesindeki Galatasaray Lisesi önünde gerçekleştirdiği oturma eylemlerine, 1999 yılı başlarında baskı ve engellemeler sonucunda ara verilmek zorunda kalınmıştır. 10 yıl aradan sonra 7 Şubat 2009 tarihinde yeniden başlatılan oturma eylemleri halen her cumartesi günü İstanbul, İzmir, Ankara, Diyarbakır, Batman, Şanlıurfa, Van gibi illerde İHD etkinliği olarak yapılmaktadır.

24 Kasım 2012 tarihinde 400. eylemini gerçekleştiren Komisyon, basında yer bulan ve kamuoyunda ilgi gören bu eylemlerinde her defasında kayıp vakalarının etkin, şeffaf ve bağımsız biçimde soruşturulmasını, kayıpların bulunmasını, failerin cezalandırılmasını, bu amaçla bir yasal düzenleme yapılmasını ve 'Birleşmiş Milletler Zorla Kaybedilmeye Karşı Herkesin Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin hiçbir çekince konulmadan imzalanmasını ısrarla talep etmektedir.

173. Kayıp yakınlarının resmi makamlara yaptıkları başvuru ve şikâyetler, ulusal ve uluslararası insan hakları örgütleri ve diğer organizasyonların verileri, ulusal ve uluslararası mahkemelere yapılan başvurular ve bu mahkemelerin verdiği

⁹⁰ Birleşmiş Milletler Zorla ve İradedışı Kayıplar Üzerine Çalışma Grubu, 6 Şubat 2012, A/HR/C/19/58 sayı, <http://daccess-dds-y.un.org/doc/UNDOC/GEN/G12/103/11/PDF/G1210311.pdf?OpenElement>

kararlar, kayıp yakınlarının ve insan hakları örgütlerinin yıllardır yaptığı eylem ve etkinlikler kayıpları Türkiye'nin yadsınamaz bir gerçekliği olarak ortaya koymasına karşın Türk Ceza Kanunu'nda gözaltında zorla kaybetmeye ilişkin henüz bir suç tanımı bulunmamaktadır.

174. Keza Bütün Kişilerin Zorla Kaybedilmeden Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme de henüz imzalanmamıştır. Ayrıca Sözleşme'nin imzalanması ve onaylanması yönünde Hükümet'in kamuoyuna yansıyan somut bir çalışması da bulunmamaktadır.

175. TİHV olarak yukarıda sözünü ettiğimiz Adalet Bakanlığı'na iki bilgi edinme başvurusunda da Sözleşme'nin imzalanması ve onaylanması ile ilgili çalışmaların hangi aşamada olduğu sorulmuştur. Adalet Bakanlığı'nın her iki yazılı yanıtında da bu konuya dair hiç bir somut bilgi bulunmamaktadır.

İlgili kamuoyunda Sözleşme'nin imzalanmamasında Hükümetin Kıbrıs kayıpları konusunda taşıdığı kaygıların etkili olduğuna dair yaygın bir kanı bulunmaktadır.

176. 12 Haziran 2011 Genel Seçimleri öncesi TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu tarafından iki vakaya dair gerçekleştirilen soruşturmaların dışında kayıp iddiaları hala etkin, şeffaf ve bağımsız biçimde soruşturulmamakta, mağdur yakınları da soruşturmaların aşamaları ve sonuçları konusunda haberdar edilmemektedir.

177. TİHV olarak, yukarıda değinilen Adalet Bakanlığı'na yaptığımız her iki bilgi edinme başvurusunda da "**Kayıp vakalarının soruşturulmasında uyulması gerekli özel soruşturma usulleri nelerdir?**" diye sormuştuk. Ancak verilen cevaplarda bu sorumuza açıklık kazandıracak somut ve ayrıntılı hiçbir bilgi bulunmamaktadır.

178. Öte yandan Hükümetin kayıp vakalarını aydınlatmaya yönelik yapmadığı soruşturma ve araştırmaları kendi imkânları ile gerçekleştirmeye çalışan insan hakları savunucuları hakkında soruşturmalar açılmakta, tutuklanmakta ya da açılan davalar mahkûmiyet ile sonuçlanmaktadır.

İHD Diyarbakır Şubesi Eski Başkanı Av. Muharrem Erbey'in kayıpların bulunması yönünde çalışmalar yürütmesi tutuklanma gerekçelerinden biri olmuştur. Keza "KCK üyesi olmak" iddiasıyla tutuklanan İHD Urfa Şubesi Başkanı Cemal Babaoğlu'na gözaltında sorulan tek soru "Kayıplarla neden bu kadar uğraşıyorsunuz?" sorusu olmuştur. Kendisi de bir kayıp yakını olan YAKAY-DER Başkanı Cemal Bektaş, kayıp yakınlarına yardım ettiği gerekçesiyle bir yıl hapis cezası almıştır. Ayrıca Zorla Kaybetmelere Karşı Avrupa-Akdeniz Federasyonu (FEMED) sözcüsü Kemal Aydın ve Yönetim Kurulu Üyesi Selahattin Tekin ve Barış Annelerinden Nahide Ormancı'nın tutuklanma gerekçelerinin arasında kayıpların bulunması yönünde çalışmalar yürütüyor olmaları da bulunmaktadır.

179. Birleşmiş Milletler Zorla ve İradedışı Kayıplar Üzerine Çalışma Grubu, 6 Şubat 2012 tarihli ve A/HR/C/19/58 sayılı Raporu'nda yukarıda adı geçen insan hakları

savunucuları ve kayıp yakınlarına da yer vererek, Hükümetleri gözaltında zorla kaybetme eylemlerine karşı mücadele yürüten insan hakları savunucuları, kaybolan kişilerin avukat ve aileleri ile tanıkların maruz kalabileceği herhangi bir sindirme ya da kötü muameleye karşı yeterli koruma sağlamak için adımlar atmaya çağırın BM İnsan Hakları Konseyi'nin 7/12 sayılı kararını hatırlatmıştır.

180. Kolluk görevlileri, savcılıklar ve yargı dışında kayıp vakalarına dair resmi nitelikli kapsamlı ilk araştırma 2011 yılında TBMM tarafından gerçekleştirilmiştir.

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Tolga Baykal Ceylan'ın kaybolması olayından hareketle gözaltında iken kayboldukları iddia edilen kişilerin akıbetinin araştırılması amacıyla bir Alt Komisyon oluşturmuştur.⁹¹

Alt Komisyon, 08.08.2004 tarihinde İğneada-Beğendik köyü yakınlarında Jandarma tarafından gözaltına alındıktan sonra kaybolduğu iddia edilen Tolga Baykal Ceylan'ın akıbetini herhangi bir başvuruyu beklemeden araştırma kararı almıştır.

Alt Komisyon raporunda yapılan soruşturma sonucunda elde edilen verilere dayanarak, Tolga Baykal Ceylan'ın gözaltında kaybolmadığına ancak bugüne kadar ailesi ve çevresinden hiçbir kişiyle temas kurmaması gerçekliği karşısında da normal asayiş olayı olarak değerlendirilmesi gereken bir kayıp olayı ile karşı karşıya olunduğu sonucuna ulaştığını belirtmiştir.⁹²

Ancak Alt Komisyon, Demirköy Cumhuriyet Başsavcılığı'nın olayla ilgili olarak 2004 yılında başlattığı ve 10.10.2006 tarihinde takipsizlikle sonuçlandığı soruşturma dosyasında araştırmaya muhtaç bazı konular olduğunu tespit ederek bunları Başsavcılığa iletmıştır.⁹³

Alt Komisyon, yine Tolga Baykal Ceylan'ın bulunan eşyalarının Jandarma tarafından teşhis için çağrılan annesi Kadriye Ceylan'a, herhangi bir adli tıp incelemesi yapılmadan üstelik anne Ceylan'ın bu eşyaları Cumhuriyet Savcısı'na teslim edilmesi gerektiğini belirtmesine rağmen teslim edilmesini bir eksiklik olarak değerlendirmiştir.

181. TBMM'nin İnsan Hakları İnceleme Komisyonu "Tolga Baykal Ceylan'ın Kaybolması Olayından Hareketle Gözaltında İken Kayboldukları İddia Edilen Kişilerin Akıbetinin Araştırılması Alt Komisyon'u" yine herhangi bir başvuruyu beklemeden resen 13 Eylül 1980 tarihinde Kars'ta gözaltına alındıktan sonra bir daha kendisinden haber alınamayan Cemil Kırbayır'ın da akıbetini araştırma kararı almıştır.

Alt Komisyon, yaptığı araştırma sonucunda Cemil Kırbayır'ın gözaltında iken işkence gördüğü, bu işkence sonucunda hayatını kaybettiği ve cesedinin ölümüne

⁹¹ TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, 23'üncü Dönem 5'inci Yasama Yılı, 9 Şubat 2011 tarihli toplantı

⁹² Bkz. http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2011/tolga_baykal_raporu%20.pdf

⁹³ Bkz. Adı geçen rapor s.128, § VII./2

sebebiyet veren sorgulamaları yapan kamu görevlileri tarafından ortadan kaldırıldığı kanaatine varmıştır.⁹⁴

Alt Komisyon, Cemil Kırbayır raporunda "(...) sistemli hak ihlallerini tayınen unsurlar, işkence eylemlerinin tekrarına gösterilen resmi hoşgörüdür. Eylemlerin tekrarından kasıt, genel bir durumun ifadesi olan çok sayıda işkence ve kötü muamele eyleminin bulunmasıdır. Resmi hoşgörü ile kastedilen ise, eylemlerin açıkça yasa dışı olmasına rağmen dönemin idarecilerince hoşgörüyle karşılanması ve eylemi yapanlar hakkında etkin bir soruşturma mekanizmasının işletilmemesidir." diyerek cezasızlık olgusuna dikkat çekmektedir. Ne var ki bu durumun kayıp olayının yaşandığı dönemin (1980 Askeri Darbesinin) yöneticilerinin bir kusuru olarak değerlendirmektedir.

182. TBMM'nin İnsan Hakları İnceleme Komisyonu'nun kayıp vakalarının açığa çıkarılması konusunda gösterdiği bu çaba olumlu bir gelişmedir. Ancak Alt Komisyon, bu çalışmaları raporlarında belirttiği gibi resen başlatmamıştır. Bir gazetecinin, danışmanlarını ikna etmesi sonucunda Başbakan Tayyip Erdoğan 5 Şubat 2011 tarihinde İHD İstanbul Şubesi Gözaltında Kayıplar Komisyonu ve bir grup kayıp yakını ile Dolmabahçe Sarayı'ndaki Başbakanlık Ofisi'nde görüşmeyi kabul etmiştir. Kayıp yakınları arasında, Tolga Baykal Ceylan'ın annesi Kadriye Ceylan ile Cemil Kırbayır'ın annesi, kayıp yakınlarının simge ismi, 103 yaşındaki Berfo Kırbayır da bulunmaktadır. Mağdur yakınlarının açıklamalarından, bilhassa da Berfo Kırbayır'ın oğlunun akıbetini öğrenmek için 30 yıldır sürdürdüğü mücadeleden etkilendiğini belirten Başbakan bizzat talimat vererek TBMM İnsan Hakları Komisyonu tarafından kayıp iddialarını araştırmak üzere Alt Komisyon oluşturulmasını sağlamıştır.

183. Ancak Alt Komisyonun araştırmaları kamuoyunca çok bilinen yukarıda aktarılan iki kayıp vakası ile sınırlı kalmıştır.

184. Kayıp iddialarını araştırmak üzere TBMM'de bir komisyon oluşturulmasının zamanlaması ve Komisyon'un araştırmalarının iki vakayla sınırlı kalması bu girişimin bir seçim taktiği olduğu izlenimine yol açmaktadır. Nitekim, o dönemde TBMM İnsan Hakları Komisyonu Başkanı Zafer Üskül'ün 10 Şubat 2011 tarihinde yazılı ve görsel medyada da yer alan açıklamasında Tolga Baykal Ceylan'ın kaybolmasının ele alınacağını, daha sonra da olanakların imkan vermesi halinde diğer kayıp vakalarının da araştırılacağını, Alt Komisyon'un seçime kadar mümkün olduğunca çok dosyayı incelemek için elinden geleni yapacağını söylemesi⁹⁵, yanı sıra TBMM İnsan Hakları Komisyonu'nda yer alan muhalefet partileri üyelerinin Alt Komisyon'un talimat ve atama ile oluşturulduğu iddiaları da bu izlenimi güçlendirmektedir.

185. Bununla birlikte 1993 - 94 yılları arasında Mardin Derik İlçesinde yaşanan faili meçhul cinayet ve kayıp olaylarından sorumlu olduğu gerekçesiyle Tuğgeneral

⁹⁴ Bkz. http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2011/cemil_kirbayir_raporu.pdf

⁹⁵ Bkz. 10. Şubat 2011 tarihli Bianet haberi : <http://bianet.org/bianet/bianet/127813-kayıplar-icin-mecliste-alt-komisyon>

Musa Çitil hakkında Mardin 1. Ağır Ceza Mahkemesinde açılan davada olduğu gibi münferit kayıp vakası soruşturmalarında bulunmaktadır. 18 yıl önce gözaltına alındıktan sonra kaybolan Vejdin Avcıl adlı şahsın kemikleri söz konusu dava kapsamında açılan soruşturma sonucu Derik Mezarlığı'nda buldu. Halen Ankara Bölge Jandarma Komutanı olarak görev yapan Tuğgeneral Musa Çitil, Yüzbaşı rütbesiyle Derik İlçe Jandarma Komutanı olarak görev yaptığı yıllarda 13 benzer faili meçhul cinayet ve kayıp vakasından sorumlu olarak yargılanıyor.

186. Yapılanların seçim taktiği niteliğinde olduğunun bir başka göstergesi de yine seçim öncesi aylarda yoğunluk kazanan toplu mezar açma çalışmalarıdır. Bu çalışmalar da birkaç mezar ile sınırlı kalmış ve seçimden sonra birden sonlandırılmıştır. Kayıp vakalarını, faili meçhul cinayetleri aydınlatmak üzere yapılan toplu mezar açma çalışmaları, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun Minnesota Protokolü'ne uygun davranılmasına dair 18.10.2011 tarihli genelgesine⁹⁶ rağmen, yapılan mezar açma çalışmaları bu Protokole ve Kızılhaç Komitesi (ICRC) tarafından 2003 yılında yayımlanan "Uzman Olmayanların Ceset Kalıntıları ve Ölü Hakkında Bilgi Yönetiminde Yararlanabilecekleri Başarılı Uygulamalar" başlıklı kılavuza uygun olarak yapılmamaktadır. Dolayısıyla da pek çok kayıp vakasının aydınlanmasına olanak sağlayacak veri ve deliller tahrip olmaktadır. Toplu mezarların açma ve kanıt toplama, kimliklendirme gibi bütün süreçler başta kayıp yakınları ve insan hakları örgütleri olmak üzere ilgili kişi ve kurumların denetim ve gözetimine açık değildir. Kayıplara ve yakınlarına ait her türlü veri ve bilgiler uluslararası standartlarda toplanarak güvenilirliği sağlanmış bağımsız organ/birimlerde saklanmamaktadır.
187. Kayıp vakalarının araştırılması, kayıpların bulunması ve failerin cezalandırılması, dolayısıyla kayıp yakınlarının giderim ve onarımlarının önünde en büyük engel zamanaşımı sorunudur.
188. Eski Türk Ceza Kanunu'nda zamanaşımı süresinin 20 yıl olması nedeniyle 90'lı yılların başlarında yaşanan zorla kaybetme vakaları içinde bulunduğumuz yıllarda zamanaşımına uğrama riski ile karşı karşıyadır.

Ayhan Efeoğlu Dosyası

Çok sayıda faili meçhul cinayet olayına adı karışan eski özel harekât polisi Ayhan Çarkın 2011 Eylül ayı başlarında basına yansıyan açıklamalarında; Ekim 1992'de gözaltına alındıktan sonra kaybedilen Yıldız Teknik Üniversitesi öğrencisi Ayhan Efeoğlu'nun İstanbul Gayrettepe Emniyet Müdürlüğü'nde işkenceyle öldürüldüğünü, cesedi ise bizzat kendisinin taşıdığını belirtmiştir.⁹⁷

⁹⁶ Bkz. <http://www.hsyk.gov.tr/Mevzuat/Genelgeler/GENELGELER/9.pdf>

⁹⁷ Bkz. <http://gundem.milliyet.com.tr/-cesedi-ben-tasidim-/gundem/gundemdetay/13.09.2011/1437947/default.htm>

Ailenin başvurusu üzerine İstanbul Savcılığı bir soruşturma başlatmıştır.⁹⁸ Babayı şikâyetçi sıfatıyla dinleyen savcı, Emniyetten Ayhan Efeoğlu'nun gözaltına alınıp alınmadığına ilişkin bilgi talep etmiş, ancak herhangi bir gözaltı kaydı olmadığı bilgisi verilmesi üzerine savcılık başkaca bir araştırma yapmamıştır. Ayhan Efeoğlu'nun o tarihte gözaltında olduğuna ilişkin tanıklar bulunmasına rağmen tanıklar dinlenmemiştir.

Soruşturmanın devam ettiği düşünülürken Ekim 2008'de, eski özel hareket polisi Ayhan Çarkın, özel hareket dairesi polislerince işlenen ve kendisinin de içinde yer aldığı pek çok suç konusunda basına bilgi vermeye başlaması üzerine bu kez İstanbul Özel Yetkili Cumhuriyet Başsavcılığı bir soruşturma⁹⁹ başlatmıştır. Ancak akabinde suçun "örgüt suçu kapsamında olmadığı" gerekçesiyle görevsizlik kararı vererek dosyayı adli suçlara bakan savcılığa göndermiştir. Görevsizlik kararları nedeniyle dosya 2012 yılına kadar savcılıklar arasında gidip gelmiş ve soruşturmada ilerleme kaydedilememiştir.

Basına yansıyan haberlere göre İstanbul Özel Yetkili Savcılığı 01.03.2012 tarihinde dokuz emekli polisin ifadesini almış ancak bu kişiler hakkında bir tutuklama tedbiri uygulamamıştır. Ayrıca gizlilik kararı bulunan bu dosyaya aile ve avukatları ulaşmamaktadır. Eski polis Ayhan Çarkın'ın beyanları üzerine yukarıda özetlenen gelişmeler yaşanırken diğer yandan 1992 yılında başlatılan soruşturma için savcının 21.01.2008 tarihinde zamanaşımı nedeniyle takipsizlik kararı verildiği öğrenilmiştir.¹⁰⁰

Savcı, Ayhan Efeoğlu'nun, gözaltında maruz kaldığı işkence sonucu öldürüldüğünü kabul etmiş, ancak görevlilerin işkence yaparken öldürme kastlarının bulunmadığı düşüncesi ile eylemlerini eski TCK'da düzenlenen "kastı aşan öldürme suçu" olarak nitelemiştir. Bu suç "kasten öldürme suçundan" daha az bir ceza öngördüğünden, zamanaşımı süresini 20 yıl yerine 15 yıl olarak hesaplamış ve dosyanın zamanaşımına uğradığı gerekçesiyle takipsizlik kararı vermiştir.

189. Kayıp iddiaları hakkında gerek yakınlarının başvuruları sonucu, gerek resen açılan soruşturmanın aşamaları ve sonuçları sağlıklı bir şekilde kayıp yakınlarına bildirilmemektedir.
190. Yukarıda aktarılan Ayhan Efeoğlu'nun vakasında soruşturmanın takipsizlikle sonuçlandığı kararı şikâyetçi konumundaki aileye tebliğ edilmemiştir. Bu bilgi polis Ayhan Çarkın'ın beyanları üzerine oğullarının İstanbul Emniyetinde öldürüldüğü bilgisine ulaşılmışından sonra ailenin avukatları tarafından dosyadan öğrenilmiştir.

⁹⁸ İstanbul C. Başsavcılığı, 992/41786 Haz. sayılı dosya

⁹⁹ İstanbul Özel Yetkili C. Başsavcılığı, 2011/647 Sor.

¹⁰⁰ İstanbul C. Başsavcılığı, 21.01.2008, 1992/ 41786 Haz. - 2008/ 823-20 K.

191. TBMM Alt Komisyonu tarafından akıbeti hakkında araştırma yapılan Tolga Baykal Ceylan'ın annesi Kadriye Ceylan da sürecin hiçbir aşamasında sürdürülen soruşturma hakkında kendisine yazılı ve sözlü olarak herhangi bir bilgi verilmediğini, 2004 yılında Demirköy Cumhuriyet Savcılığı'na yaptığı başvuru üzerine açılan soruşturmanın 2006 yılında takipsizlikle sonuçlandığını ancak TBMM Alt Komisyona ifade vermeye gittiğinde öğrenebildiğini belirtmektedir. Keza TBMM Alt Komisyonu da oğlu hakkındaki raporu tamamladıktan sonra kendisine bir örneğini göndermemiştir. Raporun yayımlandığını gazetecilerden öğrenen Kadriye Ceylan, raporun internetten indirerek içeriği hakkında bilgi sahibi olmuş ve yaptığı bir basın açıklaması ile raporun içeriğini ve kendisine gönderilmemiş olmasını eleştirmiştir. Alt Komisyon ancak bundan sonra az sayıda basıldığı gerekçesiyle raporun bir nüshasını Kadriye Ceylan'ın avukatına göndermiştir.
192. Bunların yanı sıra BM Zorla ve İradedışı Kayıplar Üzerine Çalışma Grubu'nun raporlarında sözü edilen toplam 182 kayıp vakası ile bizzat Hükümet tarafından açıklık kazandırılan 71 vakanın ayrıntılarına dair hiçbir bilginin kamuoyu ile paylaşılmamış olması da Hükümet'in kayıplar konusunda sahip olduğu duyarlılık düzeyinin bir göstergesidir.
193. Kayıp iddialarının resmi olarak inkâr edilmesi, etkin, şeffaf ve bağımsız biçimde soruşturulmaması, soruşturulsa bile kayıp yakınlarına soruşturma aşamaları ve sonuçları hakkında bilgi verilmemesi ya da dosyaların zaman aşımı nedeniyle kapanması gibi nedenlerle yıllar boyu yaşanan belirsizlik ve bekleme hali kayıp yakınları açısından "işkence ve zalimce, insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele" yaşağının ihlali anlamına gelmektedir.¹⁰¹

¹⁰¹ AİHM, Timurtaş/Türkiye Kararında kayıp yakınının duyduğu ıstırapı insanlık dışı muamele olarak nitelemiş ve Türkiye'yi AİHS'nin işkence yaşağını düzenleyen 3. maddesini ihlal etmekten mahkum etmiştir.

D. TEMEL YASAL GÜVENCELERİN SINIRLANDIRILMASI (Paragraf 11)¹⁰²

194. Komite, işkence ve kötü muamelenin önlenmesi, devam etmekte olan işkencenin sonlandırılması ya da işkencenin tıbbi belgelerle delillendirilmesine hizmet eden, aynı zamanda uygulayıcılar açısından da dolaylı bir denetim sağlayan usuli güvenceler konusunda;

- *TMK kapsamındaki suçlarda 24 saat süreyle avukata erişimin kısıtlanabilmesinden,*
- *5 yıldan az ceza gerektiren suçlarda avukatın hukuki yardımından yararlanma hakkının kısıtlanmasından,*
- *Tutuklu ve hükümlülerin hekime erişim hakkı ve hekim-hasta ilişkisinin mahremiyetinin ihlalden kaygı duyduğunu belirterek,*
- *Gözaltındakilerin avukata, aile üyelerine ve hekime erişim hakkının hem yasa, hem de pratik alanda güvence altına alınmasını, özellikle hasta-hekim ilişkisindeki mahremiyetin sağlanmasını tavsiye etmiştir.*

195. Komite'nin Hükümet'ten takip raporu verilmesini talep ettiği dört başlık arasında, mevzuata ilişkin değişiklik yapılan konuların bu başlıkta yer aldığını söyleyebiliriz. Ancak yapılan değişiklikler Komite'nin kaygılarını gidermekten ve tavsiyelerini karşılamaktan uzaktır.

1. Avukata Erişim Hakkı Konusunda Yapılan Değişiklerin Değerlendirilmesi

196. Komite'ye sunduğumuz 15 Ekim 2010 tarihli raporda; CMK, TMK ve İnfaz Kanunu'ndan kaynaklanan kısıtlamalar ve uygulayıcıların neden olduğu ihlaller konusunda ayrıntılı bilgiler sunmuş idik. Eleştiri ve değerlendirmelerimizin bir kısmı TMK m.10'da yer alan kısıtlamalara ilişkin.

197. 05.07.2012 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 6352 sayılı kanunla TMK'nun 10. maddesi tamamen yürürlükten kaldırılarak yeniden düzenlemiştir. Maddenin yeni halinde de; "terör suçu ve terör amacıyla işlenmiş suçlar" ile "örgüt faaliyeti kapsamındaki çıkar amaçlı suçlarda"; gözaltındaki kişinin savcının talebi ve hakimnin kararı ile avukatıyla görüşmesinin 24 saat kısıtlanabileceği düzenlemesi aynen yer almıştır.¹⁰³ Maddenin yeni halinde de eskisinde olduğu gibi bu süre içinde ifade alınamayacağı düzenlenmiştir. Ancak avukatla görüşme hakkının kısıtlanması için herhangi neden öngörülmemiştir.

198. TMK'nın 10. maddesinin eski halindeki soruşturmanın amacını tehlikeye düşürecekse avukatın dosyayı inceleme ve belgelerden örnek alma yetkisinin kısıtlanabileceğine ilişkin düzenleme kaldırılmıştır. Ancak CMK 153/3.

¹⁰² Bkz. Ek, syf. 74

¹⁰³ TMK, m.10/3-e

maddede; benzer bir düzenleme bulunmaktadır. 6352 sayılı kanunla CMK'da da değişiklikler yapılmış olmasına rağmen 153/3. maddesinde herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. CMK genel nitelikte olduğu ve TMK'da düzenleme bulunmayan konularda da uygulandığı için, bundan sonra tüm suçlar yönünden CMK'daki kısıtlamalar uygulanmaya devam edecektir. Yani hakim tarafından gizlilik kararı verilmesi halinde; "yakalanan kişinin ya da şüphelinin ifade tutanakları" ve "hazır bulunmaya hakkı olan işlemlerin tutanakları" ile "bilirkişi raporları" dışındaki tüm evraklar, iddianamenin mahkemece kabulüne kadar şüpheli avukatınca incelenemeyecek ve belgelerden örnek alınamayacaktır.

Maddenin uygulaması yönünden Komite'nin tavsiyelerinin yayınlanmasından sonra herhangi bir olumlu gelişme olmamıştır. Hatta tersine, hakkında adli işlem yapılanların sayısının artması soruşturma sürelerinin uzamasına neden olmakta, buna paralel olarak iddianamelerin hazırlanması ve kabulü süreçleri de uzamaktadır. Şüpheli ve sanıklar ile avukatlarının dosyaya ulaşmaları için geçen süreler de her geçen gün artmakta, özellikle TMK kapsamına giren suçlarda zaman zaman bir yılı aşabilmektedir.

199. 6352 sayılı yasayla yapılan değişiklikteki tek iyi gelişme TMK kapsamındaki suçlarda "şüphelinin gözaltı süresince yalnızca bir avukat ile görüşebileceğine" ve "kollukta ifadesi alınırken sadece bir avukatın hazır" bulunabileceğine ilişkin sınırlamaların kaldırılmış olmasıdır. Ancak hemen söylemek gerekirse, CMK m.149/2'de düzenlenen "soruşturma aşamasında ifade alma işlemine en çok üç avukatın bulunabileceğine" ilişkin kısıtlama halen yürürlüktedir.

200. Hükümet takip raporunda, avukata erişim hakkı konusunda Komite'nin tespitlerinin aksine, herhangi bir kısıtlama olmadığını bildirmiş ise de yukarıdakilerin dışında, 15.10.2010 tarihli raporumuzda belirttiğimiz yasal kısıtlılıklar ve uygulamaya yönelik sorunlar da devam etmektedir.

Örneğin "alt sınırı 5 yıl ve daha az ceza gerektiren suçlarda", şüpheli ve sanığın talebi olmasa bile kendisi için avukat görevlendirileceğini düzenleyen maddede¹⁰⁴ değişiklik yapılmamıştır. 2006 yılında yapılan değişiklikten önce bu madde; "üst sınırı beş yıldan fazla" ceza gerektiren suçları kapsadığından uygulama alanı çok daha geniş idi. Ayrıca kişilerin avukat isteme hakkı olduğuna dair bilgilendirilmemeleri ya da taleplerinin ifade tutanaklarına geçirilmemesi nedeniyle fiilen bu haktan yoksun bırakıldıklarına dair uygulamalarla da sıkça karşılaşılmaya devam edilmektedir.

201. Uygulamada karşılaşılan yeni bir sorun ise; avukata erişimin soruşturmanın daha en başında ve bir bütün olarak kısıtlanır hale gelmesidir. Bundan önceki yıllarda avukatla görüşme ve avukat aracılığı ile dosya inceleme, örnek alma hakkı ayrı kararlarla ve farklı aşamalarda kısıtlanmakta idi. Oysa 2011 yılında; arama, yakalama, görüşme yasağı ve gizliliğe ilişkin tek bir karar verilmekte, yani kişi daha yakalanmadan ve hakkında delil elde etmeye yarar bir arama işlemi dahi yapılmamışken, hukuksal yardım alması sınırlandırılmaktadır.

¹⁰⁴ CMK, m.150/3

202. TİHV 2011 yılı verilerine göre; 2011 yılı içinde gözaltında işkence gören başvuru sahiplerinin 132'si (%58,9) gözaltında avukatı ile görüşebildiğini bildirirken, 92 (%41,1) kişi bu haktan yararlanamadıklarını belirtmiştir.

2. Şüpheli ve Sanığın Yakınlarına Haber Verme Hakkı

203. 6352 sayılı yasa ile yeniden düzenlenen TMK'nın 10. maddesinde yer alan "yakınlarına haber verme hakkı" konusundaki sınırlama korunmuştur. Eğer soruşturmanın amacını tehlikeye düşürecekse, yakalama, gözaltına alma ve gözaltı süresinin uzatılmasına ilişkin kararlar, gözaltındaki kişinin "yalnızca bir yakınına" haber verilecektir. Uygulamada ise; yalnızca bir yakınına haber verme kısıtlamasının bir rutine dönüştüğü, soruşturmanın amacını tehlikeye düşüren somut bir nedene dayanmaksızın bu yönde kararlar verildiği bilinmektedir.

3. Hekime Erişim Hakkı ve Mahremiyet İlkesinin İhlali

204. Gözaltındaki kişilerin ve tutuklu/hükümlülerin gerek adli, gerek olağan muayene ve tedavilerinde karşılaşılan sorunlar devam etmektedir. 2010 yılından bu yana hekime erişim hakkı başlığı altında toplanan konular içinde, yalnızca "üçlü protokol" olarak adlandırılan bakanlıklar arası sözleşmede değişiklik yapılmıştır. Ancak bu gelişme, Hükümet'in verdiği takip raporunda belirtildiği gibi olumlu bir değişiklik getirmemektedir.

a. Yeni haliyle "Üçlü Protokol"ün değerlendirilmesi

205. Komite tıbbi personelin kişisel güvenlik nedenleriyle talep etmeleri hali dışında kanun tarafından yasak olmasına rağmen gözaltındakilerin kamu görevlilerinin bulunduğu ortamda tıbbi muayenesiyle düzenlenen raporlardan kaygı duymaktadır. Komite'nin kaygılarına temel oluşturan düzenleme 2000 yılında imzalanan ve 2003 yılında değiştirilen Adalet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı arasında imzalanmış olan "Üçlü Protokol"dür.

206. Protokol, "tutuklu/hükümlülerin muayenesinde mahremiyet"in sürekli olarak ihlal edilmesi sonucunu doğurduğu için insan hakları alanında çalışan, özellikle de işkence ile mücadele eden kişi ve kurumlarca ciddi şekilde eleştirilmiş ve başta tutuklu/hükümlüler olmak üzere doktor, avukat ve ziyaretçilerin mağduriyetine yol açan uygulamalara dayanak oluşturmuştur.

207. Protokol 22.08.2011 tarihinde değiştirilerek yeni biçimiyle yayımlanmış ise de yeni hali de bugüne kadar dile getirilen eleştirileri karşılamaktan uzaktır. Ayrıca uygulamada yine hak ihlallerine neden olacağı anlaşılmaktadır.

208. Protokolün "Hükümlü ve Tutukluların Muayene ve Tedavileri" başlığını taşıyan beşinci bölümünde hekim-hasta ilişkisinin mahremiyeti ile ilgili iki ayrı düzenlemeye gidilmiştir. 38. maddede hükümlü ve tutukluların muayenesi, 32. maddede ise tedavi ve rehabilitasyon hizmetlerine dair hükümler yer almaktadır.

a.a. Hükümlü ve Tutukluların Muayenesi

209. Protokol, muayene hizmetinin hastanelerde oluşturulacak **“muhafazalı muayene odalarında”** yapılacağını ve “jandarmanın” oda dışında bulunacağını düzenlemektedir. Madde bu kurala bir istisna getirmektedir. Doktorun “yazılı istemi” halinde jandarma muayeneye eşlik edecektir ancak doktorun talebi herhangi bir gerekçeye özellikle de güvenlik “risk”ine bağlanmamıştır. Üçlü Protokol’ün yeni halinde **“herhangi bir neden olmaksızın”** hekim, jandarmanın içeride bulunmasını isteyebilecektir.
210. Protokol’ün şimdikiye kadarki uygulamasında, uluslararası sözleşmeler ve hekimlik etiği gereği doktorların, güvenlik görevlilerinin odadan çıkmasını istediği ya da tutuklu veya hükümlüyü kelepçeli olarak muayene etmeyi reddettiği durumlarda, baskı ve hakarete maruz kaldığı pek çok olay yaşanmıştır. Ki buna ilişkin örnekler; bu raporun “Tıbbi Delillerin Niteliği, Bağımsız Hekimlerce Hazırlanan Raporların Delil Niteliği ve ATK’nun İşkence Davalarındaki Yeri” başlığı altında yer almaktadır. Protokol’ün bundan sonraki uygulamasında da, doktorlara yazılı istemde bulunmaları konusunda baskı yapılması riski büyüktür.
211. Protokol her ne kadar muayene odasında jandarmanın bulunup bulunamayacağını düzenlemiş ise de infaz koruma memurlarına ilişkin bir düzenleme yapılmamıştır. Bu nedenle uygulamada infaz koruma memurlarının odada bulunmasının yasak olmadığı iddiası ile karşılaşmak mümkün görünmektedir.
212. Yeni düzenlenen Protokol’deki aynı maddede; muayenelerin “muhafazalı odalar” yapılıncaya kadar jandarma eşliğinde yapılacağı ancak jandarmanın konuşmaları dinlemeyeceği bir mesafede olacağı belirtilmektedir. Bu maddenin “güvenlik güçleri eşliğinde muayeneye” karşı çıkan STK’lar, insan hakları örgütlerinin itirazı üzerine göz boyamak için düzenlendiği açıktır. Fiziki koşullar nedeniyle konuşmaların duyulmaması mümkün olmayacağı gibi; hasta hekim ilişkisindeki güveni yıkıcı etkisi ile birlikte hasta mahremiyeti işgaline de engel olmamaktadır. İstanbul Protokolü işkence veya kötü muameleye maruz kalanların muayenesinin hastanın/mağdurun bedenindeki tüm izlerin tespitini sağlayacak şekilde ve elbiselerin çıkartılarak ve tüm muayene basamaklarının hasta mahremiyetine özen gösterilerek yapılması ilkesine vurgu yapar. Tıbbi etik her koşulda hasta yararını ve mahremiyetine saygıyı önceler. Konuşulanlar duyulamayacak olsa bile, böylesi bir muayenenin izlenmesi, mağduru kısıtlayacak, onur kırıcı bir hal alacaktır.
213. **Avrupa Biyotip Sözleşmesi** 2003 yılında meclis tarafından onaylanmış ve kanun hükmü niteliğini almıştır.¹⁰⁵ Bu Sözleşme’nin hukuksal olarak “Üçlü Protokol’e göre çok daha üst bir normda olduğu muhakkaktır. İç hukukta

¹⁰⁵ 5013 sayılı Biyoloji ve Tıbbin Uygulanması Bakımından İnsan Hakları ve İnsan Haysiyetinin Korunması Sözleşmesi: İnsan Hakları ve Biyotip Sözleşmesi’nin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun, 09.12.2003

kanun hükmünde olan bu Sözleşme'nin 2, 4, 5, 10. maddeleri insan onuru ve bireyin temel hak ve özgürlüklerinin korunmasını amaçlayan ilkeleri düzenlemektedir.¹⁰⁶ Yeni haliyle Üçlü Protokol, anılan maddelere aykırıdır.

214. Üçlü Protokol'ün ilgili maddesi sadece tıbbi etik açısından gizlilik ve mahremiyet ilkelerine aykırı değil aynı zamanda **hekimlik mesleğinin yürütülmesine ilişkin ulusal ve uluslararası düzenlemelere**, bu nedenle de Türk Tabipleri Birliği Hekimlik Meslek Etiği Kuralları'na, Türk Tabipleri Birliği Disiplin Yönetmeliği'ne, Tıbbi Deontoloji Tüzüğü'ne, Hasta Hakları Yönetmeliği'ne, Yataklı Tedavi Kurumları İşletme Yönetmeliği'ne, Dünya Tabipler Birliği Cenevre, Lizbon, Amsterdam, Helsinki Bildirgelerine, Avrupa Biyotıp Sözleşmesi'ne ve İstanbul Protokolü ilkelerine de **aykırıdır**.
215. İlgili maddedeki "muhafazalı odalar yapılıncaya kadar" ifadesi de ciddi bir sorun doğurmaktadır. Türkiye'de "adli muayenelerin" yapılabileceği muayene odalarının bulunduğu hastane sayısı çok azdır. Bu gerçeklikten yola çıkılarak, Protokol'e geçici madde eklenmiş ve üç ay içinde il ve ilçelerde birer komisyon oluşturularak muhafazalı oda ve mahkum koğuşu/servisi bulunmayan ya da kapasite sorunu olan hastanelerin tespit edileceği düzenlenmiştir. Gerekli tespit ve tadilatların yapılmasının aylar, hatta yıllar alacağı açıktır. Bu belirsiz süreçte yapılacak tüm muayenelerde jandarma bulunması gibi bir sorun yaşanacaktır.

a.b. Tedavi ve Rehabilitasyon Hizmetleri

216. Üçlü Protokol m. 32'de sayılan tedavi ve rehabilitasyon hizmetleri için hastanelerde kaçmaya karşı korumalı mahkum koğuşları ve servisleri yapılacağı düzenlemesi bulunmaktadır. Protokol'e göre bu bölümler infaz kurumu statüsündedir. Ancak buralarda verilen tedavi ve rehabilitasyon hizmetleri sırasında doktorlarla hükümlü ve tutuklular arasındaki görüşme, muayene veya kontroller sırasında jandarma veya infaz koruma memurunun

¹⁰⁶ Madde 2 - İnsanın Üstünlüğü;

İnsanın menfaatleri ve refahı, bilim veya toplumun saf menfaatlerinin üstünde tutulacaktır.

Madde 4 – Mesleki Standartlar;

Araştırma dahil, sağlık alanında her müdahalenin, ilgili mesleki yükümlülükler ve standartlara uygun olarak yapılması gerekir.

Madde 5 – Genel Kural

Sağlık alanında herhangi bir müdahale, ilgili kişinin bu müdahaleye özgürce ve bilgilendirilmiş olarak muvafakat vermesinden sonra yapılabilir.

Madde 10 – Özel Yaşam ve Bilgi Edinme Hakkı

1. Herkes, kendi sağlığıyla ilgili bilgiler bakımından, özel yaşamına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir.
2. Herkes, kendi sağlığı hakkında toplanmış herhangi bir bilgiyi öğrenme hakkına sahiptir. Bununla beraber, bireylerin, bilgilendirilmeme istekleri de gözetilecektir.
3. İstisnai durumlarda, 2'nci paragrafta belirtilen hakların kullanılmasında hastanın yararları bakımından kanun tarafından kısıtlamalar getirilebilir.

- bulunup bulunamayacağına ilişkin hiçbir düzenleme yapılmamış, hekim hasta mahremiyeti konusunda güvence getirilmemiştir.
217. Tutuklu ve hükümlülerin sağlık kontrolleri, tanı/televi amaçlı muayeneleri ve tetkiklerinin yapılması ve adli tıbbi değerlendirme amacıyla gönderilenlerin muayenelerinde mahremiyet koşullarının sağlanması, hasta için güvenli ve rahat ortamın oluşturulması ön koşuldur. Hekimler, özellikle alıkonulan, tutuklu/hükümlülerin kendisini rahat ve güvende hissedeceği, mümkün olduğu kadar mahrem, güvenli ve rahat bir ortamda muayeneyi gerçekleştirmeli ve bunun için tüm koşulları değerlendirmelidir.
218. T.C. Sağlık Bakanlığı Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü standartlarına göre¹⁰⁷ muhafazalı odalar; en az 11 m² lik boş zemin alanı ve masa-sandalyenin üç tarafında en az 100 cm'lik boş alan bulunan, kapısı ve pencereleri demirli, sadece içeriden açılabilen kapısı bulunan, havalandırması ve akustik yalıtımı olan, masa-sandalye ve bilgisayar dışında en az iki koltuk ve orta sehpa bulunan bir odanın muayene odası olarak düzenlenmesi şeklinde tanımlanmıştır. Tutuklu ve hükümlülerin muayeneleri için uygun fizik koşulların ve hasta mahremiyetinin sağlandığı birimlerin hastane idaresi tarafından hemen sağlanması gerekmektedir. Aksi takdirde tutuklu hükümlü hastaların sağlık hizmeti almasında ciddi bir eşitsizlik yaşanacaktır. Ancak bugüne kadar Protokol'de belirtilen muhafazalı odaların yapıldığına ve standartlara uygunluğuna dair bir resmi bilgi kamuoyu ve ilgili STK'lar ile paylaşılmış değildir.
219. Önceki raporumuzda belirttiğimiz gibi; Üçlü Protokol bakanlıklar arası bir işbirliği sözleşmesidir ve içeriği teknik konularla sınırlı kalmalıdır. Tutuklu-hükümlüler yönünden hekim-hasta mahremiyeti gibi temel bir hakkın ihlali anlamına gelecek düzenlemenin idari bir protokolle değil, yasalarla düzenlenmesi, idarenin değişken tutumuna karşı yasa güvencesine bağlanması gerekmektedir.
220. Üçlü Protokol'ün değiştirilmesinden sonra uygulamaya yansıyan bir iyileşme olmamıştır. Hatta 10.02.2012 tarihinde açılan İzmir Aliağa (Yenişakran) Kapalı Cezaevi'ne Türkiye'nin her yerinden nakiller başlamıştır. İlk nakillerin yapıldığı Bergama Cezaevi'nden getirilen kadın tutuklu ve hükümler; cezaevine kabul aramasının tüm giysilerin çıkarılarak yapıldığını, vücut boşluklarının arandığını ve arama sırasında onur kırıcı işlemlere tabi tutulduklarını, buna itiraz edenlere şiddet uygulandığını ileri sürmüşlerdir. Bu şikâyetler üzerine çeşitli STK'ların, İzmir Barosu'nun ve siyasi partilerin ziyaret ettiği cezaevinde çıplak aramanın rutin bir uygulama olduğu ve başka illerden getirilen kadınlara aynı muamelenin yapıldığını tespit etmişlerdir. Kabul araması sırasında şiddete uğrayan kadınların, cezaevi hekimi tarafından yapılan muayenelerinde; kurum hekiminin "darp izlerini" raporlara yazmadığına dair iddialar da bulunmaktadır.

¹⁰⁷ T.C Sağlık Bakanlığı Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Türkiye Sağlık Yapıları Asgari Mimari Tasarım Gereklere 2008 Yılı Kılavuzu, m. 7.2.0.3

Yine tutuklu ve hükümlülerin, hastalıkları ile ilgili olarak gönderildikleri hastanede muayeneleri sırasında odada jandarma bulunduğu ve kelepçelerinin açılmadığı en sık dile getirilen yakınmalar arasındadır. Jandarmaların mahpusların “tehlükeli ve terörist” olduklarını söyleyerek hekimleri etki altına aldığını, hekimin ise bu durum karşısında sessiz kalarak jandarma huzurunda ve kelepçeli muayene yaptığı da başka bir yakınma konusudur.¹⁰⁸

¹⁰⁸ İHD, Şakran - İzmir Cezaevi Gözlem Raporu,22.05.2012

EK**İŞKENCE VE CEZASIZLIK (Paragraf 7)**

Taraf devlet işkence fiillerinde cezasızlığa son vermek için acil önlemler almalıdır. Taraf devlet tüm işkence iddialarının hızlı, etkin ve tarafsız biçimde soruşturulmasını özellikle güvence altına almalıdır. İlk bakışta işkence ve kötü-muamele ile ilgili davalarda, taraf devlet, iddia edilen şüphelinin soruşturmayı engellemesini ya da Sözleşmenin ihlali olabilecek herhangi bir izin verilemez eylemlere devam etmesini engellemek için soruşturma süreci boyunca görevden alınmasını ya da başka bir göreve atanmasını güvence altına almalıdır. Taraf devlet ayrıca, kötü-muameleyle ilgili davalarda hangi hallerde TCK'nın 94. maddesi yerine TCK'nın 256. ve 86. maddelerinin kullanılacağını belirlemek için bir rehberi güvence altına almalıdır. Dahası taraf devlet tüm işkence ve kötü-muamele ile ilgili iddiaların etkili, hızlı ve bağımsız soruşturmasını yapmak için etkili ve tarafsız mekanizmaları kurmalıdır ve Sözleşme'nin 4. maddesinin gerektirdiği gibi işkencenin uygun cezalarla cezalandırılmasını güvence altına almak için, işkence faillerinin TCK'nın 94. ("işkence") ve 95. ("neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış işkence") maddeleri uyarınca yargılanmasını güvence altına almalıdır.

ETKİN, HIZLI VE BAĞIMSIZ SORUŞTURMA (Paragraf 8)

Komite, tüm işkence ve kötü-muamele iddialarının etkin, hızlı ve bağımsız olarak soruşturulmasını güvencelemek için tarafsız ve bağımsız mekanizmaların kurulması için süregiden çabaları güçlendirmesi için taraf devlete çağrıda bulunur. Öncelik sorunu olarak, devlet şunları yapmalıdır:

- a) Soruşturma yürüten savcılarının ve adli polislerin sayılarını, yetkilerini ve eğitimlerini arttırarak, cumhuriyet savcılıklarının etkinliğini ve bağımsızlığını güçlendirmelidir;
- b) Savcı gelene kadar delillerin korunmasını güvence altına almalıdır ve mahkemelere, delillerin üzerinde oynanmış ya da kayıp olma olasılığının yargılama sürecinde merkezî unsur olarak ele alınması konusunda talimat vermemelidir;
- c) Savcılarının ve adli görevlilerinin, kurumsal bağılıklarına bakılmaksızın, yetkin ve İstanbul Protokolü üzerine uzmanlaşmış eğitimi olan, tıbbî personel ve adli tıp doktorları tarafından hazırlanmış, işkence ve kötü-muameleyi belgeleyen tüm tıbbî raporları okuması ve değerlendirmesi güvence altına alınmalıdır;
- d) İçişleri Bakanlığı tarafından planlandığı gibi bir bağımsız polis şikâyet mekanizması kurulmalıdır;
- e) Sözleşme'nin ihlali ile suçlanan üst düzey kamu görevlilerinin yargılanması için özel izin gerekli olmamasını güvencelemek, CMK'nın 24. maddesi yürürlükten kaldırılmalıdır.

KAYIPLAR (Paragraf 9)

Taraf devlet Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin davaları (*Kıbrıs/Türkiye ve Timurtas/Türkiye*) belirttikleri ve Birleşmiş Milletler Zorla ve İsteksiz Kayıplar üzerine Çalışma Grubu'nun saptadıkları da dahil olmak üzere tüm belli başlı kayıp iddialarıyla ilgili etkili, şeffaf ve bağımsız soruşturmaları güvencelemek için acil önlemler almalıdır. Taraf devlet bu tür soruşturmaların ve davaların sonuçları hakkında kayıp kişilerin ailelerine bilgilendirmelidir. Komite, taraf devleti Bütün Kişilerin Zorla Kaybedilmeden Korunmasına dair Uluslararası Sözleşmeyi imzalamayı ve onaylamayı düşünmeye davet etmektedir.

TEMEL YASAL GÜVENCELERİN SINIRLANDIRILMASI (Paragraf 11)

Taraf devlet tüm gözaltındakilerin, gözaltına alınmalarından hemen sonra hızla bir avukata, bir aile üyesine ve bağımsız bir tıbbî muayeneye erişim hakkını kanunla ve uygulamada güvence altına almalıdır. Taraf devlet bu tür tıbbî muayeneler sırasında hasta-doktor gizliliğini desteklemelidir.